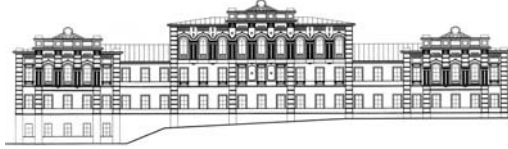

ISSN 2410-5333 (print)
ISSN 2522-1132 (online)

Міністерство культури, молоді та спорту України
Харківська державна академія культури
Ministry of Culture, Youth and Sports of Ukraine
Kharkiv State Academy of Culture

Вісник
Харківської державної академії культури
Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture

Серія: Соціальні комунікації
Series: Social Communications

Збірник наукових праць
Scientific Journal

За загальною редакцією В. М. Шейка
Editor-in-Chief V. Sheyko

Засновано в 1999 р.
Founded in 1999.

Випуск 55
Issue 55

Харків, ХДАК, 2019
Kharkiv, KhSAC, 2019

УДК [008+316.77+378](062.552)

В 53

Засновник і видавець — Харківська державна академія культури

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради

Харківської державної академії культури (протокол № 3 від 25.10.2019)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ №13567-2541Р від 26.12.2007 р.

Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 1328 від 21.12.2015 р. як фахове видання із соціальних комунікацій.

Збірник поданий на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в інформаційному ресурсі «Наукова періодика України», у реферативних базах «Україніка наукова» та «Джерело». Індексуються в наукометричних базах «WorldCat», «Index Copernicus International», Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD), «PIHЦ» та в пошукових системах «Google Scholar», «BASE». ХДАК є представленим учасником PILA.

Founder and publisher — Kharkiv State Academy of Culture

Recommended for publication by the decision of the Academic Board

of the Kharkiv State Academy of Culture (record № 3, 25.10.2019)

Certificate of state registration of printed mass media, series KB №13567-2541P of 26.12.2007

Approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1328 of 21.12.2015 as a Specialist Social Communications Publication.

The journal is submitted to the portal of Vernadsky National Library of Ukraine in the Information resource “Scientific Periodicals Ukraine”, in bibliographic databases “Ukrainika scientific” and “Dzherelo”. Indexed in the bibliographic databases “WorldCat”, “Index Copernicus International”, Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD), “Russian Science Citation Index” and in academic search engines “Google Scholar”, “BASE”. KhSAC is the Sponsored Member of PILA.

Статті, подані до редакції, рецензуються членами редколегії або зовнішніми незалежними експертами. Редакція здійснює перевірку статей за допомогою онлайн-сервісу пошуку плагіату Strikeplagiarism.com

Веб-сайт збірника: <http://v-khsac.in.ua>

E-mail ред.-видавн. відділу ХДАК: rvv2000k@ukr.net

В 53 Вісник Харківської державної академії культури. Серія : Соціальні комунікації : зб. наук. пр. / М-во культури, молоді та спорту України, Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. — Харків : ХДАК, 2019. — Вип. 55. — 106 с.

У науковому збірнику розглядаються методологічні, історичні, теоретичні, методичні й організаційні проблеми інформаційної, бібліотечної діяльності; сучасні тенденції розвитку інформатики та наук соціально-комунікаційного циклу.

Для науковців, викладачів, аспірантів, докторантів, працівників сфер інформаційної та соціально-комунікаційної діяльності.

In a scientific journal discusses the methodological, historical, theoretical, methodological and organizational problems of information, library operation; current trends in the development of Informatics and Sciences of social communications.

For researchers, teachers, graduate students, postdoctoral students, employees of fields of information and social communications activities.

УДК [008+316.77+378](062.552)

ISSN 2410-5333 (print)

ISSN 2522-1132 (online)

© Харківська державна академія культури, 2019

Головний редактор

Шейко В. М., д-р іст. наук, проф., дійсний член Національної академії мистецтв України, ректор, Харківська державна академія культури.

Заступник головного редактора

Кушнарєнко Н. М., д-р пед. наук, проф., проректор з наукової роботи, Харківська державна академія культури.

Відповідальний секретар

Мар'їна О. Ю., д-р наук із соціальних комунікацій, доц., Харківська державна академія культури.

Редакційна колегія

Серія: Соціальні комунікації

Акімяк А., д-р габілітований, проф., Католицький університет (Словацька Республіка);

Бюттнер Ш., д-р наук із соціальних комунікацій, проф., Університет прикладних наук (Німеччина);

Войцєховська М., д-р габілітований, Гданський університет (Польща);

Давидова І. О., д-р наук із соціальних комунікацій, проф., Харківська державна академія культури;

Джонсон І., д-р філософії, проф., Університет Роберта Гордона (Великобританія)

Дубровїна Л. А., д-р іст. наук, проф., Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського;

Ельбєсхаузен Х., д-р філософії, доц., Королівська школа бібліотекознавства та інформатики Університету Копєнгагена (Данія);

Кобєлев О. М., д-р наук із соціальних комунікацій, доц., Харківська державна академія культури;

Лорєнз Б., д-р філософії, доц., Університет прикладних наук у галузі державного управління і правових питань (Німеччина);

Лосєвський І. Я., д-р філол. наук, доц., Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка;

Мазур П., д-р пед. наук, проф., Державна вища професійна школа в Холмі (Польща);

Мотульський Р. С., д-р пед. наук, проф., Національна бібліотека Білорусі (Білорусь);

Полїтевич О. Е., канд. пед. наук, доц., Білоруський державний університет культури і мистецтв (Білорусь);

- Сенченко М. І.**, д-р техн. наук, проф., Книжкова палата України;
- Соколова С. В.**, канд. філол. наук, доц., Університет єврорегіональної економіки ім. Альфіде де Гаспері (Польща);
- Соляник А. А.**, д-р пед. наук, проф., Харківська державна академія культури;
- Філіпова Л. Я.**, д-р пед. наук, проф., Харківська державна академія культури;
- Швецова-Водка Г. М.**, д-р іст. наук, проф., Рівненський державний гуманітарний університет;
- Шемаєва Г. В.**, д-р наук із соціальних комунікацій, проф., Харківська державна академія культури.

Editor-in-Chief

Sheyko V. M., Doctor of Historical Sciences, Professor, an Academician of the National Academy of Arts of Ukraine, Rector, Kharkiv State Academy of Culture;

Deputy Editor-in-Chief

Kushnarenko N. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice Rector for Research, Kharkiv State Academy of Culture;

Executive Editor

Marina O. Yu., Doctor of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Editorial Board

Series: Social Communications

- Akimiak A.**, Dr hab., Professor, Catholic University (Slovak Republic);
- Büttner S.**, Doctor of Science in Social Communications, Professor, Fachhochschule Potsdam University of Applied Sciences (Germany);
- Wojciechowska M.**, Dr hab., Professor, University of Gdansk (Poland);
- Davydova I. O.**, Doctor of Sciences in Social Communications, Professor, Kharkiv State Academy of Culture;
- Johnson I.**, Doctor of Philosophy, Professor, Robert Gordon University (Great Britain);
- Dubrovina L. A.**, Doctor of Historical Sciences, Professor, Vernadsky National Library of Ukraine;
- Ebelshausen H.**, Ph. D, Associate Professor, Royal School of Library and Information Science, University of Copenhagen (Denmark);

Kobeliev O. M., Doctor of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Lorenz B., Ph.D, Associate Professor, University of Applied Sciences (Germany);

Losiievskiy I. Ya., Doctor of Philological Sciences, Associate Professor, V. Korolenko Kharkiv State Scientific Library;

Mazur P., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, the State School of Higher Education in Chelm (Poland);

Motulskiy R. S., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Library of Belarus (Belarus);

Politevych O. E., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Belarusian State University of Culture and Arts (Belarus);

Senchenko M. I., Doctor of Technical Sciences, Professor, National Book Chamber of Ukraine;

Sokolova S. V., Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Alcide de Gasperi University of Euroregional Economics (Poland);

Solianyuk A. A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Filipova L. Ya., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Shvetsova-Vodka H. M., Doctor of Historical Sciences, Professor, Rivne State Humanities University;

Shemaieva H. V., Doctor of Sciences in Social Communications, Professor, Kharkiv State Academy of Culture.

Зміст

Розділ 1. Теорія та історія соціальних комунікацій

Part 1. Theory and History of Social Communications

О. Г. Глушук (O. G. Glushchuk)

Культура спілкування в нових реаліях інформаційно-комунікаційного середовища (Culture of Communication in New Realities of Information and Communication Environment) 7

М. В. Комова, А. М. Пелешин (M. V. Komova, A. M. Peleshchyn)

Концепти філософії інформації Лучано Флоріді (The Concepts of Philosophy of Information by Luciano Floridi)..... 16

В. М. Шейко (V. M. Sheyko)

Інтелігенція і влада в часи Української Революції 1917–1921 рр.: галузева історіографія (The Intelligentsia and the Authorities During the Ukrainian Revolution of 1917–1921: Branch Historiography)..... 26

Розділ 2. Теоретико-методологічні засади книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства

Part 2. Theoretical and Methodological Foundations of Book Science, Library Science and Bibliography

С. А. Назаровець (S. A. Nazarovets)

Внесок України у світовий розвиток технологій: аналіз цитувань наукових публікацій працівників українських установ у патентах за період 2009–2018 рр. (The Contribution of Ukraine to the World Development of Technologies: Patent Citation Analysis of the Scientific Publications of Employees of the Ukrainian Institutions In 2009–2018) 45

Чжан Хао (Zhang Hao)

Технології проектного менеджменту в документно-інформаційних установах Китаю (Project Management Technologies in Documentary Information Institutions of China)..... 59

А. В. Гуменчук (A. V. Humenchuk)

Модель інтелектуалізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти (The Model of Intellectualization of Higher Library and Information Science Education) 70

Розділ 3. Журналістика та засоби масової інформації

Part 3. Journalism and Mass Communication

В. О. Осаула (V. O. Osaula)

Патріотична реклама: сутність та роль у сучасному українському суспільстві (Patriotic Advertising: the Essence and Role in the Modern Ukrainian Society) 82

В. П. Яременко (V. P. Yaremenko)

Упровадження спортивних PR-технологій для формування іміджу сучасного університету (The Introduction of Sports PR-Technologies in Forming the Image of a Modern University) 92

Правила оформлення авторських оригіналів для наукових збірників та умови їх опублікування 104

Розділ 1. Теорія та історія соціальних комунікацій

Part 1. Theory and History of Social Communications

■ <https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.01>

УДК 304.2

О. Г. Глушук, старший викладач кафедри культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

glushchuk79@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1898-3426>

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ В НОВИХ РЕАЛІЯХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА¹

Розглянуто таке явище, як культура спілкування у нових соціокультурних умовах з точки зору його активного розвитку та потужного застосування інформаційно-комунікаційних технологій у різних галузях життя соціуму. Особливо важливим це вбачається на сучасному етапі інтеграції України у світове соціокультурне середовище. Розкрито головні фактори, що впливають на становлення культури спілкування в людей, котрі безпосередньо використовують нові технології для комунікації. Приділено увагу вияву характерних форм комунікації, які розвинулися під впливом інформаційної революції.

Ключові слова: культура спілкування, сучасне середовище, Інтернет, інформація, комунікація.

О. Г. Глушук, старший преподаватель кафедры культурологии и музееведения, Ровенский государственный гуманитарный университет, г. Ровно

КУЛЬТУРА ОБЩЕНИЯ В НОВЫХ РЕАЛИЯХ ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОННОЙ СРЕДЫ

Рассмотрено такое явление, как культура общения в новых социокультурных условиях с точки зрения его активного развития и широкого применения информационно-коммуникационных технологий в разных отраслях жизни социума. Особенно значимо это выражается на нынешнем этапе интеграции Украины в мировую социокультурную среду. Раскрыты основные факторы, которые влияют на становление культуры общения у людей, которые непосредственно используют новые технологии для коммуникации. Уделено внимание выявлению характерных форм коммуникации, которые развились под влиянием информационной революции.

Ключевые слова: культура общения, современная среда, Интернет, информация, коммуникация.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

O. G. Glushchuk, Rivne State University of the Humanities, Senior Lecturer of Department of Cultural Studies and Museology, RSHU, Rivne

CULTURE OF COMMUNICATION IN NEW REALITIES OF INFORMATION AND COMMUNICATION ENVIRONMENT

The purpose of the article is to study the influence of information and communication technologies on the culture of communication.

Research methodology. The methods of comparative analysis and synthesis have been applied during the research.

Results. Occurring in the new realities of the information and communication environment, the processes of communication are widespread. The important and the positive result is the improvement of the cultural level of communication in the virtual space. The fact is that users themselves strive to create a comfortable environment for communication and information exchange. Establishing certain rules of behaviour and correct spelling help people understand each other better, educate tolerance and encourage them to master their native language grammar. Ignorance and aggression that occur on the network are strongly condemned by the online community. Creating specific communication types contributes to the development of imagination, users' creativity, makes this process a unique phenomenon.

The novelty of this study is to determine the impact of information and communication technologies on the development of modern communication culture at the theoretical level.

The practical significance of the research is that the statements and the conclusions of the research can be used as a basis for further study of contemporary socio-cultural processes in the sphere of ICT.

Keywords: *communication culture, modern environment, Internet, information, communication.*

Постановка проблеми. На тлі суспільних трансформацій дедалі більшого значення набуває проблема культури спілкування. Такі суттєві перетворення зумовлені тотальним упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, серед яких чільне місце належить Інтернету, що кардинально змінив звичні уявлення про спілкування і породив чимало проблем. Окрім того, посилення впливу ролі ЗМІ на соціум, поява великої кількості комунікативних посередників, зокрема новітньої комп'ютерної техніки — все це актуалізує проблему культури спілкування.

Зрозуміло, що інформаційно-комунікаційні технічні засоби допомагають активізувати комунікаційні процеси на світовому рівні, і тому сучасний етап розвитку суспільства визначають як епоху масових комунікацій. Певною особливістю цього інформаційного суспільства є радикальні перетворення не лише у сфері виробничих структур і технологій, а й, головну, у сфері соціально-економічних відносин та культурі, і в культурі спілкування зокрема.

Сьогодні культура спілкування зазнає значних змін завдяки використанню новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Тому розвиток культури спілкування в нових соціокультурних умовах актуальний з точки зору його активного розвитку та у зв'язку з повсюдним застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у різних галузях життя соціуму. Особливо важливо це вбачається на сучасному етапі інтеграції України у світове соціокультурне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку культури спілкування є об'єктом багатьох наукових розробок, однак формуванню саме культури спілкування у нових вимірах реальності лише віднедавна стали приділяти посилену увагу. Визначена нами проблема набула лише часткового відображення в окремих наукових дослідженнях, статтях, матеріалах наукових конференцій та семінарах, методичних рекомендаціях та інформаційних джерелах мережі Інтернет.

Чимало досліджень присвячено проблемі виховного впливу на формування віртуального виховання молоді (Фатурова, 2004; Комар, 2007; Малькова, 2004; Смишляєва, 2009) та ін.

Сучасна ситуація активного використання засобів віртуального спілкування зумовила появу маси досліджень як наукових, так і методичних. Так, немало вітчизняних дослідників розглядають нові типи спілкування в мережі Інтернет, зокрема вивчають комп'ютерний сленг (Гавлюк, 2003; Каптюрова, 2012), досліджують меми та тролінг у сучасному комунікативному дискурсі (Король, 2013), розглядають коментування публікацій в інтернет-виданнях як спосіб вираження культури мовлення в мережі (Кулик, 2012), аналізують смайли як новий засіб невербального спілкування у віртуальному просторі (Кіпень, 2009).

Мета статті — виявити вплив інформаційно-комунікаційних технологій на культуру спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні процеси інтеграції України у світовий інформаційний простір ознаменовані важливим значенням розвитку комунікативної культури. Тому характерно, що нинішні реалії життєдіяльності соціуму визначаються новим типом спілкування, який зумовив появу мережі Інтернет, сформувавши віртуальний соціокультурний простір для комунікації. Наявність таких специфічних комунікаційних засобів для спілкування, як смайли, меми, абрєвіатури тощо, посприяли виникненню своєї специфічної мови спілкування.

Надаючи визначення віртуальному спілкуванню, К. В. Смишляєва зазначає, що в ньому відбувається імітація структури, функцій та результатів реальних відносин і пов'язаних дій людини через віртуальні образи (Смишляєва, 2009).

Особливістю спілкування в мережі є можливість висловлення своїх думок і змога бачити, як на них реагують інші представники різних соціальних груп. Цей процес допомагає подолати комунікативні бар'єри. Водночас комунікація у віртуальному просторі сприяє звільненню від зовнішніх обмежень, і це посилює відповідальність учасників інтернет-спілкування, які мають встановити самі для себе моральні й етичні рамки і дотримувати їх.

Також позитивним аспектом нового типу комунікації у віртуальному просторі є можливість спілкуватися значної кількості людей, які проживають у різних кінцях світу і належать до різних культур, в один і той самий час. Відсутність можливості застосування значної кількості засобів невербальної комунікації, анонімність і послаблення емоційного компонента призводять до встановлення певних правил спілкування, що набувають відображення в нових формах та стилях комунікації.

В інтернет-спілкуванні поєднуються такі аспекти, як технологічний, мовленнєвий та етичний. Користувачі мережі Інтернет здебільшого демонструють впевнене володіння технологічним аспектом, чого не можна зазначити про інші.

Відповідно до цього, постає необхідність формування етики спілкування в мережі Інтернет певними факторами. Перший пов'язаний з тим, що спілкування є ключовим моментом соціалізації людини. У процесі спілкування відбувається засвоєння загальнолюдського досвіду, формуються свідомість і самосвідомість, власні переконання, ідеали та духовні потреби. Тому етичний аспект спілкування відіграє суттєву роль у цих процесах. Також завдяки Інтернету значно розширюється коло спілкування. Якщо в реальному світі воно обмежується лише близьким оточенням, тобто тими особами, з якими людина стикається в життєвих ситуаціях (проживає поруч, навчається, займається спортом тощо), то у віртуальному світі юзер має можливість спілкуватися з кожним користувачем мережі Інтернет. Це люди різних вікових і статевих особливостей, різного рівня освіти та способу життя, представники різних національних груп, культур, віросповідання, традицій тощо, тобто особи, з якими в реальному житті у людини немає шансу спілкуватися, з якими вона в реальності нізащо б не наважилася зав'язати контакт. Залишаючи поза межами розгляду питання безпеки інтернет-спілкування, можна зазначити,

що Інтернет надає людині можливості набути безцінного досвіду міжособистісного інтернаціонального спілкування, надзвичайно корисного для її життєдіяльності. Однак реалізація цього процесу неможливоюється відсутністю культури спілкування.

Наступний фактор полягає в тому, що можна скласти уявлення про загальну культуру людини та культуру країни, яку вона представляє, саме через те, як вона спілкується. Для України, що прагне інтегруватися в європейську спільноту, важливим є презентативність саме через грамотне, толерантне, культурне спілкування її мешканців у загальнодоступному просторі Інтернету.

У процесі мовної практики в Інтернеті виникла й набула поширення специфічна інтернет-мова — мовні скорочення, аббревіатури, символи, використання яких має відбуватися згідно з правилами етики.

Для того щоб вміти адекватно обирати засоби спілкування в певних ситуаціях, доречно використовувати його функціональні можливості відповідно до правил етикету, правильно застосовувати словесні формули етичного спілкування, коректно вживати специфічну інтернет-мову. Саме це є значимими складовими діяльнісного компоненту етики спілкування в мережі Інтернет.

Важливим аспектом інтернет-спілкування є швидке реагування користувачів на новини, можливість висловити своє ставлення до актуальних подій. До негативних явищ належать некоректні висловлювання, спрямовані на людей іншої національності, представників нетрадиційної орієнтації тощо. Саме анонімність користувачів дозволяє підбурювати людей, розпалювати міжетнічну ворожнечу.

Звичайно, не можна обмежуватись лише негативним впливом Інтернету на мову. Зокрема небайдужі до культурного мовлення люди в мережі з метою пропаганди культури спілкування загалом і популяризації саме літературної мови розміщують відповідні матеріали. Останнім часом дедалі частіше з'являються інформаційні сайти, на яких публікують інформацію про унікальність рідної мови. Водночас Інтернет сприяє і читанню книг, наприклад, можна отримати доступ до електронних копій улюбленої літератури («Найбільші списки електронних бібліотек в Інтернеті», «Безкоштовні онлайн бібліотеки. Завантажуй і читай» тощо).

Також в Інтернеті організують онлайн-курси для тих, хто бажає вивчити українську мову. У соцмережі «Facebook» можна знайти сторінки, які популяризують українську мову і культуру («Ukrainian Language and Culture School», «Вивчай українську!» тощо). Подібні інтернет-ресурси містять інформацію, яка має стати

в нагоді тим, хто прагне вдосконалювати культуру мовлення (як реального, так і віртуального).

Для ефективного засвоєння культури спілкування в мережі Інтернет потрібні конкретні знання і навички. Як і будь-якому іншому спілкуванню, йому шкодять агресивне поведження і нецензурні висловлювання.

Також суттєвим для дослідження теми є питання виникнення принципово нового засобу спілкування в мережі Інтернет. Відсутність можливості використовувати невербальні засоби реального мовлення у віртуальному просторі спричинила появу нового комунікаційного засобу невербального спілкування — «смайлів» (з англ. «smile» — посмішка). Це спеціальні символи, які також мають назви «емотикон» (з англ. «emotion icon» букв. емоційні іконки), а також «емоджі», «емограма» — набір графічних символів і малюнків, які є знаковими аналогами для кращої передачі та сприйняття власних емоцій. Створення нового виду невербального спілкування у мережі Інтернет зумовлено неможливістю точної передачі відчуттів та емоцій (напр. інтонації, дії, стану тощо). Також на це значно вплинув принцип економії зусиль співрозмовників, які прагнуть пришвидшити комунікацію за допомогою скорочень. Достатньо швидко користувачі Інтернету адаптували і почали застосовувати ці графічні зображення саме завдяки їхній простоті та легкості написання. Відтоді смайли стають специфічним засобом спілкування і є графічно-стилістичною складовою культури спілкування у віртуальному просторі, так званім «нетикетом», тобто загальноприйнятими правилами спілкування в Інтернеті.

На думку В. А. Завгороднього і О. П. Конька, це явище нового виду комунікації ще не стало системним у зв'язку з різним трактуванням і використанням згаданих символів, адже один і той самий символ у різних культурах може тлумачитися по-різному (Завгородній, і Коньок, 2014, с. 37).

Те, що смайли набули значного поширення у віртуальному просторі, сучасним дослідникам дозволяє порівнювати їх з окремою мовою. Слід зауважити, що вони виконують функції допоміжної системи в процесі спілкування, яка окремо без неї функціонувати не може.

Однак, з іншого боку, специфічна мова символічних зображень не існує в межах однієї мови, вона зрозуміла в усьому світі і тому інтернаціональна.

Ще одним явищем нетипового спілкування, яке виникло в процесі впливу інформаційно-комунікаційних технологій, є «меми»,

або, як їх ще називають, «фотожаби» (зображення або фраза, яка відома серед людей і поширюється від одного до іншого). Значна їх кількість береться з реального життя соціуму. Характерною ознакою використання мемів є їхній жаргівливий зміст, який не потребує дотримання суворих правил під час створення (Король, 2013, с. 68).

Окремі дослідження з проблем віртуальної комунікації свідчать, що мовні правила коректного поведіння в Інтернеті певною мірою відрізняються від звичайного мовного етикету і називаються нетикетом.

Виокремлюють два найпоширеніші жанри спілкування в мережі, а саме: ділове, тобто включене в систему будь-якої іншої діяльності, і фатичне — спілкування з метою підтримання контакту. До першого жанру належать офіційне листування, видання професійного спрямування, матеріали наукових конференцій тощо, до другого — чати, форуми, конференції тощо.

Слід зазначити, що офіційного документа, або стандарту, який би містив правила мережевого етикету, нині не існує. Тому правила етикету встановлюють самі інтернет-користувачі. Цікавим у цьому разі є те, що тут так само надається свобода вибору, але від неї залежать комфортне співіснування та спілкування у віртуальному середовищі всіх інших користувачів.

Нині для ефективного і комфортного спілкування в мережі здійснюються спроби встановлення певних норм поведінки, яких необхідно дотримувати в процесі електронного спілкування. Найбільшими порушеннями нетикету є звинувачення, образи, хамство, використання нецензурної лексики. Не менш суттєвими є відволікання від основної теми розмови (це явище називають «офтоп», коли співрозмовник навмисно змінює тему), використання реклами в непризначеному для цього місці. До грубого порушення відносять також плагіат, фейкові повідомлення, наклепи та ін. Їх повинні відстежувати оператори інтернет-зв'язку та дбати про безпеку і культуру спілкування користувачів у мережі. Однак і самі користувачі повинні усвідомлювати, що саме від них залежить комфорт перебування у віртуальному середовищі, дотримання правил поведінки впливає і на саму якість змістової частини інтернет-ресурсів і послуг.

Надзвичайно популярними та затребуваними серед інтернет-користувачів є різноманітні платформи для спілкування та обговорення — чати, форуми, конференції, соціальні мережі. Вони розрізняються за віковими ознаками, професійним спрямуванням, зацікавленістю тощо.

Висновки. Отже, процеси комунікації, що відбуваються в нових реаліях інформаційно-комунікаційного середовища, набирають широких обертів. Вагомим і позитивним результатом є поліпшення культурного рівня спілкування у віртуальному просторі. Свідченням є те, що самі ж користувачі докладають зусиль, щоб створити комфортне середовище для спілкування і обміну інформацією. Встановлення певних правил поведінки і правильної орфографії допомагає людям краще розуміти одне одного, сприяє толерантному ставленню і спонукає до вивчення граматики рідної мови.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження культури спілкування в новому інформаційно-комунікаційному середовищі свідчить про те, що ця проблематика надзвичайно популярна на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки дедалі більше людей стають інтернет-користувачами, і виникає нагальна потреба в розвитку культури спілкування.

Список посилань

- Гавлюк, Д. (2003). Матеріали для словника українського комп'ютерного сленгу. *Мова та історія*, 45–56.
- Завгородній, В. А. і Коньок, О. П. (2014). Культура і майстерність спілкування в мережі Інтернет. *Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя: тези доповідей X Міжнародної науково-методичної конференції*, м. Суми, 13–14 листопада 2014 р. (с. 36–39). Суми: Сумський державний університет.
- Каптурова, В. В. (2012). Сленг соціальних мереж та мікроблогів. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*, 1. Відновлено з <http://archive.nbuv.gov.ua/>
- Кіпень, С. В. (2009). Смайлики як візуально-сміслові конструкції віртуального спілкування. *Нова філологія*, 34, 205–210. Запоріжжя: ЗНУ,
- Комар, М. М. (2007). *Особистість в умовах інформатизації освіти (соціально-філософський аспект)* (Автореф. дис. ... канд. філософ. наук). Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського.
- Король, А. П. (2013). Меми та тролінг у сучасному комунікативному дискурсі. *Перекладацькі інновації: матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*, м. Суми, 15–16 березня 2013 р. (с. 67–69). Суми: СумДУ.
- Кулик, О. (2012). Коментування публікацій в інтернет-виданнях як один із способів вираження культури мовлення у мережі. *Культурологія в НаУОА*, 1. Відновлено з <http://kulturolog.org.ua/i-conference/2012/109-infconf2012/543-kulyk.html>
- Малькова, Е. Ю. (2004). *Этические проблемы виртуальной коммуникации* (Автореф. дис. ... канд. фил. наук). Санкт-Петербург: РГУ имени А. И. Герцена.

- Смышляева, Е. В. (2009). *Социально-педагогические условия организации виртуального общения молодежи* (Автореф. дис. ...канд. пед. наук). Кострома: КГУ имени Н. А. Некрасова.
- Фатурова, В. М. (2004). *Интернет-середовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості*. (Автореф. дис. ... канд. психол. наук). Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України.

References

- Havlyuk, D. (2003). Materials for the Ukrainian computer slang dictionary. *Language and history*, 45–56. [in Ukrainian].
- Zavgorodny, V. A. and Konok, O. P. (2014). Culture and communication skills on the Internet. *Electronic tools and distance technologies for life-long learning: Abstracts of the X International Scientific and Methodological Conference*, Sumy, November 13–14, 2014. (p. 36–39). Sumy: Sumy State University, 2014. [in Ukrainian].
- Kaptyurova, V. V. (2012). Slang social networks and microblogging. *21st Century Linguistics: New Research and Perspectives*. Retrieved from <http://archive.nbuv.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Kipen, S. . (2009). Emoticons as visual-meaning constructs of virtual communication. *New Philology*, 34, 205–210. Zaporizhzhia: ZNU. [in Ukrainian].
- Komar, M. M. (2007). *Personality under the conditions of informatization of education (socio-philosophical aspect)* (Author's dissertation ... Candidate of Philosophical Sciences). Odessa: K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University. [in Ukrainian].
- Korol, A. P. (2013). Memes and trolling in contemporary communication discourse. *Translation Innovations: Materials of the Third All-Ukrainian Student Scientific and Practical Conference*, Sumy, March 15–16, 2013. (p. 67–69). Sumy: Sumy State University. [in Ukrainian].
- Kulik, O. (2012). Commenting on publications in online publications is one way of expressing a culture of broadcasting online. *Cultural Studies at NAUAA*. Retrieved from <http://kulturolog.org.ua/i-conference/2012/109-infconf2012/543-kulyk.html> [in Ukrainian].
- Malkova, E. Yu. (2004). *Ethical problems of virtual communication* (Author's dissertation ... Ph.D. in Philology). St. Petersburg: Herzen State Pedagogical University of Russia. [in Russian].
- Smyshlyayeva, E. V. (2009). *Socio-pedagogical conditions of organization of virtual communication of young people* (Author's dissertation ... Candidate of Pedagogical Sciences). Kostroma: N. A. Nekrasov KSU. [in Russian].
- Faturova, V. M. (2004). *Internet environment as a factor of psychological development of the communication potential of the individual*. (Author's dissertation ... Candidate of Psychological Sciences). Kyiv: GS Psychology Institute. Kostyuk APS of Ukraine. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 7.10.2019 р.

https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.02

УДК 316.77:125

М. В. Комова, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

maria.komova@gmail.com

http://orcid.org/0000-0002-4115-3690

А. М. Пелешишин, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

apele@ridne.net

http://orcid.org/0000-0002-5022-0410

КОНЦЕПТИ ФІЛОСОФІЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛУЧАНО ФЛОРІДІ¹

Розглянуто ключові концепти філософії інформації Л. Флоріді про інформаційну семантику, вивчення розумності, відношення між інформацією і природою, дослідження цінностей. Висвітлено філософські трактування: істинності інформації, за якою знання, істина, семантика існують у формі моделей; взаємовідносин людської природи та інформаційного суспільства; взаємозв'язку «інфосфери» та «Універсуму»; особливостей інформаційної етики. Визначено концепти філософії інформації, що розвивають методологію наукових досліджень з бібліотечної та інформаційної справи.

Ключові слова: *філософія інформації, інфосфера, інформація, інформаційна етика, бібліотечна та інформаційна наука.*

М. В. Комова, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры социальных коммуникаций и информационной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника», г. Львов

А. Н. Пелешишин, доктор технических наук, профессор, заведующий кафедрой социальных коммуникаций и информационной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника», г. Львов

КОНЦЕПТЫ ФИЛОСОФИИ ИНФОРМАЦИИ ЛУЧАНО ФЛОРИДИ

Рассмотрены ключевые концепты философии информации Л. Флориди об информационной семантике, изучении разумности, отношении между информацией и природой, исследовании ценностей. Освещены философские трактовки: истинности информации, согласно которой знания, истина, семантика существуют в форме моделей; взаимоотношений человеческой природы и информационного общества; взаимосвязи «инфосферы» и «Универсума»; особенностей информационной этики. Определены концепты философии информации, которые развивают методологию научных исследований по библиотечному и информационному делу.

Ключевые слова: *философия информации, инфосфера, информация, информационная этика, библиотечная и информационная наука.*

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

M. V. Komova, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of Social Communications and Information Science, Lviv Polytechnic National University, Lviv

A. M. Peleshchyshyn, Doctor of Technical Sciences, Professor, Head of Department of Social Communications and Information Science, Lviv Polytechnic National University, Lviv

THE CONCEPTS OF PHILOSOPHY OF INFORMATION BY LUCIANO FLORIDI

The aim of this paper is to update the basic principles of L. Floridi's philosophy of information for scientific research in the field of library and information science.

The theory of philosophy of information by L. Floridi provides a philosophical justification for the processes of computerization, information technology in the field of fundamental, technical, humanities, socio-economic knowledge, and in particular, in library and information science.

Research methodology. The authors have used systematic and descriptive methods of research, as well as problem analysis to explore the basic concepts of philosophical information of L. Floridi and actualise it for scientific investigations in library and information science.

Results. Key concepts of the philosophy of information by L. Floridi are the provisions on information semantics, the study of reasonableness and links between information and nature, the study of values. Important aspects of the philosophy of information are concepts: the reliability of information, according to which knowledge, truth, semantics exist in the form of models; the relationship between human nature and the information society; the relationship between the concepts "infosphere" and "universe"; features of information ethics. The issues of library and information science are based on the principles of the philosophy of information: any essence of the Universe is an information object and each of them is a data structure; information object can be any entity of living and non-living nature, objective and virtual reality, physical or cognitive, intellectual sphere of activity; the Universe as a set of information objects is characterized by fundamental kindness, which is not dependent on ethical judgments of human.

Novelty. The basic concepts of the theory of the philosophy of information by L. Floridi, which are relevant in the field of library and information science, are identified.

The practical significance. The key concepts of this research can be used in scientific research, should be reflected in the system of competences, and formulated in the standards of higher education of Ukraine, in the educational and methodological provision of educational disciplines for the training of specialists in the speciality "Information, Library and Archive Science".

Keywords: *information philosophy, infosphere, information, information ethics, library and information science.*

Постановка проблеми. Комп'ютеризація та інформаційні технології в наукових дослідженнях з найрізноманітніших сфер, тобто вивчення фундаментальних, технічних, гуманітарних, соціально-економічних питань із використанням інформаційних технологій,

зумовили появу нових методів і моделей трактування сутності феномену інформації. Про масштаб впливу інформаційних технологій на всі сфери життєдіяльності свідчать трансформаційні процеси в документній підсистемі соціальних комунікацій, зокрема створення інформаційних продуктів масової культури, розроблення типологічної і видової структури документів (Добrorодний, 2017). Для сучасного наукового дискурсу є актуальними питання інтеграції інформаційних технологій і предметних сфер усіх галузей науки й техніки, що зумовлює глибокий та пильний інтерес до філософського, онтологічного, епістемологічного розуміння процесів і наслідків цифрової трансформації, розширення інфосфери. Л. Флоріді (Luciano Floridi) запропонував нове осмислення сутності поняття інформація, назвавши його філософією інформації (philosophy of information, PI). До кола її завдань він увів дослідження концептуальної природи і принципів інформації, розроблення інформаційних теоретичних і прикладних методологій, їх застосування щодо вирішення філософських проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософія інформації Л. Флоріді, яка пояснює сучасні тренди розвитку інфосфери, здобула визнання не тільки в наукових колах світового рівня, але й у транснаціональних корпорацій: Facebook, Cisco, Google, IBM, Microsoft (Лучано Флориди, 2019). Сучасні науковці Д. Бауден (David Bawden), Л. Робінсон (Lyn Robinson) розглядають філософію інформації як концептуальний фундамент бібліотечної та інформаційної науки (library and information science, LIS) (Bawden D. & Robinson L., 2018). Дослідники наголошують, що вперше Л. Флоріді звернув увагу на тісний зв'язок між PI та LIS понад десять років тому. На думку дослідників, LIS, перебуваючи в центрі процесів створення, пошуку, збереження, передавання інформації з використанням інформаційних технологій, потребує нової концептуальної основи. Філософія інформації, запропонована Л. Флоріді, вивчає загальні характеристики і фундаментальні принципи буття людини, відносини людини і світу, ставлення до природи, суспільства і духовного життя в аспектах, що є об'єктом і предметом дослідження бібліотечної та інформаційної науки. Тому філософію інформації слід прийняти за філософську основу для LIS в умовах глобальної інформатизації (Bawden D. & Robinson L., 2018). Дослідник філософії інформатики Г. В. Хлебніков висноує, що інформаційна етика Флоріді може характеризуватися як центрована на пасивному аспекті («patient-centered») нон-антропоцентрична етична теорія — на

відміну від традиційних центрованих на активному агенті («agent-centered») антропоцентричних теорій (Хлебников, 2013).

Мета статті — актуалізувати основні положення філософії інформації, обґрунтованої Л. Флоріді, для наукових досліджень у сфері бібліотечної та інформаційної справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Винятковий онтологічний статус феномену інформації надихнув Л. Флоріді до розроблення нової філософської теорії, яка вивчає та обґрунтовує інформаційні концепти в умовах глобального поширення комп'ютеризації та інформаційних технологій (Floridi, 2011, 2010, 2004). На думку Л. Флоріді, фундаментальність поняття інформації виявляється в тому, що в її термінах можуть бути визначені такі базові філософські категорії, як буття, знання, життя, розум, досвід, судження, правда, етика, творчість, значення, добро і зло. Учений визначає сутність нової філософської дисципліни на перетині потенціалу філософської методології і ресурсів інформаційних технологій. Трактуює філософію інформації як нову філософську дисципліну, пов'язану з критичним дослідженням концептуальної природи і базових принципів інформації, із розробленням та застосуванням інформаційно-теоретичних та обчислювальних методологій філософських проблем (Floridi, 2011).

Об'єктно-предметні межі концепції філософії інформації, за Л. Флоріді, охоплюють 18 проблем, що згруповані у 5 розділів: аналіз концепції інформації; семантика; вивчення розумності; відношення між інформацією і природою; дослідження цінностей (Floridi, 2004). Чіткість концепції надає формулювання сутності кожної з проблем, а також ключових питань, які вирішуються в їхніх межах (табл. 1).

Таблиця 1.

**Об'єктно-предметні межі
концепції філософії інформації Л. Флоріді**

Проблема	Сутність проблеми	Ключові питання
Розділ 1. Концепція інформації		
1	проблема атрибуції	Що таке інформація?
2	проблема вводу / виводу	Яка динаміка інформації?
3	пошук об'єднаної теорії інформації	Чи можлива велика об'єднана теорія інформації?
Розділ 2. Семантика		
4	проблема обґрунтування даних	Як можуть дані набути сенсу?

5	проблема правдивості	Як можуть осмислені дані набути істинних значень?
6	інформаційна теорія істини	Чи може інформація пояснювати істину?
7	інформаційна семантика	Чи може інформація експлікувати значення?
Розділ 3. Вивчення розумності		
8	проблема Декарта	Чи може когніція (К) бути повністю і задовільно проаналізована в термінах опрацювання інформації (ОІ) на певному рівні абстракції (РА)? Як слід інтерпретувати тріаду К–ОІ–РА?
9	проблема реінжинірингу	Чи може природний розум (ПР) бути повністю і задовільно проаналізованим у термінах опрацювання інформації (ОІ) на певному рівні абстракції (РА)? Як потрібно інтерпретувати тріаду ПР–ОІ–РА?
10	проблема Тюринга	Чи може природний розум бути втілений небіологічно?
11	проблеми РІТ (розумність – інформація – тіло)	Чи може інформаційний підхід вирішити проблему відносин розуму і тіла, духовного і матеріального?
12	інформаційне коло	Як можна перевірити інформацію? Якщо інформацію не можна трансцендитувати, а можна лише перевірити подальшою інформацією, і якщо все вгору і вниз є інформацією, то що це свідчить нам про наше знання світу?
13	континуум – гіпотеза	Чи повинна епістемологія ґрунтуватися на теорії інформації?
14	семантичний погляд на науку	Чи можна звести науку до інформаційного моделювання?
Розділ 4. Відношення між інформацією і природою		
15	проблема Вінера	Який онтологічний статус інформації?
16	проблема локалізації	Як інформація може натуралізуватися?
17	гіпотеза «Воно з Біта» (The It from Bit hypothesis) Уїллера (Wheeler)	Чи може природа бути інформатизованою?
Розділ 5. Дослідження цінностей		
18	проблема аксіології	Чи має комп'ютерна етика філософське підґрунтя?

Вагомим аспектом філософії інформації є розгляд питання істинності інформації. За концепцією Л. Флоріді, ультимативна реальність (кантівський ноуменальний світ «речей у собі») непізнана. У прагненні зрозуміти речі в собі найкраще, що можна зробити, — це конструювати моделі ультимативної реальності. Знання, істина, семантика стосуються моделей, а не реальності, яка завжди недосяжна. Світ, якого ми набуваємо в досвіді (кантівський феноменальний світ), — це загальна сума наших моделей реальності. Найкращі моделі відповідають вимогам: інформаційності, когерентності, елегантності, експлікативності, зв'язності, передбачуваності, інтерактивності зі світом. Рівень відповідності цим вимогам співвідноситься з поняттям істинності інформації, що закладена в моделях. Семантична інформація повинна бути добре оформленою, осмисленою та істинною. Неістинна інформація взагалі не інформація, а дезінформація. Справжня інформація істинна. Моделі конструюються методом абстракції (Floridi, 2011).

У філософії інформації чільне місце посідають положення про взаємовідносини людської природи та інформаційного суспільства, обґрунтування концепту «інфосфера». Л. Флоріді розвиває поняття Універсуму в контексті процесів, що супроводжують формування і розвиток інформаційного суспільства. У філософії поняття Універсум трактується в значенні «світ як ціле», або «все існуюче», або сукупність об'єктів та явищ загалом, яке розглядається як єдина система, тобто об'єктивна реальність у часі і просторі (Кримський, 2002). На інформаційному рівні абстракції Л. Флоріді трактує Універсум як тотальність інформаційних об'єктів, що динамічно взаємодіють одне з одним, утворюючи інфосферу. На думку Л. Флоріді, на певному рівні абстрактності всі об'єкти в Універсумі є структурами даних. Це твердження формує філософську платформу — інформаційний реалізм. Згідно з нею, світ — це тотальність іонних об'єктів, що динамічно взаємодіють. На інформаційному рівні абстракції кожна наявна сутність «дата — структура» є інформаційним об'єктом.

У філософії інформації будь-яка сутність Універсуму розглядається як інформаційний об'єкт і кожен з них має своєрідну структуру даних, що відображає істинну природу певного інформаційного об'єкта. Інформаційним об'єктом можуть бути будь-які наявні сутності живої та неживої природи, об'єктивної і віртуальної реальності (цифрові об'єкти в кіберпросторі), фізичної чи когнітивної, інтелектуальної сфери діяльності, які можуть виявлятися на двох рівнях:

- як активні потенціальні агенти, що представляють інші сутності;
- як пасивні потенціальні агенти, які представляються іншими сутностями.

За Л. Флоріді, інфосфера охоплює інформаційні об'єкти двох рівнів:

- до першого рівня належать людські істоти, інші біологічні організми, всі штучні агенти, всі фізичні об'єкти, а також сутності, що не мають фізичного хронотопа; вони динамічно взаємодіють зі світом інших інформаційних об'єктів;
- до другого рівня належать соціуми людей, котрі є комплексними динамічними інформаційними об'єктами, члени яких є динамічними інформаційними об'єктами (родини, корпорації, товариства, уряди, соціуми).

Л. Флоріді вважає, що люди неодмінно розпочнуть думати про себе як про інформаційні об'єкти, оскільки інформаційні та комунікаційні технології стрімко входять у всі об'єкти у всіх сферах діяльності людини, поширюючи режим інтерактивності між цими об'єктами і людьми, між цими об'єктами одне з одним. Людська істота є парадигмальним прототипом інформаційного об'єкта, характеристики якого повинні відповідати людським, софт-ботам, роботам та іншим штучним об'єктам (віртуальним спільнотам, організаціям, корпораціям, урядам). Л. Флоріді розробив три критерії до характеристик сутностей, яким вони повинні відповідати, щоб бути інформаційними об'єктами:

- інтерактивність — агент та його оточення повинні взаємодіяти один з одним;
- автономність — агент повинен бути здатним змінювати стан незалежно від інтеракції з певним середовищем; агент повинен мати щонайменше два стани і бути певною мірою відособленим від свого оточення;
- адаптивність — агент повинен мати здатність змінювати свої власні стани на основі своїх минулих інтеракцій із середовищем.

Філософ не обмежився визначенням інформаційних об'єктів як частин Універсуму, і надав оцінку Універсуму з етичних позицій, уважаючи, що для Універсуму властива фундаментальна доброта, яка не залежить від етичних суджень людини. Етичні норми Універсуму як сукупності інформаційних об'єктів Л. Флоріді назвав інформаційною етикою. Аргументація цього концепту ґрунтується на ідеї, що будь-яка інформація, що обертається в інфосфері і передбачає не семантичне розуміння, а в термінах структури даних має бодай

якусь мінімальну цінність. В інфосфері будь-який інформаційний об'єкт може бути змінений чи знищений у результаті зміни своєрідності його структури даних, що призводить до невиправданого збіднення інфосфери. Л. Флоріді називає ці явища пошкодженням або знищенням ентропією. Науковець формулює фундаментальні принципи інформаційної етики:

0. Ентропія не повинна виявлятися в інфосфері (немає закону).
1. В інфосфері треба упереджати появу ентропії.
2. Ентропію слід вилучати з інфосфери.
3. Існуванню інформаційних сутностей, як і всієї інфосфери, необхідно сприяти шляхом збереження, культивування і збагачення їхніх властивостей.

За концепцією Л. Флоріді, інформаційна етика, трактуючи будь-яку наявну сутність як інформаційний об'єкт хоча б з мінімальною моральною цінністю, зміщує фокус сфери етики від дії, характеру і цінності в баченні людини до зла, до ентропії, від яких інформаційні об'єкти страждають в інфосфері (Floridi, 2011).

Розуміючи Універсум як внутрішньо добрий та утворений з інформаційних об'єктів, їхніх відношень і процесів, Л. Флоріді досягає трьох вагомих результатів:

- надає смисл тій повазі і благоговінню, які відчувають люди, споглядаючи безмежний та прекрасний Всесвіт;
- розробляє спосіб застосування моральних критеріїв і відповідальності до стрімко зростаючої кількості штучних пристроїв та агентів (роботів, веб-ботів, кіборгів, віртуальних спільнот), які мільярдами виникають навколо людей;
- вказує шлях розуміння розподіленої моральної відповідальності усередині складних соціальних агентів (корпорацій, організацій, урядів).

Отже, теорія філософії інформації, і зокрема концепт інформаційної етики, розвиває передбачення Н. Вінера про виникнення в майбутньому суспільства, яке потребуватиме етичних правил і процедур для управління штучними агентами, штучним інтелектом (Хлебников, 2013).

Висновки. Теорія філософії інформації Л. Флоріді надає філософського обґрунтування процесів проникнення комп'ютеризації, інформаційних технологій у сферу фундаментальних, технічних, гуманітарних, соціально-економічних знань і, зокрема, у бібліотечну та інформаційну науку. Важливим аспектом філософії інформації є розгляд концепту істинності інформації, за якою знання, істина, семантика існують у формі моделей. Найкращі з них відповідають

вимогам інформативності, когерентності, елегантності, експлікативності, зв'язності, передбачуваності, інтерактивності зі світом. Рівень відповідності цим вимогам співвідноситься з поняттям істинності інформації, що закладена в моделях. Ключовими концептами РІ є положення про взаємовідносини людської природи та інформаційного суспільства, про взаємозв'язок понять «інфосфера» та «Універсуму», про інформаційну етику.

Для розвитку проблематики бібліотечної та інформаційної науки базові такі положення теорії філософії інформації: будь-яка сутність Універсуму є інформаційним об'єктом і кожен з них є структурою даних; інформаційним об'єктом можуть бути будь-які наявні сутності живої і неживої природи, об'єктивної та віртуальної реальності (цифрові об'єкти в кіберпросторі), фізичної чи когнітивної, інтелектуальної сфери діяльності; для Універсуму як сукупності інформаційних об'єктів властива фундаментальна доброта, яка не залежить від етичних суджень людини.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні науково-методологічних засад представлення інформації в системі соціальних комунікацій, зокрема теорії інтерпретації смислів Е. Бетті.

Список посилань

- Добродорний, Д. Г. (2017). Проект философии информации Лучано Флориди. *Журнал Белорусского государственного университета. Серия: Философия. Психология*, 3, 18–22. Восстановлено из <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/187329/1/18-22.pdf>
- Кримський, С. (2002). Універсум. *Філософський енциклопедичний словник*. (с. 656). Київ: Абрис.
- Лучано Флориди: «Если вам неинтересны информационные концепты, вы не понимаете XXI век» (2019). Восстановлено из <https://www.colta.ru/articles/society/21599-luchano-floridi-esli-vam-neinteresny-informatsionnye-kontsepty-vy-ne-ponimaete-xxi-vek>.
- Хлебников, Г. В. (2013). Философия информации Лучано Флориди. *Метафизика*, 4, 35–48. Восстановлено из http://www.intelros.ru/pdf/metafizika/2013_4/3.pdf
- Bawden, D. & Robinson, L. (2018). Curating the infosphere: Luciano Floridi's Philosophy of Information as the foundation for library and information science. *Journal of Documentation*, 74 (1), 2–17.
- Floridi, L. (2011). *The philosophy of information*. Oxford University Press. Oxford, UK. Retrieved from <http://ukcatalogue.oup.com/product/9780199232383.do?keyword=floridi&sortby=bestMatche>.
- Floridi, L. (2010). *The philosophy of information: ten years later*. *Metaphilosophy*, 41 (3), 420–442. Retrieved from <http://www.philosophyofinformation.net/publications/pdf/tpoi10y1.pdf>

Floridi, L. (2004). Open problems in the philosophy of information. *Metaphilosophy*, 35 (4), 554–582. Retrieved from <http://www.philosophyofinformation.net/publications/pdf/oppi.pdf>.

References

- Dobrorodnyi, D. H. (2017). Luciano Floridi's Philosophy of Information project. *Journal of the Belarusian State University. Series: Philosophy. Psychology*, 3, 18-22. Retrieved from <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/187329/1/18-22.pdf> [in Russian].
- Krymskyi, C. (2002). Unversum. *Encyclopedic Dictionary of Philosophy* (p. 656). Kyiv: Abrys. [in Ukrainian].
- Luciano Floridi: «If you are not interested in information concepts, you do not understand the 21st century» (2019). Retrieved from <https://www.colta.ru/articles/society/21599-luchano-floridi-esli-vam-neinteresny-informatsionnye-kontsepty-vy-ne-ponimaete-xxi-vek> [in Russian].
- Khlebnykov, H. V. (2013). Philosophy of Information by Luciano Floridi. *Metaphysics*, 4, 35–48. Retrieved from http://www.intelros.ru/pdf/metafizika/2013_4/3.pdf [in Russian].
- Bawden, D. & Robinson, L. (2018). Curating the infosphere: Luciano Floridi's Philosophy of Information as the foundation for library and information science. *Journal of Documentation*, 74 (1), 2–17 [in English].
- Floridi, L. (2011). *The philosophy of information*. Oxford University Press. Oxford, UK. Retrieved from <http://ukcatalogue.oup.com/product/9780199232383.do?keyword=floridi&sortby=bestMatches> [in English].
- Floridi, L. (2010). The philosophy of information: ten years later. *Metaphilosophy*, 41 (3), 420–442. Retrieved from <http://www.philosophyofinformation.net/publications/pdf/tpoi10y1.pdf> [in English].
- Floridi, L. (2004). Open problems in the philosophy of information. *Metaphilosophy*, 35 (4), 554–582. Retrieved from <http://www.philosophyofinformation.net/publications/pdf/oppi.pdf> [in English].

Надійшла до друку 03.10.2019

https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.03

УДК 316.343-057.85:323.27(477)“1917/1920”:930](045)

В. М. Шейко, доктор історичних наук, професор, Харківська державна академія культури, м. Харків

rector-2@ic.ac.kharkov.ua

http://orcid.org/0000-0002-3532-7439

ІНТЕЛІГЕНЦІЯ І ВЛАДА В ЧАСИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.: ГАЛУЗЕВА ІСТОРІОГРАФІЯ¹

Аналізуються джерела та література, у яких йдеться про трансформацію поглядів старої інтелігенції в процесі її взаємин з різними владами під час Української революції 1917–1921 рр. Водночас основна увага приділяється характеристиці літератури щодо диверсифікації поглядів старої інтелігенції під час її взаємин з радянським режимом, який остаточно окупував Україну і який потім диктував науковцям свої ідеологію і позицію взаємин зі старою інтелігенцією.

Ключові слова: українська культура, стара інтелігенція, Українська революція 1917–1921 рр., історіографія проблеми, трансформація поглядів інтелігенції.

В. Н. Шейко, доктор исторических наук, профессор, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ И ВЛАСТЬ ВО ВРЕМЕНА УКРАИНСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ 1917–1921 ГГ.: ОТРАСЛЕВАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ

Анализируются источники и литература, в которых идет речь о трансформации взглядов старой интеллигенции в процессе ее отношений с разными властями в ходе Украинской революции 1917–1921 гг. При этом основное внимание уделяется характеристике литературы относительно диверсификации взглядов старой интеллигенции в процессе ее отношений с советским режимом, который окончательно оккупировал Украину и который потом диктовал ученым свои идеологию и позицию отношений со старой интеллигенцией.

Ключевые слова: украинская культура, старая интеллигенция, Украинская революция 1917–1921 гг., историография проблемы, трансформация взглядов интеллигенции.

V. M. Sheyko, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE INTELLIGENTSIA AND THE AUTHORITIES DURING THE UKRAINIAN REVOLUTION OF 1917–1921: BRANCH HISTORIOGRAPHY

The aim of this paper is to analyze various sources of information and publications relating to the issues of transformation of the views of the old

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

intelligentsia during the Ukrainian revolution of 1917-1921. At the same time special attention is paid to information dealing with relations between the intelligentsia and the Soviet authorities, which had gained the dominant position and finally occupied Ukraine by that time and imposed their ideology on the researchers. The archives, as a rule, stored predominantly publications regarding interrelations of the old intelligentsia and the Bolshevik regime.

The research methodology of this study is based on culturological principles and methods. Particular attention is paid to comparative principles and methods which make it possible to analyze in detail the main works referring to the interrelations of the old intelligentsia and various authorities, mainly the Soviet authorities, during the Ukrainian revolution of 1917–1921.

Results. The author of this study analyzes in detail the most significant publications and sources of information currently available regarding the issues of diversification of the views of the old intelligentsia in relation to various authorities, mainly the Soviet government, during the Ukrainian revolution of 1917–1921. Special attention is paid to the analysis of publications and sources of information dealing with the relations between the intelligentsia and the Soviet regime. This is explained mainly by the fact that it was the Bolshevik regime that had gained the dominant position in Ukraine by that time and imposed their concept and ideology on the intelligentsia. This regime also ensured that the archives stored the material of only the Soviet “origin”.

Novelty. Drawing on the culturological methodology the author has managed to analyze in detail the works and sources of information dealing with diversification of the views of the representatives of the old intelligentsia regarding their attitude to various authorities. Taking into account the above mentioned considerations, special attention was paid to identifying the relations of the old intelligentsia with the Bolshevik government during the Ukrainian Revolution of 1917–1921.

The practical significance. The results of this study may be used for further research into the related issues as well as in the process of developing educational and methodological material in culturology, in particular history and theory of culture and as well as history and theory of Ukrainian culture.

Keywords: *Ukrainian culture, culture, the old intelligentsia, the Ukrainian revolution of 1917–1921, historiography of an issue, transformation of views of the intelligentsia.*

Постановка проблеми. Сьогодні, як ніколи за останні десятиріччя та, мабуть, загалом у ХХ — на початку ХХІ ст., ми, відзначаючи 100-річчя подій Української революції, аналізуємо події того періоду та їхній вплив на еволюцію незалежної України, на взаємини влади та інтелігенції під час Української революції 1917–1921 рр. У зверненні Президента до українського народу з нагоди відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 рр. в березні 2017 р., аналізуючи помилки в боротьбі за незалежність України, наголошувалось, що «було б помилкою говорити про поразку української революції. Вона не досягла своєї остаточної мети, але внутрішньо переродила суспільство України... Українська ідея, якою до того протягом десятиліть цікавилось лише вузьке коло національної

інтелігенції, масово оволоділа селянами і пустила корені в середовищі робітництва» («Мужність творить перемогу, єдність творить непереможених») (Порошенко, 2017, 18 березня). Президент далі відзначив, що «І Центральна Рада, і Українська Народна Республіка, і Гетьманат, і Директорія проторували той шлях, яким Україна нині йде у майбутнє. І за це ми маємо бути вдячні визначним фігурам того часу: Михайлу Грушевському, Володимирі Винниченку, Павлу Скоропадському, Симону Петлюрі, Євгену Коновальцю, Дмитру Донцову, Євгену Петрушевичу та іншим. І вдячні мільйонам українців, які усвідомили свої національні та громадянські права» (Порошенко, 2017, 18 березня). «Сьогодні, — зазначив Президент, — як і сто років тому, Україна захищає свою незалежність від російського агресора» (Порошенко, 2017, 18 березня).

Зважаючи на важливість вказаних революційних подій, за рішеннями Верховної Ради України у 2017 р. було відзначено 100-річчя з початку Української революції 1917–1921 рр. та утворення Української Центральної Ради, яка, як відомо, розпочала колосальну за обсягом й історичною значимістю роботу з організації національно-визвольного руху в Україні («Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2017 році: із постанови Верховної Ради України», 2017, 4 березня, с. 1).

Під час Української революції 1917–1921 рр. тривала жорстока боротьба за владу в Україні як внутрішніх сил, так й інтервентів від різних країн. За цей час змінилося більше чотирнадцяти різних влад як від внутрішніх, так і зовнішніх сил. І всі вони прагнули прихилити стару інтелігенцію на свою сторону. Адже без старої інтелігенції, яка здобула освіту і вишкіл в умовах царату, жодна соціальна сила не могла ані завоювати владу, ані утримати її і, тим більше, здійснити спробу відновлення соціального життя чи побудувати принципово нове суспільство. Як відомо, в остаточному варіанті під час громадянської війни та інтервенції, владу вдалося захопити більшовицькому режиму. Радянська влада за будь-яку ціну планувала завоювати симпатії старої інтелігенції. Розуміючи, що основна частина старої інтелігенції не сприймала нову владу і сподівалася на її тимчасовість, радянська влада планувала підготувати свою робочо-селянську інтелігенцію. Але для цього необхідно було багато років і великі кошти, чого на той час вона не мала. Тобто радянський режим був приречений на потребу будь-яким шляхом, будь-якими методами залучити до співпраці стару інтелігенцію, плануючи нею скористатися, допоки підготує власну інтелігенцію. Як визначав сам ідеолог комунізму В. Ленін: «Капіталізм, — свідчив він на II Всеросійському

з'їзді рад народного господарства 25 грудня 1918 р., — залишив нам величезну спадщину, залишив нам своїх видатних спеціалістів, якими ми повинні неодмінно скористатися і скористатись в широкому масовому розмірі, пустивши всіх їх у хід. Гаяти час на підготовку спеціалістів з наших комуністів нам абсолютно ніколи, бо зараз вся справа у практичній роботі, в практичних результатах» (Ленін, 1973, т. 37, с. 383). До того ж, він неодноразово змушений був підкреслювати, що «без керівництва спеціалістів різних галузей знання, техніки, досвіду, перехід до соціалізму неможливий...» (Ленін, 1973, т. 36, с. 168). Більше того, В. Ленін закликав не тільки до «використання» старої, як він підкреслював «буржуазної» інтелігенції, а й мріяв про її перевиховання в комуністичному дусі. Він наголошував, що «не можна, нема з чого, будувати комунізм інакше, як з людського матеріалу, створеного капіталізмом, бо не можна вигнати і знищити буржуазну інтелігенцію, треба перемогти, переробити, переварити, перевиховати її...» (Ленін, 1974, т. 41, с. 94–95). На словах, як бачимо, проблема здавалася не такою й складною. На практиці ж це обернулося трагедією, адже зрештою стару інтелігенцію «використали», силою примусивши служити більшовицькому режиму. А потім, коли сформувалася нова, робочо-селянська, вихована на комуністичній ідеології інтелігенція, стару інтелігенцію майже всю розсіяли, розстріляли, знищили тюрмами, каторгами і репресіями.

Виклад основного матеріалу дослідження. За минулі роки історико-культурологічна наука накопичила багато праць з означеного питання. Їх умовно можна розподілити на розвідки, що вийшли друком до виникнення незалежної України і за часи її існування. До того ж, література, яка охоплює період існування СРСР, багато в чому була однотипною з тією, що присвячена безпосередньо Україні, адже УРСР фактично входила складовою частиною до СРСР.

Передусім охарактеризуємо основні праці цієї тематики, які вийшли за роки незалежної України. Цікаві аналітичні розвідки В. Ф. Верстюка, завідувача відділу історії Української революції 1917–1921 рр. Інституту історії України Національної академії наук України. Вони присвячені аналізу матеріалів революційних подій 1917–1921 рр., які друкувалися на сторінках Українського історичного журналу за всі роки його існування (Верстюк, 2017). Загальна оцінка матеріалів революційних подій була справедливо однозначною: «Дотримання партійних постанов, — пише він, — було альфою й омегою радянських істориків» (Верстюк, 2017, с. 105). Для дослідження становить інтерес оцінка В. Ф. Верстюком опублікованої наприкінці 1989 р. на сторінках Українського історичного

журналу статті Ю. Ю. Кондуфора «Великий Жовтень і доля інтелігенції». «Національні сюжети теми, — пише В. Ф. Верстюк, — автор подав дуже стисло і доволі однозначно» (Верстюк, 2017, с. 115). Необхідно, на наш погляд, у цьому випадку повторити наведену В. Ф. Верстюком цитату зі статті Ю. Ю. Кондуфора: «В період найрізкішого зіткнення протиборствуючих сил, коли народ встановлював свою радянську владу, Центральна Рада, Директорія, партії та їх лідери, що входили в ці державні органи, здійснювали контрреволюційну політику, фактично ведучи війну проти власного народу» (Верстюк, 2017, с. 115). З подібними оцінками не можна беззаперечно погодитися. Саме тому слід окремо охарактеризувати ґрунтовно статтю Ю. Ю. Кондуфора щодо інтелігенції (Кондуфор, 1989, №12, с. 3–18).

Загалом, як підкреслює автор, у статті висвітлюються складні й суперечливі процеси в лавах старої інтелігенції України у зв'язку з жовтневим переворотом у Росії. Зрозуміло, що стаття концептуально і змістовно базувалася й не могла не базуватися на марксистсько-ленінській методології з опорою на «класовий» і «комуністично-партійний» підхід. Відомий сучасний дослідник Української революції 1917–1921 рр. В. Ф. Верстюк навів красномовну, вказану вже раніше цитату зі статті Ю. Ю. Кондуфора: «В період найрізкішого зіткнення протиборствуючих сил, коли народ встановлював свою радянську владу, Центральна Рада, Директорія та їхні лідери, що входили в державні органи, здійснювали контрреволюційну політику, фактично ведучи війну проти власного народу» (Кондуфор, 1989, №12, с. 9). Насправді ж така загалом негативна оцінка вказаної статті, на нашу думку, не зовсім відповідає дійсності з точки зору внеску Ю. Ю. Кондуфора в розробку тематики «Українська революція 1917–1921 рр. та інтелігенція». Адже вказана стаття, в якій аналізуються наявний на той час історіографічний і джерельний матеріал, суттєво поповнила фактографічну скарбницю проблематики «інтелігенція і революція». Більше того, автор, вказуючи на три прошарки, які мали матеріальне тяжіння до тих чи інших так званих класів, зауважує, що «... автоматично зараховувати ці три категорії інтелігенції до трьох таборів, що діяли на арені політичної боротьби напередодні революції, було б непростим спрощенням... Та це лише дуже приблизна схема, яка постійно змінювалася в різний час, причому іноді — кардинально» (Кондуфор, 1989, №12, с. 5). З іншого боку, Ю. Ю. Кондуфор припустився непослідовності в оцінці поведінки старої інтелігенції під час революції в Україні. Так, він стверджує, що «якщо в центрі країни Жовтень був зустрінутий повсюд-

ними актами саботажу старої інтелігенції, то Україна практично цієї форми боротьби з новою владою не знала... Основні сили української інтелігенції витрачалися на інше — підтримку національного руху, очолити який намагалася Центральна Рада» (Кондуфор, 1989, №12, с. 6). І додає: «Маніпуляція з владою здійснена Центральною Радою, що сама складалася в основному з представників інтелігентних кіл і підтримувалася ними проголошення УНР, яке створювало ілюзію появи української буржуазної державності, поставили основні верстви інтелігенції в лаву противників соціалістичної революції» (Кондуфор, 1989, №12, с. 7). Суперечлива позиція автора свідчила про неоднозначне становище в часи Української революції 1917–1921 рр. і самої інтелігенції. Ситуація ускладнювалася і німецько-австрійською окупацією України, денікінщиною, вступом на територію республіки окупаційних військ Антанти, армії Польщі тощо. Усе це зрештою, як стверджує Ю. Ю. Кондуфор, зумовило посилення «національної ідеї» серед старої інтелігенції (Кондуфор, 1989, №12, с. 7). Можна погодитись із твердженнями автора, що ті процеси, які завершилися в РСФСР до весни 1919 р., в Україні тривали аж до завершення громадянської війни, тобто до кінця 1921 р. (Кондуфор, 1989, №12, с. 7). Особливу увагу автор приділяє тій категорії інтелігенції, яка і до Жовтневого перевороту в Росії співпрацювала з більшовиками, або була на той час серед членів їхньої партії.

Ю. Ю. Кондуфор стверджує, що для інтелігенції України саботаж радянської влади не був характерним. «Вчителі, медики, службовці, — пише він, — залучені до роботи в нових державних установах, «справно» виконували свої обов'язки, до речі, не тільки при владі Рад, а й при інших владах, що часто змінювалися тут. Почуття відповідальності перед народом нерідко брали в них гору над політичними поглядами, симпатіями та переконаннями. Чимало з цих інтелігентів щиро вірили в те, що вони ... захищають національні інтереси українців...» (Кондуфор, 1989, №12, с. 9).

Загалом можна погодитися, що серед певної частини національно налаштованої української інтелігенції в період Української революції 1917–1921 рр. були подібні настрої. Однак слід зауважити, що і вчителі, і медики, і службовці, як правило, не були соціально однорідними, а тому й політичні симпатії та гасла були в них різними. По-друге, основна маса незаможної інтелігенції України, особливо її сільська частина, змушена була працювати при всіх владах, у тому числі й радянській, передусім, щоб вижити фізично і підтримати матеріально свої родини. Не можна не вказати й на те, що значна частина старої інтелігенції була віддана своєму вибору професії,

своєму професійному покликанню. Щодо національно налаштованої інтелігенції України, то слід зауважити, що з усіх влад, які перебували в Україні, найбільшу антипатію вона відчувала до радянської влади, яка прийшла в Україну на багнетах російських більшовиків. І Ю. Ю. Кондуфор запитує: «Чи можна звинувачувати українського інтелігента в контрреволюційності за віру в такого роду ідеали, як ми це робили ще так недавно? Очевидно, ні. Інша справа — об'єктивна оцінка діяльності та програм буржуазно-націоналістичних партій...» (Кондуфор, 1989, №12, с. 9). І ці твердження не відповідають дійсності. Аналіз численних джерел і літератури, компаративні практики свідчать, що радянську владу нав'язували українському народу більшовики Росії силоміць, що основна маса населення України підтримувала національно налаштованих Центральну Раду, Українську Народну Республіку, Гетьманат, Директорію та повстанський рух, що був спрямований проти більшовицького режиму.

Далі автор всупереч своїм попереднім гаслам твердить, що найбільший прошарок інтелігенції України — вчителі згуртувалися після Жовтневого перевороту в Росії навкруги Всеукраїнської вчительської спілки, створеної у квітні 1917 р., яка активно підтримувала Центральну Раду та партії, що до неї входили. Спілка, до речі, закликала вчителів до активної боротьби з радянською владою та її освітньою політикою (Кондуфор, 1989, №12, с. 10). І підтверджує, що бойові контрреволюційні формування зі зброєю в руках боролися проти радянської влади і їх очолювали, як правило, вчителі (Кондуфор, 1989, №12, с. 11). Далі науковець у традиційному дусі трактує питання зміни світоглядних і професійних устремлень різних прошарків старої інтелігенції України. Щоправда, автор, висвітлюючи історію Української академії наук, вказує, що тривалий час не визнавалась дійсна історія її створення, і підкреслює, що Академія була створена за часів Гетьманату і за активної його підтримки (Кондуфор, 1989, №12, с. 12).

Ю. Ю. Кондуфор приділяє велику увагу тому прошарку старої інтелігенції України, який довгий час у період Української революції 1917–1921 рр. дотримував з різних причин нейтральної позиції. «Зауважимо, — пише дослідник, — що політика воєнного комунізму з її нетерпимістю, безкомпромісністю і жорстокістю аж ніяк не сприяла залученню на бік Радянської влади тих інтелігентів, що хиталися. Саме ця політика була однією з причин переходу одних представників даної частини інтелігенції в табір противників, а інших — в еміграцію... Логіка класової боротьби, доведеної до останнього, катастрофічного ступеня в період громадянської війни, неми-

нуче викликала і в одному, і в другому протиборствуючих таборах дії, не лише антигуманні за своїм характером, а й просто злочинні щодо людини» (Кондуфор, 1989, №12, с. 14). Радянський режим, як правило, пропагував ідею, що стара інтелігенція «гнила» і є «більше, ніж вороги». А сам А. В. Луначарський, посилаючись на поступати Леніна, стверджував, що «У закінченому соціалістичному суспільстві інтелігенції не буде» (Кондуфор, 1989, №12, с. 15). І такі заяви були непоодинокі, а «факти невинуватих насильств щодо інтелігенції, на жаль, численні. Створювався своєрідний стереотип недовіри до неї» (Кондуфор, 1989, №12, с. 16). І все це вело, як правило, значні кола старої інтелігенції або в стан ворогів радянського режиму, або — в еміграцію. Розпочалася еміграція з України старої інтелігенції. Наприклад, 1917 р. в Польщу і Німеччину, а дещо пізніше, після падіння Гетьманату, через Одесу в Німеччину. Основна ж частина інтелігенції емігрувала разом з військами Петлюри в 1919 р., а потім в 1920 р. після закінчення радянсько-польської війни (Кондуфор, 1989, №12, с. 17).

«Вибір того чи іншого табору відбувався поступово в процесі нагромадження і критичної оцінки політичного досвіду. Був він тяжким і болісним», — вказує Ю. Ю. Кондуфор (Кондуфор, 1989, №12, с. 18).

Загалом стаття Ю. Ю. Кондуфора, у якій подається деяка нова інформація, певною мірою містить спробу корегування окремих догматичних марксистсько-ленінських класових оцінок за проблемою «Жовтневий переворот та інтелігенція». Як ми переконалися, хоча і все ще з позицій марксистсько-ленінських догм, але була здійснена спроба висвітлення національного моменту за темою поведінки старої інтелігенції в часи Української революції 1917–1921 рр.

У подібному ключі написана й стаття Ю. М. Гамрецького, яка також присвячена проблемі інтелігенції і Жовтневому перевороту в Україні (Гамрецький, 1982, с. 159–166). Автор, базуючись на марксистсько-ленінській ідеології, зробив спробу історіографічного аналізу наявної на той час літературно-джерельної бази з питань «Інтелігенція і революція». І, зрозуміло, автор пише про інтелігенцію як «прошарок». Водночас він висвітлює передусім і переважно долю тієї інтелігенції, яка давно пов'язала свою долю з більшовицькою партією. Щодо старої інтелігенції, то автор стверджує, що вона на 1920 р. погодилася співпрацювати з «народною владою» (Гамрецький, 1982, с. 159–166). Приділяючи значну увагу аналізу кількісного складу старої інтелігенції України, Ю. М. Гамрецький висновує, що конкретна картина переходу основної маси старої інтелігенції і студентства на сторону радянської влади «поки що не

відтворена» (Гамрецький, 1982, с. 159–166). А от з таким висновком, в основному, можна погодитись, хоча, як вже наголошувалось, у деяких розвідках були зроблені перші кроки в цьому напрямку.

Особливий інтерес для цього дослідження має стаття О. Д. Бойко, присвячена саме проблемі української інтелігенції й революції, з'ясуванню сутності загального і особливого в їхніх суспільно-політичних взаєминах (Бойко, 1991, с. 217–248). Авторка також приділяє увагу малодослідженій на той час темі про роль української інтелігенції в національно-визвольному русі в революційні часи 1917–1921 рр. Можна погодитись з автором, що поодинокі розвідки про українську інтелігенцію, як правило, стосуються її взаємин в часи Української революції з радянською владою і практично не розглядають питання її взаємин з іншими владами, яких у часи революції налічувалося близько чотирнадцяти. Водночас більшість з них відносить завершення налагодження стосунків інтелігенції з радянською владою до 1920–1921 рр. І автор правильно, на наш погляд, зауважив, що стара інтелігенція, хотіла вона того чи ні, залучалася до роботи, як правило, у порядку трудової повинності в 1918–1921 рр. Значна частина її емігрувала, і не тільки з політичних мотивів, а й у зв'язку з колосальними матеріальними труднощами — голодом, розрухою, епідеміями, очікуванням можливих у будь-який час репресій з боку більшовицького режиму тощо (Бойко, 1991, с. 217–219).

Можна погодитись з О. Д. Бойко і в тому, що автори поодиноких праць за означеною тематикою основуються, як правило, на радянсько-партійних документах і практично не використовують джерельну базу інших влад, партій, рухів, їхню мемуаристику, документи, джерела емігрантського походження та інше (Бойко, 1991, с. 219).

Авторка робить спробу визначити «особливе» на історичному шляху української інтелігенції. Як не дивно, все звелось до особливостей складу розвитку до революції, посилення завдяки інтелігенції буржуазних партій національного спрямування, її активності з лютого по жовтень 1917 р. І автор додає, що процес зближення з радянською владою старої інтелігенції уповноважився тимчасовими перемогами «контрреволюційних» режимів (Бойко, 1991, с. 220). Як бачимо, наявний поверховий «класовий» партійно-радянський підхід до визначення «особливого» української інтелігенції того часу. «Оскільки переважна частина українського населення — продовжує О. Д. Бойко, — була представлена селянством, українська інтелігенція являлась у своїй масі дрібнобуржуазною, вона виражала по-

гляди різних прошарків українського села, в основному заможних» (Бойко, 1991, с. 220). Виходить, і національна ідея, і національна культура, і національний рух, і національна інтелігенція — усі вони буржуазні, дрібнобуржуазні й представляли заможне село?! І як же з цим погодитись?! Ні, це не відповідає дійсній картині Української революції 1917–1921 років. Дивно, що дослідниця непереконливо веде мову про якихось «напівінтелігентів» (Бойко, 1991, с. 220). Радянська влада, за словами авторки, робила усе, щоб усунути стару інтелігенцію від політичного життя (Бойко, 1991, с. 221). А це вже зрозуміло, адже радянській владі необхідно було мати «покірну» інтелігенцію, «безголосу», яка б допомагала їй здійснювати свою мрію про «комуністичний рай».

З іншого боку, можна погодитись з тим, що «основна її маса (інтелігенції) заявила про аполітичність, а зайнята позиція нейтралітету дозволила професійно співпрацювати як з Радянською владою, так і з іншими політичними режимами» (Бойко, 1991, с. 222). З цим можна погодитись, оскільки в значній частині інтелігенції не було іншого виходу в ті жорстокі і трагічні часи для України.

Українська інтелігенція дійсно активно виступила в національно-визвольній боротьбі проти царату (Бойко, 1991, с. 223). Слід додати — а потім і проти більшовицького та інших режимів, які прагнули поневолити Україну, її народ, її інтелігенцію. Авторка стверджує, що «... після Жовтня 1917 українська інтелігенція в масі підтримала Центральну Раду... Українська ж інтелігенція протягом усього цього періоду, за рідкісним виключенням, виступала єдиним національним фронтом, помітне політичне розшарування в її середовищі почалося після Жовтня і посилилось після проголошення 25 грудня 1917 р. Української радянської республіки» (Бойко, 1991, с. 228). З деякими з цих зауважень можна погодитись, але далі авторка суперечить цьому й самій собі. «Яскраво вираженого масового саботажу державних службовців, — стверджує вона, — учителів, медиків та інших, тут не спостерігалось, хоча окремі випадки, безумовно, мали місце» (Бойко, 1991, с. 230). Авторка суперечить не тільки собі, але й дійсності того часу. Адже основна маса української інтелігенції не визнала радянську владу і активно виступала проти неї і часто-густо — зі зброєю в руках.

А далі ще цікавіше: «З початком австро-німецької окупації, а особливо після розгону Центральної Ради і проголошення гетьманської влади, Україна стала одним із вогнищ всеросійської контрреволюції» (Бойко, 1991, с. 230). Тобто: «Хто не з нами, той проти нас» і — контрреволюціонер?! Радянська влада, — твердить авторка, — з

великою недовірою ставилася до інтелігенції України, особливо — до національно налаштованої» (Бойко, 1991, с. 231). І це зрозуміло, адже українська інтелігенція була для неї буржуазною з дрібнобуржуазним світоглядом. Позицію української інтелігенції до радянської влади в 1919 р. О. Д. Бойко охарактеризувала як «прихований саботаж» і «недоброзичливий нейтралітет», що, начебто, сприяло подальшому розмежуванню інтелігенції (Бойко, 1991, с. 231).

Після поразки Денікіна і Петлюри частина інтелігенції, яка їх підтримувала, боячись репресій радянської влади — емігрувала. «Друга частина інтелігенції, — пише необгрунтовано авторка, — зробила свій вибір на користь радянської влади» (Бойко, 1991, с. 237). Це не відповідає дійсності. Якщо подібне і спостерігалось, то з незначною частиною інтелігенції. А основна її частина, під тиском і за умов репресій, трудової повинності та необхідності елементарного виживання, змушена була погодитись на професійну співпрацю з радянським режимом.

Дослідниця слушно зауважує, що процес налагодження радянською владою ділової співпраці з інтелігенцією України розтягнувся до середини 20-х років. І підкреслює, що віхами на цьому шляху стали рішення XII з'їзду РКП(б) з національного питання, політика радянської влади щодо української еміграції, зокрема повернення на Україну М. С. Грушевського (Бойко, 1991, с. 235). Зрозуміло, що з'їзди партії миттєво національне питання не вирішували. А політичне розмежування інтелігенції щодо радянської влади необгрунтовано і традиційно зводиться до її кваліфікації і соціального стану (Бойко, 1991, с. 235). Як відомо, на той час відомий науковець з проблем інтелігенції С. О. Федюкін стверджував, що вказаний «водорозділ» відносно інтелігенції до радянської влади проходив не тільки між групами інтелігенції, а й всередині їх (Бойко, 1991, с. 236).

Не можна погодитись і з тим, що до кінця громадянської війни в середовищі української інтелігенції в її ставленні до радянської влади не було чіткого політичного розмежування між соціальними групами. А в основі визначення її політичних позицій домінував соціально-національний фактор, який довгий час домінував над соціальним (Бойко, 1991, с. 236). По-перше, національне не існувало без соціального. По-друге, в роки Української революції 1917–1921 рр. основна маса української інтелігенції однозначно не сприймала радянську владу і сподівалася на її тимчасовість.

Пишучи про відомих науковців, авторка спрощено трактує як перехід їх переконань від радісного сприйняття національного звільнення 1917 р. до, начебто, свідомого сприйняття «соціалістич-

ної революції» (Бойко, 1991, с. 238). Дослідниця помилково сприймає вимушене визнання радянської влади за дійсне. Адже подальші події доведуть правоту означеного. Авторка, до речі, водночас вказувала на долю В. К. Винниченка, М. С. Грушевського, А. І. Білецького та ін.

До речі, далі в статті йдеться про діяльність Директорії, В. К. Винниченка, С. Петлюри, що оцінюється як діяльність ворогів радянської влади, які, начебто, зрадили інтересам України (Бойко, 1991, с. 239). О. Д. Бойко нагадує, що Українська академія наук, як і Українська академія мистецтв були створені, за своїм статутом, як Академії, діяльність яких не повинна була залежати від будь-якого уряду (Бойко, 1991, с. 240, 241).

Однак слід зауважити, що всі уряди, які панували в Україні в роки революції, робили все, щоб підкорити діяльність цих та інших українських академії, закладів культури, освіти та мистецтва тощо. Зі свого боку представники української інтелігенції робили все, що було в їх силах, для збереження та продовження їхньої справи. Так, наприклад, В. І. Вернадський, як президент Української академії наук, робив усе для продовження її існування при всіх владах. «У справах Академії, — пише авторка, — йому приходилося зустрічатись з міністрами уряду гетьмана Скоропадського, з наркомом освіти Тимчасового робоче-селянського уряду України В. П. Затонським, з генералами Добровольчої армії. У справах Таврійського університету він у 1920 р. бував у чиновників Врангеля, а потім налагодив доброзичливі стосунки з головою Кримревкому Б. Куном» (Бойко, 1991, с. 242). Тобто свої наукові інтереси вчені ставили вище політичних симпатій та антипатій.

Слід зауважити, що радянська влада приділяла значну увагу лідерам української еміграції, прагнучи, завдяки цьому, залучити інтелігенцію України до співпраці. Авторка нагадує у зв'язку з цим випадок із біографії В. К. Винниченка, який в 1920 р. звернувся до КП(б)У з проханням прийняти його до лав комуністичної партії. Завдяки рекомендації Комінтерну, згоді ЦК РКП(б) та В. Леніна, В. К. Винниченко був прийнятий до лав Компартії України, введений до складу ВУЦВК і призначений заступником голови Раднаркому України і наркомом іноземних справ. Насправді ж К. В. Винниченко відмовився від такої пропозиції і виїхав назавжди за кордон у політ-еміграцію (Бойко, 1991, с. 245, 246).

Для цього дослідження являє інтерес стаття О. Д. Бойко, яка висвітлює питання пошуку українською інтелігенцією шляхів національного самовизначення в 1917–1920 рр. (Бойко, 1992, с. 2–18).

Авторка з марксистських позицій намагається надати оцінку дореволюційній інтелігенції України, яка для неї була «прошарком». У зв'язку з відсутністю в Україні сильної національної буржуазії національна інтелігенція стала керманичем національно-визвольного руху. Її керівним органом стала утворена в березні 1917 р. Центральна Рада, свого роду своєрідний парламент України. Його головою став М. Грушевський, а заступниками — В. Винниченко і С. Єфремов. Українська інтелігенція одностайно підтримала Центральну Раду, яка як громадська організація очолила боротьбу українського народу за своє національне визволення. І дослідниця підкреслює, що російська інтелігенція, яка мешкала в Україні, до Центральної Ради і її політики ставилася переважно негативно. Українське питання вона тлумачила, — за словами О. Д. Бойко, — як «ніж у спину революції» і пропонувала почекаати до скликання Установчих зборів. Частина ж російської інтелігенції кадетського спрямування ставилася негативно як до ідеї автономії України, так і до національно-культурного руху. Однак вона хоч і була не проти української мови в початковій школі, але була проти її введення у вищі навчальні заклади, вважаючи її примітивною мовою, «для домашнього вжитку» (Бойко, 1992, с. 2–6).

Стосовно ж української інтелігенції, яка була під час царату русифікована і стала російськомовною, то основна її частина дотримувала нейтралітету до національного питання або приєднувалася до лав російської інтелігенції в Україні. До речі, навіть серед інтелігенції, яка підтримувала Центральну Раду, не було єдності, передусім щодо національного питання та національного руху. Частина інтелігенції виступала за національну автономію України, інша частина — за радикальні вимоги перед Тимчасовим урядом щодо незалежності України і критикувала Центральну Раду за «плазування» перед ним (Бойко, 1992, с. 6, 7).

Слід зауважити, що О. Д. Бойко характеризує й різні партії, за якими йшла інтелігенція. Ідеться про українську партію соціал-федералістів (С. Єфремов, А. Ніковський, Д. Дорошенко), українську соціал-демократичну робочу партію (В. Винниченко, С. Петлюра). І хоча між ними були певні ідейні розбіжності, їх об'єднувало те, що вони були українськими партіями і виступали за національні інтереси українців. Окремо була представлена українська партія соціал-самостійників, які теж виступали за національну ідею (Бойко, 1992, с. 7, 8).

І якщо після Лютневої революції відбувся своєрідний прорив у піднесенні ефективної діяльності української інтелігенції,

то Жовтневий переворот у Петрограді зумовив оголошення незалежності Української Народної Республіки. Однак надії на мир з Російською Федерацією не виправдалися, відбувся розрив з більшовицьким Раднаркомом Росії. І стримане ставлення української інтелігенції до більшовицької влади змінилося на відверто вороже. Інтелігенція розцінила, що Росія прагне позбавити Україну її суверенітету. Показово, що на виборах до Установчих зборів у листопаді 1917 р. українські партії отримали 77% голосів, водночас як більшовики і їхні прибічники — всього 10%. І вже в січні 1918 р. більшовицькі орди посунули на Україну, намагаючись на штиках багнетів принести й насадити свій режим в Україні (Бойко, 1992, с. 9-12).

І почалася більшовицька збройна навала в Україні. Унаслідок жорстокого і кривавого більшовицького терору, у тому ж Києві за 5 днів бандитами Муравйова розстріляно більше 5 тис. киян, здебільшого це були офіцери та представники української інтелігенції. Потім були переговори в Бресті, повернення УНР і Центральної Ради за допомогою німців, які окупували Україну. Німці підтримали переворот, у результаті якого до влади приходять гетьман П. Скоропадський. Його практично не підтримала жодна з українських соціалістичних партій, як і основна маса інтелігенції, частина якої емігрувала за кордон. І хоча гетьманський уряд зробив чимало добрих справ і в державотворенні, і в національній науці, освіті та загалом у національній культурі, його, за допомогою більшовицького режиму, соціалістичні партії повалили (Бойко, 1992, с. 12–14). Але в цілому між лідерами українських партій і керівниками різних урядових структур постійно точилися дискусії і сварки, що зумовило розкол серед інтелігенції (Бойко, 1992, с. 15). До того ж, співпраця лідерів Центральної Ради, Української Держави і Директорії з іноземними державами, які прагнули здобути Україну в якості колонії, негативно вплинула на національний рух, національно налаштовану інтелігенцію. З іншого боку, більшовицька влада робила усе, щоб підкорити Україну. Про це, зокрема, свідчить і резолюція VIII Всеросійської конференції РКП(б) «Про радянську владу на Україні», яка передбачала проведення такої національної політики, яка б гарантувала суверенітет українському народу, вирішення національного питання і створення сприятливих умов для діяльності самої інтелігенції (Бойко, 1992, с. 12–16). Однак на ділі все обернулося на негативне ставлення більшовицької влади в Україні до суверенітету українського народу, до національного питання, національного руху і самої інтелігенції. І це зумовило нову хвилю еміграції української інтелігенції. А представники і значна частина тієї інтелі-

генції, що залишилася в Україні, очолили боротьбу українського народу за своє національне визволення (Бойко, 1992, с. 16, 17). «Тому зміна політичних орієнтацій української інтелігенції, — висновує О. Д. Бойко, — нам вбачається як пошук шляхів національного самовизначення України, яке вона допускала в межах будь-якого суспільного ладу» (Бойко, 1992, с. 17).

Цікаво висвітлені проблеми уроків Гетьманату, національної ідеї та інтелігенції України стосовно сучасних умов у статті Ігоря Смешка (Смешко, 2018, 10–11 серпня, с. 14–15). Зокрема, стверджується, що тільки національна ідея змогла б об'єднати навколо гетьмана і Захід, і Схід України. Це могло б створити соціальну базу для руйнівних процесів для української незалежності, ворожих і популістських гасел на кшталт — «Земля селянам», «Заводи і фабрики — робітникам», «Війна палацам», «Уся влада — Радам». Подібні соціалістичні гасла, на жаль, поділялися і М. Грушевським, і українськими есерами, і соціал-демократами Микитою Шаповалом, Симоном Петлюрою і Володимиром Винниченком. І автор переконливо доводить, що ці гасла неминуче вели до перемоги в Україні влади російських більшовиків, які для цього навіть загравали певний час з «українізацією» культурного життя в зросіянізованій Україні (Смешко, 2018, 10–11 серпня, с. 14).

Але П. Скоропадський, на відміну від Петлюри і Винниченка, передбачив подібний сценарій, коли «молох більшовизму» переможе і «Більшовизм, знищивши всіляку культуру, перетворив би нашу країну на висохлу пустелю, де з часом усівся б капіталізм, але який!.. Не той слабкий, м'якотілий, який жеврів у нас досі, а всесильний бог, у ногах якого буде плазувати той-таки народ» (Смешко, 2018, 10–11 серпня, с. 14). Подібне містилося і у відкритому листі до Головного отамана Симона Петлюри, який очолив державний заколот проти Гетьмана, полковника Петра Болбочана. В опублікованому ним 26 січня 1919 р. листі, герой боротьби з більшовиками на сході України і в Криму, він з обуренням писав: «Бідна Україна, ми боремося з більшовизмом, весь культурний світ піднімається на боротьбу з ним, а український новопосталий уряд УНР йде на зустріч більшовизмові й більшовикам!.. Ви не можете розібратися в самих простих життєвих питаннях; а лізете в керівники великої держави, лізете в законодавці, замість того, аби бути самими звичайними урядовцями і писарцями» (Смешко, 2018, 10–11 серпня, с. 14). І цей лист, як пише автор статті, вартував життя мужньому офіцерові — його катували і розстріляли за наказом С. Петлюри у тому ж 1919 році (Смешко, 2018, 10–11 серпня, с. 14).

Автор статті І. Смешко зауважив, що: «Павлу Скоропадському вдалося за короткий час зробити для України досить багато. Він нормалізував економіку і відновив діяльність державного апарату, ввів національну грошову одиницю і стабілізував фінансову систему, запустив українські школи, університети, театри та створив заново Національну академію наук і Національні архів і бібліотеку» (Смешко, 2018, 3–4 серпня, с. 6).

І ще. Сьогодні актуальна тема — творення Української православної автокефальної церкви (Томоса). А це нас цікавить, оскільки за цим стояла і стоїть не тільки церковна паства, але й численні її прихильники, зокрема й інтелігенція. Саме цьому присвячена стаття А. Маслакова, у якій нагадується, що Центральна Рада відклала означене питання (Маслаков, 2018, 11–18 жовтня, с. 11). П. Скоропадський збирався щось робити, але не встиг, а С. Петлюра вже 1 січня 1919 р. підписав «Закон об автокефалии Украинской православной церкви и ее высшего правительства». Однак Константинополь не встиг його затвердити — закінчилась влада Директорії (Маслаков, 2018, 11–18 жовтня, с. 11).

Висновки. Отже, можна стверджувати, що аналіз джерел та літератури, у яких йшлося про взаємини інтелігенції і різних влад, зокрема і радянської, під час Української революції 1917–1921 рр., свідчить про актуальність і малодослідженість вказаної проблематики. У наявних, переважно есе і статтях, документальних джерелах, які збереглися і стосуються обраної тематики, йдеться головним чином про взаємини інтелігенції з радянською владою в часи Української революції 1917–1921 рр., і надзвичайно мало праць, що присвячені взаєминам інтелігенції з іншими режимами і владами, яких на той час у різні роки революції налічувалося більше чотирнадцяти. Багато в чому це пояснюється тим, що більшовицький режим тричі за вказаний час встановлювався в Україні і, завдячуючи російським більшовицьким воєнізованим формуванням, остаточно закріпився в Україні. З цим також пов'язано і те, що джерельна база стосовно інших режимів і влад того часу мало збереглася, а радянська влада доклала зусиль, щоб взагалі її не існувало, залишилися тільки її джерела. І дослідники радянського періоду, базуючись на марксистсько-ленінській догматичній доктрині, висвітлювали добровільно чи вимушено те, що було вигідно радянському режиму. Зрозуміло, що всі влади, режими внутрішніх і зовнішніх сил вороже ставилися до української ідеї, ідеї незалежності України, національного руху та самої української інтелігенції як керманіча і основної сили цього руху. Аналіз джерел і літератури за вказаною тематикою також свід-

чить, що і до сьогодні існує нагальна актуальність у дослідженні на новій концептуальній методологічній основі проблем взаємин інтелігенції з різними владами і режимами в часи Української революції 1917–1921 рр. Водночас, враховуючи означені об'єктивні обставини, автор змушений приділяти основну увагу взаєминам інтелігенції з більшовицьким режимом часів революції. Адже кожне нове слово, кожне нове ім'я, кожен нові документально підтверджені дані щодо представників старої інтелігенції України доповнять трагічну історію її долі. Зрештою, як ми вкотре переконалися, стара інтелігенція була варварськи використана і знищена більшовицьким режимом в Україні. Та ж її частина, яка встигла емігрувати, також була змушена, унаслідок жебрацького існування, сезнути з історичної арени.

Як не дивно, соціально-політична, економічна і навіть дещо військова ситуація в Україні під час Української революції 1917–1921 рр. нагадує, певною мірою, сучасну ситуацію в Україні. І боротьба різних політичних угруповань між собою за владу, і вплив на суспільство, і розбрід, розшарування і безпорядки, які прокотилися країною, і гібридна війна, розв'язана Російською Федерацією проти України, і втручання іноземних держав у внутрішні справи і зовнішню політику Української держави, і різнобарвна поведінка різних верств українського суспільства, української еліти, української інтелігенції, і боротьба різних сил й угруповань за або проти незалежності України та її культури, і невизначеність шляхів подальшого економічного, політичного і духовного розвитку суспільства, і, нарешті, навіть боротьба за Томос, за створення Української православної автокефальної церкви та багато інших екстраполюючих положень тих часів і сьогодення... І помилки минулого, на жаль, дедалі більше повторюються в карколомній ситуації сучасності. І це трагічно. Саме тому так необхідно досліджувати і аналізувати події Української революції 1917–1921 рр., її не стільки позитиви, які, безсумнівно, були наявні, скільки ті негативи, які зумовили трагічні наслідки для Української держави, українського народу, для української інтелігенції та української незалежності. Як відомо, Президент України у Зверненні до українського народу з нагоди відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 р. зазначив, що «Сьогодні ми не стільки святкуємо, скільки аналізуємо помилки наших далеких попередників. Аналізуємо для того, щоб зараз уникнути подібного самим» (Порошенко, 2017, с. 2).

Список посилань

Бойко, Е. Д. (1991). Украинская интеллигенция и революция: общее и особенное. Украина в 1917–1921 гг. *Некоторые проблемы истории: сборник*

- научных трудов. Киев: Институт истории НАН Украины. С. 217–248.
- Бойко, О. Д. (1992). Українська інтелігенція в пошуках шляхів національного самовизначення (1917–1920 рр.). Шляхи до української державності. Київ: Інститут історії НАН України, С. 2–18. (*Історичні зошити*, № 1).
- Верстюк, В. Ф. (2017). Від «Великой Октябрьской социалистической революции и гражданской войны на Украине (1917–1920)» до «Нарисів історії Української революції» й далі: трансформації дослідницької парадигми. *Український історичний журнал*, 3, 8–23.
- Верстюк, В. Ф. (2017). Революція 1917–1921 рр. у різних форматах: (гортаючи числа «Українського історичного журналу»). *Український історичний журнал*, 6, 105–122.
- Гамрецький, Ю. М. (1982). Інтелігенція і Великий Жовтень на Україні. *Український історичний журнал*, 11, 153–166.
- Кондуфор, Ю. Ю. (1989). Великий Жовтень і доля інтелігенції. *Український історичний журнал*, 12, 3–18.
- Ленін, В. І. (1974). Дитяча хвороба «лівизни» в комунізмі. *Повне зібрання творів: у 55 т.* (Т. 41, с. 1–97). Київ.
- Ленін, В. І. (1973). Промова на II Всеросійському з'їзді рад народного господарства 25 грудня 1918 р. *Повне зібрання творів у 55 т.* (Т. 37, с. 377–384). Київ.
- Ленін, В. І. (1973). Чергові завдання радянської влади. *Повне зібрання творів.: у 55 т.* (Т. 36, с. 155–195). Київ.
- Маслаков, А. (2018, 11–18 октября). Украина осталась без томоса из-за церковной бюрократии и войны. *Комсомольская правда в Украине*, с. 11.
- Порошенко, П. О. (2017, 18 березня). Мужність творить перемогу, єдність творить непереможених: звернення Президента до Українського народу з нагоди відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років. *Урядовий кур'єр*, с. 2.
- Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2017 році: із постанови Верховної Ради України (2017, 4 березня). *Голос України*, с. 1.
- Смешко, І. (2018, 3–4 серпня). Невивчені уроки Гетьманату та національна ідея України у сучасних умовах. *День*, с. 6–7.
- Смешко, І. (2018, 10–11 серпня). Невивчені уроки Гетьманату та національна ідея України у сучасних умовах. *День*, с. 14–15.

References

- Boiko, E. D. (1991). The Ukrainian intelligentsia and revolution: the general and special. Ukraine in 1917–1921. *Nekotoryye problemy istorii: sbornik nauchnykh trudov. (Some problems of history: a collection of scientific works)*. Kyiv: Institute of History of the National Academy of Sciences of Ukraine. P. 217–248. [in Russian].
- Boiko, O. D. (1992). Ukrainian intelligentsia in search of the ways of national self-determination (1917–1920). Ways to Ukrainian statehood. Kyiv: Institute of History of the National Academy of Sciences of Ukraine, p. 2–18. (*Istorychni zoshyty, No. 1*). [in Russian].

- Verstiuk, V. F. (2017). From the “Great October Socialist Revolution and the Civil War in Ukraine (1917–1920)” to “Essays on the History of the Ukrainian Revolution and Further Transformation of the Research Paradigm. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 8–23. [in Ukrainian].
- Verstiuk, V. F. (2017). Revolution of 1917–1921 in different formats: (flipping through the issues of Ukrainian Historical Journal), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6, 105–122. [in Ukrainian].
- Hamretskyi, Yu. M. (1982). The Intelligentsia and the Great October in Ukraine, *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 11, 153–166. [in Ukrainian].
- Kondufor, Yu. Yu. (1989). The Great October and the fate of the intelligentsia. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 12, 3–18. [in Ukrainian].
- Lenin, V. I. (1974). “Left-Wing” Communism: an Infantile Disorder *Complete Works*: in 55 vol. (Vol. 41, pp. 1–97). Kyiv. [in Ukrainian]
- Lenin, V.I. (1973). Speech at the Second All-Russian Congress of Councils of National Economy on December 25, 1918. *Complete Works* in 55 vol. (Vol. 37, pp. 377–384). Kyiv. [in Ukrainian]
- Lenin, V.I. (1973). The Immediate Tasks of the Soviet Government. *Complete Works* (Vol. 36, pp. 155–195). Kyiv. [in Ukrainian]
- Maslov, A. (2018, October 11–18). Ukraine was left without a tomos because of church bureaucracy and war. *Komsomolskaya Pravda v Ukraine*, p. 11. [in Russian].
- Poroshenko, P. O. (2017, 18 March). Courage creates victory, unity creates the undefeated people: the President’s appeal to the Ukrainian people on the occasion of the 100th anniversary of the events of the Ukrainian Revolution of 1917–1921. *Uriadovyi kurier*, p. 2. [in Ukrainian].
- On celebrating memorable dates and anniversaries in 2017: from the resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine (2017, March 4). *Holos Ukrainy*, p. 1. [in Ukrainian].
- Smeshko, I. (2018, August 3–4). Unstudied lessons of the Hetmanate and the national idea of Ukraine in the current context. *Den*, p. 6–7. [in Ukrainian].
- Smeshko, I. (2018, August 10–11). Unstudied lessons of the Hetmanate and the national idea of Ukraine in the current context. *Den*, p. 14–15. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 02.10.2019 р.

Розділ 2. Теоретико-методологічні засади книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства

Part 2. Theoretical and Methodological Foundations of Book Science, Library Science and Bibliography

■ <https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.04>

УДК 02:004+347.77

С. А. Назаровець, кандидат наук із соціальних комунікацій, заступник директора з наукової роботи, Державна науково-технічна бібліотека України, м. Київ

nazarovets@gntb.gov.ua

<http://orcid.org/0000-0002-5067-4498>

ВНЕСОК УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ: АНАЛІЗ ЦИТУВАНЬ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ПРАЦІВНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВ У ПАТЕНТАХ ЗА ПЕРІОД 2009-2018 РР¹.

Проаналізовано вплив наукових праць працівників установ України на розвиток світових технологій у результаті підрахунку кількості згадок наукових публікацій учених українських установ у патентах. Виявлено лише 476 цитованих у патентах наукових публікацій працівників українських установ за досліджуваний період, що значно менше кількості цитувань публікацій працівників установ з технологічно розвинутих країн світу, і, крім того, середня кількість патентних цитувань українських публікацій виявилась найнижчою серед усіх країн-сусідів України. Результати дослідження засвідчують проблеми зі зв'язком між наукою та промисловістю в Україні. Запропонований підхід може бути використаний під час оцінювання актуальності наукових праць працівників українських установ для виявлення технологічно перспективних напрямів вітчизняних досліджень.

Ключові слова: цитування, патенти, оцінка досліджень, технологічний вплив, Україна.

С. А. Назаровец, кандидат наук по социальным коммуникациям, заместитель директора по научной работе, Государственная научно-техническая библиотека Украины, г. Киев

ВКЛАД УКРАЇНИ В МИРОВОЕ РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИЙ: АНАЛИЗ ЦИТИРОВАННЫХ НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ РАБОТНИКОВ УКРАИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ В ПАТЕНТАХ ЗА ПЕРИОД 2009-2018 ГГ.

Проанализировано влияние научных работ сотрудников учреждений Украины на развитие мировых технологий в результате подсчета количества

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

упоминаний научных публикаций ученых украинских учреждений в патентах. Выявлено всего лишь 476 цитируемых в патентах научных публикаций работников украинских учреждений за исследуемый период, что значительно меньше количества цитирований публикаций работников учреждений из технологически развитых стран мира. Кроме того, среднее количество патентных цитирований украинских публикаций оказалось самым низким среди всех стран-соседей Украины. Результаты исследования свидетельствуют о проблемах со связью между наукой и промышленностью в Украине. Предложенный подход может быть использован в процессе оценки актуальности научных работ для выявления технологически перспективных направлений отечественных исследований.

Ключевые слова: цитирование, патенты, оценка исследований, технологическое влияние, Украина.

S. A. Nazarovets, Candidate of Sciences in Social Communication, Deputy Director for Research at the State Scientific and Technical Library of Ukraine, Kyiv

THE CONTRIBUTION OF UKRAINE TO THE WORLD DEVELOPMENT OF TECHNOLOGIES: PATENT CITATION ANALYSIS OF THE SCIENTIFIC PUBLICATIONS OF EMPLOYEES OF THE UKRAINIAN INSTITUTIONS IN 2009–2018

The aim of this paper is to evaluate the impact of publications of Ukrainian scientific institutions on the development of world technology.

Research methodology. An analysis of the cited scientific publications of employees of Ukrainian institutions in patents in 2009–2018 was conducted using the SciVal platform tools. Also, patents were analyzed, which contain references to scientific publications of employees of Ukrainian institutions.

Results. The results show that only 476 patents cited publications of employees of Ukrainians institutions, which is significantly less than the number of citations of publications of employees of institutions from technologically developed countries. In addition, the average number of patent citations for Ukrainian publications turned out to be the lowest among all the neighboring countries of Ukraine. The results indicate some problems with the connection between science and industry in Ukraine.

Novelty of this paper consists in using of the SciVal platform to collect the necessary patent and scientometric information. This allowed collecting data with much wider chronological coverage and range of disciplines than in previous studies.

The practical significance consists in identifying the successful experience of the employees of Ukrainian scientific institutions who create a scientific product that influences the development of world technologies for funding the authors of commercially promising results of scientific and technical activities at the state level. Also, the proposed approach can be used in the process of identifying technologically promising areas of national research.

Keywords: citation, patents, research evaluation, technological impact, Ukraine.

Постановка проблеми. Користь від проведення наукових досліджень для суспільства в цілому складно визначити, адже суспільство складається з багатьох груп, які мають різноманітні потреби. Надзвичайно часто наукометричні показники використовують для оцінки впливовості наукових публікацій за допомогою підрахунку кількості згадок (цитувань) одних наукових праць в інших. Зазвичай, використовуються для цього такі бази даних наукових цитувань, як Scopus та Web of Science. Однак деякі наукові публікації мають, насамперед, комерційну цінність — вони можуть не отримати великої кількості академічних цитувань, проте є надзвичайно важливими для розвитку технологій (Bornmann, 2017). Відтак, для оцінки комерційної цінності та впливовості наукових праць на технологічний прогрес потрібні альтернативні методи оцінювання наукових документів, які відрізняються від тих, що використовуються для оцінки впливовості публікацій на науковий прогрес. Для оцінки зв'язків між наукою та промисловістю часто використовують аналіз цитувань наукових публікацій у патентах — охоронних документах, що засвідчують пріоритет, авторство і право власності на винахід та юридично захищають власника патенту протягом певного періоду та в межах певного географічного регіону (Narin, Hamilton & Olivastro, 1997).

Аналіз цитувань наукових статей, монографій, матеріалів конференцій у патентах для відстеження зв'язків між наукою та промисловістю використовувався в багатьох дослідженнях (Callaert et al., 2006; Callaert, Grouwels & van Looy, 2012; Callaert, Pellens & Van Looy, 2014; Meyer, 2000; Tijssen, Buter & van Leeuwen, 2000). Також на основі аналізу патентних цитувань дослідники намагались оцінити технологічну впливовість наукових журналів (Huang, Huang & Chen, 2014), зв'язки між університетами та промисловістю (Leydesdorff, 2004), продуктивність країн у різних технологічних галузях (Van Looy et al., 2003). Водночас цитування в патентах не завжди ґрунтуються на наукових причинах. Результати досліджень свідчать, що винахідники (або заявники) мають ширший набір мотивацій для створення цитувань наукових публікацій у патентах порівняно з авторами академічних цитувань у наукових статтях (Li et al., 2014), відтак, цитатні зв'язки між патентами й науковими публікаціями можуть і не бути показником трансферу знань між наукою та промисловістю (Meyer, 2000).

Багато інновацій так і залишаються незапатентованими, аналіз патентів нічого не свідчить про соціальну впливовість роботи та про її наукову значимість, адже невелика кількість публікацій, що пред-

ставлені в базах Web of Science та Scopus, цитується у патентах (van Raan, 2017). Попри згадані обмеження, цитування наукових результатів у патентах свідчить про зв'язок між науковими установами з промисловістю і слугує методом оцінки технологічної впливовості наукових досліджень.

В Україні дані щодо кількості отриманих патентів використовуються на державному рівні в процесі оцінювання результатів науково-технічної діяльності як окремих учених, так і цілих університетів та наукових установ, проте враховуються виключно загальні кількісні показники. Так, наприклад, наявність патентів враховується в процесі оцінки професійної діяльності особи відповідно до кадрових вимог забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої та середньої освіти (Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 №1187). Створення та комерційна реалізація об'єктів права інтелектуальної власності є одним з критеріїв оцінювання ефективності діяльності установи відповідно до Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України (Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України. Затверджено Постановою Президії НАН України від 11.07.2018 №241). Для подачі проекту на конкурс наукових робіт та експериментальних розробок МОН України учасники повинні в заявці надати перелік отриманих патентів за тематикою проекту, який потім буде оцінений експертами (Про затвердження Положення про проведення Міністерством освіти і науки України Конкурсу проектів наукових робіт та науково-технічних (експериментальних) розробок [...]. Наказ МОН України від 14.12.2015 №1287).

Під час проведення патентних досліджень українські вчені також, зазвичай, надавали перевагу аналізу загальних кількісних показників патентної активності окремих галузей (Андрощук, 2014) і країни в цілому (Чехун та ін., 2012; Прохорчук, 2015), розглядали причини низької ефективності державного регулювання у сфері охорони інтелектуальної власності України (Чухрай, 2011), організаційні недоліки функціонування національної системи зв'язку науки та промисловості, що негативно впливає на конкурентоздатність і економічний розвиток країни (Андрощук і Давимука, 2015). Подібно в Україні досліджується і оцінюється публікаційна активність науковців, університетів та наукових установ, проте сам процес трансферу знань між наукою і виробництвом, вплив української наукової продукції на розвиток технологій в Україні та світі є мало дослідженим.

Джерела даних і методологія. Хоча цитування в патентах є важливим джерелом даних для проведення бібліометричних досліджень, збір потрібних даних потребує від дослідників використання напівавтоматичних та ручних методів пошуку інформації у базах даних (Kousha & Thelwall, 2017), що створює додаткові труднощі під час роботи з великими колекціями документів, тому багато досліджень обмежуються патентами з невеликим хронологічним охопленням з вузького кола дисциплін (Meyer, Debackere & Glänzel, 2010). Для збору даних відповідно до мети цього дослідження використано платформу SciVal, яка має комплекс інструментів для аналізу статистики публікаційної активності науковців на рівні країн та установ.

SciVal використовує дані реферативної та цитатної бази Scopus (з 1996 р.), а також містить патентну інформацію, отриману з Європейського патентного відомства (European Patent Office), Офісу інтелектуальної власності Великої Британії (UK Intellectual Property Office), Патентного відомства Японії (Japan Patent Office), Відомства патентів і товарних знаків США (United States Patent and Trademark Office) та Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization) (Where does Patent Article Citations data come from? SciVal Support Center). Збір даних проводився 5 липня 2019 р.

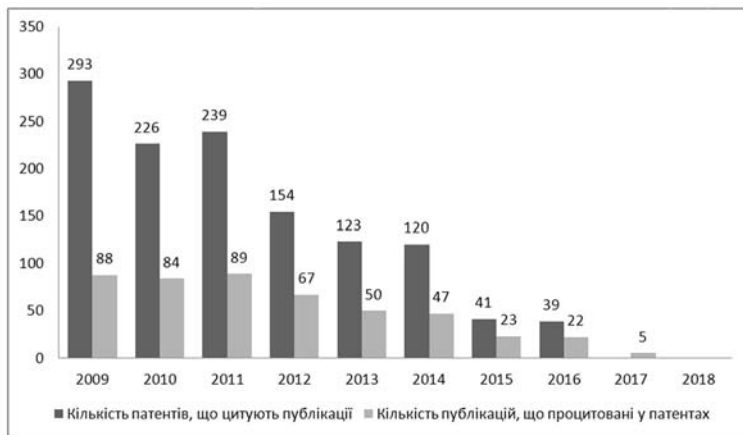
За допомогою інструментів платформи SciVal за період 2009–2018 рр. виявлено 1163 патенти, що містять посилання на наукові публікації працівників установ України, визначено кількість цих посилань, а також кількість наукових публікацій працівників українських установ, які процитовані в патентах. Додатково означено країни, у яких отримані патенти, що цитували публікації вчених українських установ та заявників / власників цих патентів. Для усіх виявлених публікацій працівників українських установ, що були процитовані в патентах, проаналізовано авторський склад, встановлено, у якій українській установі працюють автори, назву видання та предметну галузь досліджень. Вручну підраховано кількість публікацій, що написані винятково авторами українських установ без участі іноземних співавторів.

Для порівняння технологічної впливовості публікацій учених українських установ з публікаціями вчених іноземних установ враховано такий показник, як середня кількість цитувань у патентах на кількість публікацій. Для цього загальну кількість патентних цитувань кожної проаналізованої країни розділено на загальну кількість наукових публікацій цієї країни за обраний період і помножено на 1000.

Мета статті — оцінити вплив публікацій працівників українських наукових установ на світовий розвиток технологій за допомогою аналізу цитувань наукових публікацій у патентах. У цьому дослідженні розглядаються такі питання:

1. У скількох патентах цитуються наукові публікації працівників українських наукових установ?
2. Скільки публікацій працівників українських наукових установ було процитовано в патентах?
3. Наскільки вагомим є технологічний вплив наукових публікацій працівників українських установ порівняно з публікаціями вчених з інших країн світу, зокрема країн-сусідів України?

Виклад основного матеріалу дослідження. Динаміка зміни кількості патентів, що цитували публікації вчених українських установ та кількість публікацій працівників українських установ, які було згадано в патентах, за досліджуваний період представлено в діаграмі 1. Також, у табл. 1 та 2 представлено порівняння кількісних показників працівників українських установ з показниками працівників установ США, Китаю, обраних країн ЄС та країн-сусідів України. Найбільше патентів, що цитували публікації вчених українських установ, отримано в США (444)¹, Франції (101), Німеччині (98) та Японії (53).

Діаграма 1. Кількість патентів, що процитували публікації вчених українських установ, та кількість публікацій, які згадано в патентах, за період 2009–2018 рр.

¹ Тут і далі в дужках вказано кількість документів.

Таблиця 1.

Порівняння кількості цитувань наукових публікацій у патентах і кількості публікацій, які процитовані в патентах, працівників українських установ із працівниками установ США, Китаю та обраними країнами ЄС за період 2009–2018 рр.

Країна	Кількість патентів, що цитують публікації вчених країни	Кількість публікацій, що процитовані в патентах	Кількість цитувань публікацій у патентах	Середня кількість цитувань публікацій у патентах
США	256350	169899	659526	102,2
Китай	88852	44744	129146	28,6
Німеччина	84653	36873	137665	83,6
Великобританія	77178	33939	126192	66,1
Франція	57205	23732	83536	72,2
Італія	42826	17743	61590	59,6
Україна	1163	476	1270	12,6

Таблиця 2.

Порівняння кількості цитувань наукових публікацій у патентах та кількості публікацій, які процитовані в патентах, працівників українських установ з працівниками установ країн-сусідів України за період 2009–2018 рр.

Країна	Кількість патентів, що цитують публікації вчених країни	Кількість публікацій, що процитовані в патентах	Кількість цитувань публікацій у патентах	Середня кількість цитувань публікацій у патентах
Польща	9930	3830	12532	31,3
Росія	8280	3103	9752	15,9
Угорщина	4156	1405	4734	45,6
Румунія	1881	770	2030	13,9
Словаччина	1416	525	1590	23,1
Україна	1163	476	1270	12,6
Білорусь	395	157	442	24,1
Молдова	84	36	84	19,3

Роботи вчених українських установ, які були згадані в патентах, написано, переважно, за участі працівників Національної академії наук України. Серед установ-лідерів за кількістю процитованих у патентах публікацій (>10): Інститут молекулярної біології та генетики НАН України (28), Інститут фізики напівпровідників імені В. Є. Лашкарьова НАН України (25), Інститут фізики НАН України (23), Інститут органічної хімії НАН України (20), Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» НАН України (17), Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України (17), Інститут проблем матеріалознавства імені І. М. Францевича НАН України (16), Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України (12), Інститут хімії поверхні імені О. О. Чуйка НАН України (12). Крім того, велику частину праць Національної академії наук України (228) представлено на платформі SciVal під загальним профілем без вказання, у якій саме установі НАН України працює автор роботи.

Публікації працівників університетів України цитовано в патентах значно рідше. Серед університетів-лідерів: Київський національний університет імені Тараса Шевченка (51), Львівський національний університет імені Івана Франка (20), Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (13), Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (13), Національний університет «Львівська політехніка» (8), Ужгородський національний університет (8).

З-поміж усіх медичних установ України найчастіше в патентах цитувалися роботи працівників ДЗ «Запорізька медична академія післядипломної освіти МОЗ України» (14) та Національної академії медичних наук України (8). Серед науково-виробничих об'єднань у патентах найчастіше згадано публікації працівників науково-виробничого підприємства «Epatime», яке засноване групою колишніх працівників Інституту органічної хімії НАН України (14).

Більшість цих наукових робіт належить до галузей хімії (146), фізики та астрономії (136), біохімії, генетики та молекулярної біології (115), матеріалознавства (110) та медицини (102). Здебільшого процитовані в патентах роботи працівників українських установ представлені в іноземних наукових журналах, проте деякі з них опубліковані і у вітчизняних журналах: *Experimental Oncology* (5), *Biopolymers and Cell* (4), *Ukrainian Journal of Physics* (3), *Ukrainian Journal of Physical Optics* (2).

За кількістю співавторів публікації працівників українських установ розподілилися майже однаково: 392 публікації мали 10 або

менше авторів, 464 публікації мали 50 або менше авторів і 469 публікацій мали 100 або менше авторів. Цілком очікувано, що процитовані в патентах публікації працівників українських установ підготовані за участі науковців із різних країн — лише 58 робіт написані без участі іноземних співавторів.

Висновки. Результати аналізу цитувань наукових публікацій у патентах за період 2009–2018 рр., згідно з даними платформи SciVal, свідчать, що наукові роботи працівників українських установ значно рідше згадуються в патентах, ніж публікації працівників установ США, Китаю, ЄС та багатьох країн — сусідів України. Водночас середня кількість цитувань публікацій учених українських установ у патентах виявилась найнижчою серед усіх порівнюваних країн, зокрема й таких країн з відносно невисокою науковою публікаційною активністю, як Білорусь та Молдова, що сигналізує про обмежений вплив українських наукових публікацій на світовий розвиток технологій. Попри велику кількість закладів вищої освіти в Україні, цитовані в патентах роботи були написані переважно за участі науковців Національної академії наук України. Незначним виявився вплив вітчизняних науково-виробничих об'єднань на розвиток світових технологій. Науково-технічна політика багатьох країн зараз спрямована на забезпечення ефективного трансферу знань між дослідницькими групами та промисловістю (Meyer, Debackere & Glänzel, 2010), однак результати цього аналізу свідчать, що українські університети поки приділяють недостатньо уваги комерційній цінності результатів наукових досліджень своїх працівників, що може свідчити про існування комунікаційного розриву між освітою, наукою та виробництвом.

Нехтування свідченнями низької технологічної впливовості публікацій працівників українських наукових установ може призвести до подальшого технологічного відставання України, що не дозволить створювати конкурентоздатні товари та послуги і негативно вплине на стан української економіки. Тому слід вивчати та використовувати успішний досвід працівників українських наукових установ, які створюють науковий продукт, що впливає на розвиток світових технологій, на державному рівні належно оцінювати та фінансувати авторів комерційно перспективних результатів науково-технічної діяльності. Зважаючи на те, що значний відсоток робіт працівників українських установ публікується саме в українських журналах, редакціям вітчизняних видань потрібно дбати про дотримання міжнародних публікаційних стандартів для ефективного поширення результатів наукових досліджень і переймати кращі ви-

давничі практики в українських видань, які були згадані в проаналізованих патентах. Також, оскільки міжнародна академічна співпраця виявилась надзвичайно важливою для розвитку технологічного потенціалу української науки (лише 12% процитованих у патентах робіт працівників українських установ написано без участі іноземних дослідників), потрібно заохочувати участь українських учених у міжнародних наукових проєктах, зокрема тих, що в майбутньому можуть мати технологічну цінність.

Слід зазначити, що вплив публікацій українських учених на розвиток технологій саме в Україні міг бути врахованим лише частково, адже відповідно до висновків попередніх досліджень (Чехун та ін., 2012), українські патентовласники виявляють патентну активність переважно на внутрішньому ринку, а платформа SciVal не містить бази даних патентів України. Окремо дослідити це питання можна, наприклад, за допомогою сервісу «Цифрова патентна бібліотека» (<https://library.uivr.org>), попередньо відібравши вручну та проаналізувавши згадки наукових публікацій у патентах України (поле 56 – *Аналоги винаходу*), що є **перспективою подальших досліджень**.

Запропонований у цій роботі підхід щодо оцінки технологічної впливовості наукових публікацій не дозволяє повно оцінювати довгострокові комерційні перспективи наукових досліджень у різних наукових галузях, проте такий підхід є цінним інструментом для отримання додаткової інформації про стан співпраці між наукою та промисловістю, що може бути використано для створення ефективного плану досягнення технологічного прогресу окремою установою чи країною загалом.

Список посилань

- Андрощук, Г. О., Давимука, С. А. (2015). Міграція інтелектуального капіталу: вплив на економіку та інноваційний розвиток. *Регіональна економіка*, 2, 65–82.
- Андрощук, Г. О. (2014). Інтелектуальна власність у наукоємних виробництвах і оборонній сфері в системі національної безпеки. *Наука та наукознавство*, 102(4), 90–100.
- Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України. Затверджено Постановою Президії НАН України від 11.07.2018 № 241. Відновлено з http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/metodyka_text.pdf.*
- Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>.*
- Про затвердження Положення про проведення Міністерством освіти і науки України Конкурсу проєктів наукових робіт та науково-технічних (екс-*

- периментальних) розробок [...]». Наказ МОН України від 14.12.2015 № 1287. Відновлено з <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0015-16>.
- Прохорчук, С. В. (2015). Інноваційна спроможність економіки України в умовах глобалізації. *Бізнес-навігатор*, 36(1), 93–97.
- Чехун, В.О., Кот, О.В., Вашуленко, О.С. (2012). Патентування винаходів в Україні та світі: тенденції та особливості. *Проблеми наука*, 3, 12–19.
- Чухрай, Н. І. (2011). Академічне підприємництво за кордоном та в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 714, 448–458.
- Bornmann, L. (2017). Measuring impact in research evaluations: a thorough discussion of methods for, effects of and problems with impact measurements. *Higher Education*, 73(5), 775–787. <https://doi.org/10.1007/s10734-016-9995-x>.
- Callaert, J., Grouwels, J., & van Looy, B. (2012). Delineating the scientific footprint in technology: Identifying scientific publications within non-patent references. *Scientometrics*, 91(2), 383–398. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0573-9>.
- Callaert, J., Pellens, M., & Van Looy, B. (2014). Sources of inspiration? Making sense of scientific references in patents. *Scientometrics*, 98(3), 1617–1629. <https://doi.org/10.1007/s11192-013-1073-x>.
- Callaert, J., Van Looy, B., Verbeek, A., Debackere, K., & Thijs, B. (2006). Traces of prior art: An analysis of nonpatent references found in patent documents. *Scientometrics*, 69(1), 3–20. <https://doi.org/10.1007/s11192-006-0135-8>.
- Huang, M., Huang, W., & Chen, D. (2014). Technological impact factor: An indicator to measure the impact of academic publications on practical innovation. *Journal of Informetrics*, 8(1), 241–251. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2013.12.004>.
- Kousha, K., & Thelwall, M. (2017). Patent citation analysis with Google. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 68(1), 48–61. <https://doi.org/10.1002/asi.23608>.
- Leydesdorff, L. (2004). The university-industry knowledge relationship: Analyzing patents and the science base of technologies. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 55(11), 991–1001. <https://doi.org/10.1002/asi.20045>.
- Li, R., Chambers, T., Ding, Y., Zhang, G., & Meng, L. (2014). Patent citation analysis: Calculating science linkage based on citing motivation. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(5), 1007–1017. <https://doi.org/10.1002/asi.23054>.
- Meyer, M. (2000). Does science push technology? Patents citing scientific literature. *Research Policy*, 29(3), 409–434. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00040-2).
- Meyer, M. (2000). What is special about patent citations? Differences between scientific and patent citations. *Scientometrics*, 49(1), 93–123. <https://doi.org/10.1023/A:1005613325648>.
- Meyer, M., Debackere, K., & Glänzel, W. (2010). Can applied science be “good science”? Exploring the relationship between patent citations and citation impact in nanoscience. *Scientometrics*, 85(2), 527–539. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0154-3>.

- Narin, F., Hamilton, K. S., & Olivastro, D. (1997). The increasing linkage between U.S. technology and public science. *Research Policy*, 26(3), 82–96. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(97\)00013-9](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(97)00013-9).
- Tijssen, R.J.W., Buter, R.K., & van Leeuwen, T.N. (2000). Technological relevance of science: An assessment of citation linkages between patents and research papers. *Scientometrics*, 47(2), 389–412. <https://doi.org/10.1023/A:1005603513439>.
- Van Looy, B., Zimmermann, E., Veugelers, R., Verbeek, A., Mello, J., & Debackere, K. (2003). Do science-technology interactions pay off when developing technology? An exploratory investigation of 10 science-intensive technology domains. *Scientometrics*, 57(3), 355–367. <https://doi.org/10.1023/A:1025052617678>.
- van Raan, A. F. J. (2017). Patent Citations Analysis and Its Value in Research Evaluation: A Review and a New Approach to Map Technology-relevant Research. *Journal of Data and Information Science*, 2(1), 13–50. <https://doi.org/10.1515/jdis-2017-0002>.
- Where does Patent Article Citations data come from? SciVal Support Center.*
Відновлено з https://service.elsevier.com/app/answers/detail/a_id/18416/supporthub/scival/.

References

- Androschuk, G. O., Davymuka, S. A. (2015). Migration of Intellectual Capital: Impact on the Economy and Innovative Development. *Regional Economics*, 2, 65–82. [in Ukrainian].
- Androschuk, G.O. (2014). Intellectual property in science-intensive industries and the defense sector in the system of national security. *Science and Science of Science*, 102(4), 90–100. [in Ukrainian].
- Bornmann, L. (2017). Measuring impact in research evaluations: a thorough discussion of methods for, effects of and problems with impact measurements. *Higher Education*, 73(5), 775–787. <https://doi.org/10.1007/s10734-016-9995-x>. [in English].
- Callaert, J., Grouwels, J., & van Looy, B. (2012). Delineating the scientific footprint in technology: Identifying scientific publications within non-patent references. *Scientometrics*, 91(2), 383–398. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0573-9>. [in English].
- Callaert, J., Pellens, M., & Van Looy, B. (2014). Sources of inspiration? Making sense of scientific references in patents. *Scientometrics*, 98(3), 1617–1629. <https://doi.org/10.1007/s11192-013-1073-x>. [in English].
- Callaert, J., Van Looy, B., Verbeek, A., Debackere, K., & Thijs, B. (2006). Traces of prior art: An analysis of nonpatent references found in patent documents. *Scientometrics*, 69(1), 3–20. <https://doi.org/10.1007/s11192-006-0135-8>. [in English].
- Chekhun, V. O., Kot, O. V., Vashulenko, O.S. (2012). Patenting inventions in Ukraine and in the world: trends and peculiarities. *Problems of Science*, 3, 12–19 [in Ukrainian].

- Huang, M., Huang, W., & Chen, D. (2014). Technological impact factor: An indicator to measure the impact of academic publications on practical innovation. *Journal of Informetrics*, 8(1), 241–251. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2013.12.004>. [in English].
- Kousha, K., & Thelwall, M. (2017). Patent citation analysis with Google. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 68(1), 48–61. <https://doi.org/10.1002/asi.23608>. [in English].
- Leydesdorff, L. (2004). The university-industry knowledge relationship: Analyzing patents and the science base of technologies. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 55(11), 991–1001. <https://doi.org/10.1002/asi.20045>. [in English].
- Li, R., Chambers, T., Ding, Y., Zhang, G., & Meng, L. (2014). Patent citation analysis: Calculating science linkage based on citing motivation. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(5), 1007–1017. <https://doi.org/10.1002/asi.23054>. [in English].
- Looy, B., Zimmermann, E., Veugelers, R., Verbeek, A., Mello, J., & Debackere, K. (2003). Do science-technology interactions pay off when developing technology? An exploratory investigation of 10 science-intensive technology domains. *Scientometrics*, 57(3), 355–367. <https://doi.org/10.1023/A:1025052617678>. [in English].
- Methodology for evaluating the effectiveness of scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine. Approved by the Resolution of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine dated July 11, 2018, No. 241.* Retrieved from http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/metodyka_text.pdf. [in Ukrainian].
- Meyer, M. (2000). Does science push technology? Patents citing scientific literature. *Research Policy*, 29(3), 409–434. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00040-2). [in English].
- Meyer, M. (2000). What is special about patent citations? Differences between scientific and patent citations. *Scientometrics*, 49(1), 93–123. <https://doi.org/10.1023/A:1005613325648>. [in English].
- Meyer, M., Debackere, K., & Glänzel, W. (2010). Can applied science be “good science”? Exploring the relationship between patent citations and citation impact in nanoscience. *Scientometrics*, 85(2), 527–539. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0154-3>. [in English].
- Narin, F., Hamilton, K. S., & Olivastro, D. (1997). The increasing linkage between U.S. technology and public science. *Research Policy*, 26(3), 82–96. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(97\)00013-9](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(97)00013-9). [in English].
- On Approval of Licensing Conditions for Conducting Educational Activities. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 30, 2015 № 1187.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>. [in Ukrainian].
- On approval of the Regulation on conducting of the Ministry of Education and Science of Ukraine a competition for projects of scientific works and scientific and technological (experimental) developments [...]. “Order of*

- the Ministry of Education and Science of Ukraine dated December 14, 2015 No. 1287*. Retrieved from <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0015-16> [in Ukrainian].
- Prochorchuk, S. V. (2015). Innovative capacity of the Ukraine's economy in the conditions of globalization. *Business Navigator*, 36(1), 93–97 [in Ukrainian].
- Tijssen, R.J.W., Buter, R.K., & van Leeuwen, T.N. (2000). Technological relevance of science: An assessment of citation linkages between patents and research papers. *Scientometrics*, 47(2), 389–412. <https://doi.org/10.1023/A:1005603513439>. [in English].
- van Raan, A. F. J. (2017). Patent Citations Analysis and Its Value in Research Evaluation: A Review and a New Approach to Map Technology-relevant Research. *Journal of Data and Information Science*, 2(1), 13–50. <https://doi.org/10.1515/jdis-2017-0002>. [in English].
- Where does Patent Article Citations data come from? SciVal Support Center*. Retrieved from https://service.elsevier.com/app/answers/detail/a_id/18416/supporthub/scival/. [in English].
- Chukhray, N. I. (2011). Academic entrepreneurship abroad and in Ukraine. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 714, 448–458 [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 23.07.2019 р.

https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.05

УДК 026.6:004]-025.12](510)(045)

Чжан Хао, аспірант, кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи, Харківська державна академія культури, м. Харків

250580283@QQ.com

<https://orcid.org/0000-0001-5948-4669>

ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВАХ КИТАЮ¹

Проаналізовано особливості застосування технологій проектного менеджменту у формуванні документно-інформаційного середовища Китайської Народної Республіки. До особливостей програмно-проектного розвитку бібліотек як провідних документно-інформаційних установ віднесено: визначальну роль держави в генеруванні, розробці, фінансуванні та реалізації проектів техніко-технологічного, організаційного розвитку документно-інформаційних установ; чітку соціальну орієнтацію на дотримання інтересів громадян КНР, яким належать основні державні ресурси; інноваційність національних і корпоративних проектів (CALIS, CADAL, ADLAC), спрямованих на формування цифрового середовища; системність та послідовність програмно-проектного розвитку інформаційної сфери.

Ключові слова: *документно-інформаційні установи, електронні ресурси, цифрова бібліотека, програмно-проектна діяльність, технології управління, Китайська Народна Республіка.*

Чжан Хао, аспірант, кафедра інформаційного, бібліотечного і архівного дела, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ТЕХНОЛОГИИ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ДОКУМЕНТНО-ИНФОРМАЦИОННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ КИТАЯ

Проанализированы особенности использования технологий проектного менеджмента в процессе формирования документно-информационной среды Китая. К особенностям программно-проектного развития библиотек как ведущих документно-информационных учреждений отнесены: определяющая роль государства в процессах генерирования, разработки, финансирования и реализации проектов технико-технологического, организационного развития документно-информационных учреждений; строгое соблюдение интересов граждан КНР, которым принадлежат основные государственные ресурсы; инновационный характер национальных и корпоративных проектов (CALIS, CADAL, ADLAC), направленных на формирование цифровой среды; системный характер и последовательность программно-проектного строительства информационной сферы.

Ключевые слова: *документно-информационные учреждения, электронные ресурсы, цифровая библиотека, программно-проектная деятельность, технологии управления, Китайская Народная Республика.*

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Zhang Hao, postgraduate student, Department of Information, Library and Archival Affairs, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

PROJECT MANAGEMENT TECHNOLOGIES IN DOCUMENTARY INFORMATION INSTITUTIONS OF CHINA

The aim of this paper is to highlight the features of project activity technologies and their application in Chinese documentary institutions.

Research methodology. The features of managing the strategic projects and national programs of developing the documentary and digital environment of the People's Republic of China in accordance with the activity approach are investigated.

Results. National features of the management of software and project activities related to the formation of the library and information environment of China are characterized. Considerable attention is paid to the features of software development of libraries, which include the decisive role of the state in the generation, development, financing and implementation of projects of technical, technological, organizational development of documentary and information institutions; a clear social orientation towards respecting the interests of Chinese citizens; the innovativeness of national and corporate projects aimed at shaping the digital environment; systematic and sequence of software and project construction of information sphere.

Novelty. Project management is the most important tool for implementing a national strategy for preserving and digitizing national documentary and information resources. It is emphasized that the feature of project activity of China is the introduction of multi-purpose integrated programs and adherence to the world's best project practices, which are formalized in the form of standards.

The practical significance. The main results of the research can be used by documentary and information institutions interested in design technologies, which is the main condition for the effective formation of the Ukrainian information space.

Keywords: *documentary and information institutions, electronic resources, digital library, software and project activities, management technologies, People's Republic of China.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток документно-інформаційної сфери Китаю, провідним сегментом якої є бібліотеки, демонструє потужні темпи формування та адаптації до цифрового середовища. Одним із головних інструментів цього розвитку є формування власної національної системи управління проектною діяльністю документно-інформаційних установ. Ця система базується на загальнодержавних досягненнях КНР і спрямована на формування національного інформаційного середовища держави та визначення шляхів його інтеграції до світового інформаційного простору. Безперечна ефективність досягнень КНР в галузі управління проектною діяльністю актуалізує необхідність вивчення особливостей проектного менеджменту в документно-інформаційних установах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активний процес формування світового інформаційного простору на засадах цифровізації суттєвим чином вплинув на документно-інформаційні установи Китаю, передусім — бібліотеки. З 90-х рр. XX ст. розпочався техніко-технологічний, організаційний, сервісний розвиток, що набуло висвітлення в науковій літературі. У Китаї багато уваги приділяється проблемі формування цифрових бібліотек (DL). Темі досліджень варіюються від теоретичних питань DL до практичного використання методів DL (Chen Huang, Helen F. Xue, 2017). Нині одним із провідних у бібліотекознавстві є питання застосування проектних технологій у діяльності бібліотек як ефективного інструменту управління їхнім інноваційним розвитком (Shen, X., Zheng, Z., Han, S. и Shen, C., 2008). Результати аналізу проектів створення Китайської академічної цифрової бібліотеки, основні напрями проекту CADL висвітлено в праці Сянсин Шень, Чжун Чжен, Шугуан Хан, Чонг Шен (2008). Сінді Цінь (2005) проаналізував питання управління проектами в Китаї, визначив ті аспекти, які потребують подальшого аналізу. Для українських документно-інформаційних установ важливий китайський досвід застосування проектних технологій з метою формування сучасного освітнього простору.

Мета статті — висвітлити особливості технологій проектної діяльності та їхнього застосування в документно-інформаційних установах Китаю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-культурне проектування інформаційно-комунікаційного середовища КНР спрямоване на реалізацію завдань створення високодуховного інтелектуального простору, захист інтересів держави, суспільства й особистості та базується на особливостях проектної діяльності документно-інформаційних установ у КНР. Серед таких особливостей є чітка соціальна орієнтація на дотримання інтересів громадян КНР, яким належать основні державні ресурси й визначальна роль держави в генеруванні, розробці, фінансуванні та реалізації проектів техніко-технологічного, організаційного розвитку документно-інформаційних установ.

Слід зазначити, що Китай має чітке розуміння власного шляху розвитку в галузі документно-інформаційної діяльності, яке базується на повному збереженні національних інтересів і традицій у сфері культури, національної друкованої культурної спадщини. Відповідно до цієї стратегії, головною особливістю проектної діяльності документно-інформаційних установ Китаю є не лише збере-

ження сталого функціонування в умовах домінуючої ролі держави у формуванні напрямів інформаційної політики, а й спрямованість управлінських рішень на інноваційний розвиток, формування масштабної інформаційної інфраструктури, готовність вкладати значні кошти, матеріальні ресурси в інтелектуальний потенціал нації. Сучасна китайська система управління проектами базується на положенні, згідно з яким у нинішню епоху культура стає головним джерелом міжнародної конкуренції і боротьби у факторах м'якої сили ідеології.

Національні стратегії розвитку інформаційної сфери передбачають виконання стратегічних проєктів і, відповідно, розвиток проєктного менеджменту. Однією з найефективніших програм, у якій системно означена стратегія розвитку документно-інформаційної сфери Китаю в інформаційному суспільстві та суспільстві знань, є проєкт Національної цифрової бібліотеки (NDLP), який започатковано у 2005 р. Проєкт виконувався на базі Національної бібліотеки Китаю (NLC), яка є провідним фондоутримувачем друкованих китайських інформаційних ресурсів. Станом на 2008 р. обсяг книжкових колекцій Національної бібліотеки Китаю становив 26 980 000 найменувань видань, на базі яких здійснювалось обслуговування урядових, освітніх, наукових, дослідницьких установ, а також широкої громадськості (Bei Dawei, 2010). Розвиток мережі Інтернет, який розпочався в Китаї з 1980-х рр., відбувався активними темпами, і станом на 2009 р. загальна кількість користувачів мережі в Китаї досягла 338 млн. Швидкі темпи інформатизації суспільства і необхідність документно-інформаційним установам, зокрема бібліотекам, відповідати на її виклики стали головною передумовою започаткування та реалізації цього проєкту.

Проєкт створення Національної цифрової бібліотеки ґрунтується на певних соціальних, економічних передумовах, які впливають на його підготовку й реалізацію і потребують виваженого врахування запланованих та незапланованих, сприятливих і несприятливих політичних, соціальних, технологічних, нормативних, культурних та інших факторів. Серед зовнішніх передумов започаткування проєкту Національної цифрової бібліотеки можна виокремити: світові процеси інформатизації сфери документно-інформаційної діяльності; розгортання мережевих документно-інформаційних систем національного та світового рівнів; створення динамічного розгалуженого цифрового простору, формування інноваційних підходів щодо ролі та місця документно-інформаційних установ, посилення їхньої ролі щодо форм і технологій надання інформаційних продуктів та

послуг у мережевому середовищі. Ці фактори, а також протиріччя між стрімким зростанням інформаційних потреб користувачів, передусім, у мережевому середовищі, і можливостями документно-інформаційних установ для їх задоволення, активні техніко-технологічні зміни, що впливають на споживчі переваги користувачів інформації, слугували зовнішніми передумовами для активного застосування проектного менеджменту в документно-інформаційних установах Китаю.

У цьому контексті проектний менеджмент є найважливішим інструментом реалізації державної стратегії щодо збереження національних інтересів, історичних і культурних особливостей, що ґрунтуються на глибокій філософській ідентичності та порядку. У Китаї існує чіткий системний зв'язок між проектним менеджментом і державно-управлінським проектуванням. Так, технології проектного менеджменту, які були застосовані під час створення Національної цифрової бібліотеки, базуються на тісній співпраці держави як представника власника в особі Міністерства освіти Китаю (відповідальне за роботи з проекту) та Національною бібліотекою Китаю, науковою бібліотекою Пекінського університету, іншими зацікавленими сторонами проекту, серед яких: користувачі інформації (саме на задоволення їхніх інформаційних потреб спрямовано проект), команда управління проектом (зокрема штатні робітники провідних бібліотек та консультанти), постачальники, підрядники та ін. Держава, керуючись національними інтересами, є головним ініціатором і виконавцем складних інтегрованих проектів, приділяючи особливу увагу системі управління ними.

Особливістю проектної діяльності Китайської Народної Республіки під час формування інформаційного простору є запровадження багатоцільових комплексних програм, мегапроектів, які, з точки зору масштабності вирішуваних завдань, можуть об'єднувати декілька мультипроектів і монопроектів та потребують значного фінансування з різних джерел і керівництва від певного центру. Так, проект Китайської академічної цифрової бібліотеки (CADL), розроблений в останні десятиліття, пов'язаний з проектами створення Китайської академічної бібліотечно-інформаційної системи (CALIS), Китайської академічної цифрової бібліотеки та інформаційної системи (CADLIS), Китайсько-Американської цифрової академічної бібліотеки (CADAL) і Китайської академічної бібліотеки з гуманітарних та соціальних наук (CASHL). Результатом проекту є функціонування найбільшої у світі неприбуткової цифрової бібліотеки з більш ніж 2,5 млн книг китайською та англійською мовами,

який забезпечує універсальний персоніфікований інформаційний сервіс, цифрову інтеграцію наукових джерел із техніки, сільського господарства, медицини, гуманітарних, соціальних наук, мистецтва та інших дисциплін. Проект передбачає створення медіа-ресурсів з медицини, гуманітарних, соціальних наук, мистецтва та інших галузей, зокрема образотворчого, театрального мистецтв, будівництва, архітектури, народних промислів.

Цей мегапроект є багатоцільовою комплексною програмою, яка утворює певне «дерево цілей» та об'єднує мультипроекти — комплекси монопроектів, що реалізуються окремою установою або її підрозділом. Зазвичай монопроекти спрямовані на досягнення конкретної мети з цифровізації книжкових колекцій і здійснюються в межах окремих установ або їх підрозділів, потребують створення інформаційної та управлінської інфраструктури. Такими координаційними підрозділами стали найбільші університетські бібліотеки, які на власній інформаційній базі реалізують 75 монопроектів (Xiangxing Shen, Zhong Zheng, Shuguang Han, Chong Shen, 2008). Серед них: бібліотека університетів Цінхуа, Ухань, Тяньцзинь, Пекіна. Такі монопроекти мають конкретну мету, чіткі обмеження (рамки) і критерії ефективності (результати).

Виникнення Китайської академічної цифрової бібліотеки стало результатом об'єднання Китайської академічної бібліотечно-інформаційної системи (проект CALIS) і цифрової академічної бібліотеки Китаю та Америки (проект CADAL) у 2002 р. Водночас створення Китайської академічної бібліотечно-інформаційної системи (CALIS), яка є загальнонаціональним консорціумом із розподілу ресурсів до академічних бібліотек, відбувалось у межах проекту 211. CALIS має на меті інтеграцію наукових бібліотечних ресурсів та послуг академічних бібліотек і націлений на створення цифрових бібліотек для системи вищої освіти, сприяння розвитку системи наукових комунікацій між фахівцями. Ця система є прикладом найуспішніших мереж такого роду і може слугувати моделлю майбутніх консорціумів документно-інформаційних установ.

Загальна мета урядового проекту CADAL полягає у створенні наукових електронних бібліотек на базі застосування можливостей сучасного цифрового простору, з потужним багатопрофільним та багатомовним мультимедійним ресурсом. Отже, цей унікальний китайський цифровий ресурс є яскравим підтвердженням зміни функцій академічних бібліотек з інституцій збереження інформації на сучасні потужні центри виробництва та поширення цифрових інформаційних ресурсів. Проект CADAL, який фінансується держа-

вою і курується університетом Чжецзян, є однією з важливих складових національних інноваційних систем та інформаційної інфраструктури КНР. Його масштабна реалізація і значний соціальний ефект сприяли започаткуванню наступного проекту CADAL Project Phase II. Відповідальність за техніко-технологічну підтримку проекту з самого початку його впровадження покладено на університет Цінхуа, який опікувався створенням і будівництвом проекту CERNET – першої загальнонаціональної комп'ютерної мережі в галузі освіти та досліджень у Китаї.

У документі, виданому Національною комісією розвитку і реформ та Міністерством освіти у вересні 2002 р., засвідчено, що проект створення Китайсько-Американської академічної цифрової бібліотеки CADAL є важливою частиною системи державного «Проекту 211». Проект 211 реалізовано під керівництвом Міністерства освіти КНР у результаті виокремлення понад 100 найважливіших (ключових) ЗВО та створення умов підготовки висококваліфікованих фахівців згідно з міжнародними вимогами, вимогами до кадрового забезпечення, технічних стандартів для реалізації національних проектів розвитку в економічній і соціальній сферах. Реалізація проекту розпочалася з середини 1990-х рр. і нині в ньому беруть участь близько 112 університетів КНР, які повною мірою відповідають сучасним вимогам підготовки фахівців.

Отже, слід зазначити, що така взаємопов'язаність проектів є важливою особливістю технологій управління проектною діяльністю документно-інформаційних установ Китаю, застосування яких уможливило швидкий розвиток і стає функціонування бібліотек у цифровому просторі. З точки зору типології проектів слід відзначити їхні новаторське спрямування, спрямованість на розвиток цифрового комунікаційного середовища, передусім бібліотек як сучасних інноваційних центрів генерування та використання баз даних власної генерації і запозичених.

Важливим напрямом підвищення ефективності управління проектною діяльністю документно-інформаційних установ є дослідження й узагальнення найкращих проектних практик, які нині формалізовані у стандартах. Перелік найавторитетніших міжнародних та національних асоціацій з управління проектами наведено в дослідженні (Шаров, 2017). Серед них:

Міжнародна організація зі стандартизації (International Organization for Standardization – ISO), у складі якої 163 країни;

Міжнародна асоціація проектного менеджменту (International Project Management Association – IPMA) об'єднує 45 національних

асоціацій і є авторитетною професійною організацією в галузі управління проектами. Україна в IPMA представлена Національною асоціацією управління проектами УКРНЕТ (UPMA);

Інститут управління проектами СНІА (Project Management Institute – PMI). Членами PMI є фахівці в галузі управління проектами з усього світу, у різних країнах функціонують відділення інституту. PMI активно розробляє стандарти у сфері управління проектами.

Результатом діяльності цих установ є перелік стандартів серії ISO, на яких базується управління проектами в документно-інформаційних структурах як в Україні, так і в Китаї, оскільки ці стандарти мають розширену географію застосування:

Стандарт ISO 10006:2003 «Системи менеджменту якості. Керівні вказівки з менеджменту якості проектів» є керівництвом з менеджменту якості під час проектування;

Стандарт ISO 31000:2009 «Загальні керівні вказівки щодо принципів та втілення ризик-менеджменту»;

Стандарт ISO 21500:2012 «Керівництво з управління проектами», який використовується для проектів, різних за масштабами, складністю і часом. Цей стандарт є основним міжнародним стандартом управління проектами, у якому регламентується 39 процесів зі стислим описом та визначено процеси ініціації, планування, виконання, управління.

На особливу увагу заслуговує створення національного стандарту С-РМВОК (Китай), який використовується для стандартизації процесів управління проектами і програмами. Потенціал цього стандарту для створення та розвитку цифрового інформаційного середовища Китаю є беззаперечним.

Важливе значення в управлінні якістю проектів документно-інформаційних установ у Китаї має застосування моделі проектної досконалості. Ця модель – IPMA Project Excellence Model – є важливим інструментом бенчмаркінгу, який допомагає: визначати ефективність управління проектами; сильні сторони установи та потенційні напрями поліпшення слабких сторін; підтверджувати інноваційність проектів; розраховувати комплексні показники привабливості проекту; оцінювати перспективність інноваційних проектів на базі експертних оцінок; мотивувати проектні команди; здійснювати контрольні заходи; визначати й розвивати власні переваги.

Серед найуспішніших проектних команд КНР, які є адаптивними й відкритими, швидко реагують на зміни зовнішнього середовища, докують виконання масштабних соціальних проектів створення до-

кументно-інформаційних установ, є NUCPMД – ТОВ «Нанкінське міське управління будівельними проектами», яке брало участь у будівництві бібліотечних споруд. NUCPMД заснована в 2003 р. як компанія з управління проектами для будівництва складних інфраструктурних проєктів. У 2008 р. компанія мала менше 50 співробітників, а річний прибуток становив 10 млн юанів. З того часу компанія розширює та вдосконалює технологічні процеси, спрямовані на планування та виконання інфраструктурних проєктів. NUCPMД отримав у 2015 р. премію за досягнення у застосуванні моделі IPMA.

Застосування моделі проєктної досконалості в діяльності документно-інформаційних установ дозволяє підкреслити переваги, притаманні інтегрованій системі менеджменту. Головною з них можна назвати посилення синергетичного ефекту, що зумовлює створення позитивного загального результату завдяки узгодженості дій.

Документно-інформаційні установи КНР нині активно упроваджують ідеї інтегрованого менеджменту у свою діяльність. Цей підхід базується на комплексному баченні системи менеджменту документно-інформаційних установ, різноманітні стандартів, вимог та правил, які забезпечують діяльність сучасної ДІУ: бібліотеки, архіву, музею тощо. Управління проєктами є складовою цієї інтегрованої системи, що поєднує також такі взаємозв'язані складові, як система менеджменту якості, виробничого, інноваційного менеджменту, система екологічного менеджменту та заходів з охорони праці. У межах інтегрованої системи менеджменту в документно-інформаційних установах кожна складова системи виконує певні функції, що сприяє до зменшенню кількості внутрішніх і зовнішніх зв'язків порівняно із їхнім загальним обсягом у кількох паралельних системах.

Модернізація документно-інформаційних установ є результатом визначення і узгодження проєкту із замовниками і користувачами. Зазвичай замовниками є державні інституції, діяльність яких спрямована на формування комфортного інформаційного середовища, реалізацію стратегій розвитку інформаційної справи, розвиток системи документно-інформаційних установ як провідних учасників соціокультурного простору країни, регіону. З іншого боку, замовники — це також керівники документно-інформаційних установ, діяльність яких потребує впровадження комплексних, системних, структурних і технологічних змін відповідно до тенденцій глобалізації, віртуалізації інформаційного простору, еволюції інформаційно-комунікаційних технологій, створення інтерактивних середовищ та соціальних сервісів.

Висновки. Отже, технології проектного менеджменту, спрямовані на розвиток документно-інформаційних установ Китаю, базуються на методологічних засадах світового досвіду, але мають свої особливості. Останні пов'язані з історичними і соціокультурними особливостями КНР, фундаментальним значенням та високим рівнем його філософського наповнення. Система державного управління в Китаї відіграє провідну роль у процесах розвитку документно-інформаційного середовища, його якісного, кількісного й змістовного наповнення, базуючись на технології управління інноваціями і програмно-проектній діяльності.

Список посилань

- Бушуев, С. Д. (2000). Проектный менеджмент: взгляд в будущее (2000). *Управление проектами та розвиток виробництва*, 2, 7–10.
- Шаров, Ю. П. (ред.) (2017). *Проектный менеджмент у публічному управлінні*. Київ: НАДУ.
- Vey Dawei, Sun Yigang. (2010). The National Digital Library Project. *D-Lib May*. June, Volume 16, Issue 5/6.
- Chen Huang, Helen F. Xue. (2017). The China Academic Digital Associative Library (CADAL). *Academic Library Development and Administration in China*, p. 20–30.
- Qin, C. (2005). *Application and Development of Modern Project Management in China*. Paper presented at PMI® Global Congress 2005 — Asia Pacific, Singapore. Newtown Square, PA: Project Management Institute.
- Shen, X., Zheng, Z., Han, S. & Shen, C. (2008). Overview of the main projects that make up the China Academic Digital Library, *Digital Library*, Vol. 26 No. 1, p. 39–54.
- Xiangxing Shen, Zhong Zheng, Shuguang Han, Chong Shen, (2008) «Overview of the main projects that make up the Chinese Academic Digital Library», *Electronic Library*. 26 Issue: 1, p. 39–54.

References

- Bushuev, S. D. (2000). Project Management: A Look into the Future (2000). *Project Management and Production Development*, 2, 7–10. [in Ukrainian].
- Sharov, Yu. P. (Eds.) (2017). *Project management in public administration*. Kyiv: National Academy of Public Administration. [in Ukrainian].
- Vey Dawei, Sun Yigang. (2010). The National Digital Library Project. *D-Lib May*. June, Volume 16, Issue 5/6. [In English].
- Chen Huang, Helen F. Xue. (2017). The China Academic Digital Associative Library (CADAL). *Academic Library Development and Administration in China*, p. 20–30. [in English].
- Qin, C. (2005). *Application and Development of Modern Project Management in China*. Paper presented at PMI® Global Congress 2005 — Asia Pacific, Singapore. Newtown Square, PA: Project Management Institute. [in English].

Shen, X., Zheng, Z., Han, S. & Shen, C. (2008). Overview of the main projects that make up the China Academic Digital Library, *Digital Library*, Vol. 26 No. 1, p. 39–54. [in English].

Xiangxing Shen, Zhong Zheng, Shuguang Han, Chong Shen, (2008) «Overview of the main projects that make up the Chinese Academic Digital Library», *Electronic Library*. 26 Issue: 1, p. 39–54. [in English].

Надійшла до редколегії 16.10.2019 р.

https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.06

УДК 002.5:378

А. В. Гуменчук, кандидат історичних наук, проректор з навчальної роботи, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
tora@ua.fm

https://orcid.org/0000-0001-8931-7474

МОДЕЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ¹

Обґрунтовано концептуальну модель інтелектуалізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти, визначено базові компоненти змісту підготовки бібліотечно-інформаційного фахівця: техніко-технологічна, проектно-аналітична, дослідно-інноваційна, комунікаційна, аксіологічна (морально-етична), психолого-педагогічна, організаційно-управлінська. Визначено об'єктивні чинники та напрями інтелектуалізації змісту означених компонентів, інструментарій прискорення інституціональної та когнітивної модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні в умовах державної стандартизації та запровадження компетентнісного підходу. Означено першочергові заходи щодо прискорення модернізації системи підготовки конкурентоздатних бібліотечних фахівців як найважливішої умови цифровізації бібліотек, реалізації їхніх масштабних інформаційно-саппортної та соціокультурної місії, інтеграції України в глобальний комунікаційний простір.

***Ключові слова:** вища бібліотечно-інформаційна освіта, когнітивна модернізація, інтелектуалізація змісту, державні стандарти освіти, інформаційна, бібліотечна та архівна справа.*

А. В. Гуменчук, кандидат исторических наук, проректор по учебной работе, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

МОДЕЛЬ ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Обоснована концептуальная модель интеллектуализации высшего библиотечно-информационного образования, определены базовые компоненты содержания подготовки библиотечно-информационного специалиста: технико-технологическая, проектно-аналитическая, инновационно-исследовательская, коммуникационная, аксиологическая (морально-этическая), психолого-педагогическая, организационно-управленческая. Определены объективные факторы и направления интеллектуализации содержания указанных компонент, инструментарий ускорения институциональной и когнитивной модернизации высшего библиотечно-информационного образования в Украине в условиях государственной стандартизации и внедрения компетентностного подхода. Установлены первоочередные меры по ускорению модернизации системы подготовки конкурентоспособных библиотечных специалистов как важнейшего условия цифровизации библиотек, реализации их масштабных информационно-

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

сапоротної и соціокультурної місії, інтеграції України в глобальне комунікаційне простірство.

Ключевые слова: *высшее библиотечно-информационное образование, когнитивная модернизация, интеллектуализация содержания, государственные стандарты образования, информационное, библиотечное и архивное дело.*

A. V. Humenchuk, Vice-rector for Academic Affairs, Candidate of Historical Sciences, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

THE MODEL OF INTELLECTUALIZATION OF HIGHER LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE EDUCATION

The aim of this paper is to identify the basic components of the model of intellectualization of modern library and information science education (LIS education) as a basis for updating the content of library science educational programmes, the conditions for their image prestige and competitiveness in the market of educational services.

Research methodology. The author uses the method of modeling and a system approach to examine the basic components of the content of LIS specialists training. They are as follows: technical and technological, project and analytical, research and innovation, communication, axiological (moral and ethical), psychological and educational, organizational and managerial ones.

Results. It is proved that the main guideline of cognitive modernization of higher LIS education in Ukraine is intellectualization of all key components of its content, namely technical and technological, project and analytical, research and innovation, communication, axiological (moral and ethical), psychological and educational, organizational and managerial ones. The scale of information support and socio-cultural missions of modern libraries puts before the higher LIS education the issue of fundamentalizing the content core of professional academic disciplines, updating their educational and methodological support, implementing a wide range of optional subjects, innovative forms and methods of training contributing to the high level of general and professional competences of the applicants, their competitiveness and adaptability to the labor market conditions in a dynamic and global digital space.

Novelty. The paper is the first attempt for studying the essence of institutional and cognitive modernization of the content of higher library education under the conditions of implementing the state educational standards of the new generation, which determines the system of general and professional competences and learning outcomes orienting higher education institutions to the training of library specialists able to solve complex specialized tasks and practical problems not only in standard production situations, but also in those characterized by the complexity and uncertainty of the conditions.

The practical significance. The conceptual model of intellectualization of the content of higher LIS education proposed by the author will help to accelerate its modernization as a guarantee of training a great number of highly-skilled library professionals. They are an important factor in digitization of all areas of work of libraries, their successful integration into the global communication space, improving the quality of information service of users.

Keywords: *higher LIS education, cognitive modernization, the components of the content of education, state standards of education in the Programme of Study 029 Information, Library and Archive Science.*

Постановка проблеми. Основною умовою успішної розбудови цифрової економіки та суспільства знань в Україні є прискорена модернізація та підвищення ефективності роботи бібліотек як розгалуженої мережі інформаційно-ресурсних і комунікаційно-сервісних інституцій. Реалізація сучасними науковими й публічними бібліотеками їхніх базових функцій не можлива без якісного кадрового оснащення, що зумовлює прискорену модернізацію вищої бібліотечно-інформаційної освіти як запоруку формування критичної маси висококваліфікованих бібліотечних фахівців.

Попри прогнози футурологів щодо зникнення бібліотечної професії та спеціальної бібліотечної освіти, майже столітня історія її розвитку переконливо продемонструвала свої життєстійкість і адаптивність, здатність до сприяння масштабним перетворенням і технологічному прогресу в діяльності бібліотек. Показники постійного зростання затребуваності інформаційних продуктів та послуг бібліотек провідних зарубіжних країн світу свідчать, що саме вища спеціальна освіта в поєднанні з науковими дослідженнями є найважливішим чинником цифровізації всіх напрямів діяльності бібліотек, їхньої успішної інтеграції в глобальний комунікаційний простір, підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів. Масштабність і темпи його перетворень нині такі, що перед вищою бібліотечно-інформаційною освітою постають завдання радикально якісного оновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Каталізаторами інституційної модернізації системи вищої освіти став закон України «Про вищу освіту» (2014) (*Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII*) та постанова Кабінету Міністрів України №226 від 29.04.2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (*Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. №266*), згідно з якими у галузі 02 «Культура і мистецтво» уведено нову інтегровану спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що об'єднала два раніше самостійні освітні напрями – «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» та «Документознавство та інформаційна діяльність». Це стало суттєвим викликом на шляху когнітивної модернізації бібліотечно-інформаційної освіти, засвідчило

об'єктивний процес її інтелектуалізації, зумовлений суттєвим ускладненням функцій бібліотек в умовах електронної конвергенції документно-комунікаційних структур суспільства (видавництва, бібліотек, документаційних центрів, архівів, інформаційних агенцій тощо).

У червні 2020 р. відбудеться атестація першого випуску бакалаврів з нової інтегрованої спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що дозволить підбити певні підсумки та визначити першочергові завдання вдосконалення змісту і структури освітніх програм бібліотекознавчого спрямування. На початковому етапі реформування системи бібліотечно-інформаційної освіти на шпальтах фахових часописів розгорнулися дискусії щодо осмислення стратегій розвитку вищої бібліотечної освіти, інноваційних принципів моделювання бібліотечних освітніх систем, визначення найефективніших підходів до підготовки конкурентоздатного бібліотечного фахівця на основі запровадження компетентнісного підходу. Так, більшість бібліотекознавців, предметом досліджень яких були проблеми та напрями модернізації сучасної системи вищої бібліотечно-інформаційної освіти, зокрема Н. Бачинська (2015, 2018), О. Матвієнко (2017, 2018), Т. Новальська (2017), О. Сербін та Т. Ярошенко (2015, 2018), А. Соляник (2014, 2016, 2017, 2018), М. Цивін (2017) та ін., підкреслюють важливість забезпечення системності, комплексності, узгодженості дій стейкхолдерів у реформуванні галузевої освітньої системи, яка є джерелом перетворень у діяльності бібліотек, умовою досягнення й підтримки необхідного сучасному користувачеві рівня бібліотечно-інформаційних сервісів.

Найдискусійнішими серед профільних публікацій останніх років є статті О. Матвієнко та М. Цивіна (2017). Автори звертають увагу на загрозливі тенденції до поступового зникнення бібліотекознавчих освітніх програм у пропозиціях більшості українських закладів вищої освіти (ЗВО), домінування надмірної «інтегративності» базових умінь та навичок, що формуються в процесі підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», зростання латентності її бібліотекознавчої складової. Слід підтримати обґрунтований О. Матвієнко (2018) висновок про необхідність дотримання в процесі запровадження освітніх реформ «принципу безперервного педагогічного прогнозування бібліотечної освіти» на основі науково обґрунтованої прогностичної моделі фахівця. Відсутність такої моделі актуалізує розроблення теоретико-методологічних засад когнітивної модернізації сучасної бібліотечної освіти

на основі врахування світових тенденцій розвитку бібліотеки як соціального інституту.

Мета статті — визначення базових складових моделі інтелектуалізації сучасної бібліотечно-інформаційної освіти як основи оновлення змісту бібліотечнознавчих освітніх програм, умови їхньої іміджевої престижності та конкурентоздатності на ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Закладені уведеннями у 2018–2019 рр. в дію стандартами вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (2018, 2019) підходи до структурування змісту підготовки бібліотечно-інформаційного фахівця дозволяють виокремити такі його узагальнені компоненти: техніко-технологічна, проектно-аналітична, дослідно-інноваційна, комунікаційна, аксіологічна (морально-етична), психолого-педагогічна, організаційно-управлінська. Загальна ідеологія визначення чинними державними стандартами галузевої освіти системи загальних та професійних компетентностей спрямовує ЗВО на формування в здобувачів вищої бібліотечно-інформаційної освіти таких здатностей, які дозволять випускникам швидко адаптуватися до сучасних і майбутніх викликів цифрового суспільства, бути готовими до поліваріантної діяльності в суміжних сегментах його інформаційної інфраструктури, не припиняти навчатися протягом усього життя, просувати, створювати і поширювати інновації як запоруку адаптації бібліотек до викликів глобального цифрового простору.

Перелік запропонованих у стандартах освіти загальних компетентностей зобов'язує ЗВО організувати освітній процес таким чином, щоб навчання сприяло не лише набуттю фахових знань та умінь, але й багатогранному розвитку особистості, зокрема формуванню в бібліотечної молоді вміння навчатися з високим рівнем самостійності, критичного мислення, творчого підходу до вирішення професійних проблем, ініціативності, підприємливості, рішучості, уміння оцінювати ризики й конструктивно управляти почуттями. Інструментом реалізації цих завдань є запровадження інтенсивних особистісно-орієнтованих технологій навчання, зменшення частки репродуктивної складової, зростання ролі дослідницької компоненти в освітніх програмах та контенті передбачених ними навчальних дисциплін.

В умовах євроінтеграційних трендів розвитку освіти України суттєво зростає значущість аксіологічної компоненти освітніх програм, сутність якої — у здатності майбутніх фахівців не лише діяти

на основі етичних міркувань в міжособистісному і професійному спілкуванні, але й усіляко підтримувати принципи академічної доброчесності, цінувати й поважати різноманітність та мультикультурність співробітників і користувачів бібліотек, усвідомлювати рівні можливості й гендерні проблеми, бути критичними та самокритичними, прагнути до збереження навколишнього середовища, діяти відповідально й свідомо. Найактуальніші з переліку загальних для всіх освітніх рівнів компетентностей спрямовані на досягнення Глобальних цілей сталого розвитку, які затверджені у 2015 р. на саміті ООН з питань сталого розвитку та імplementовані національною програмою «Цілі сталого розвитку: Україна» (2017), сформульовані в контексті світових трендів. Так, в останній редакції «Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» підкреслено, що для освітнього рівня бакалавра перелік загальних компетентностей має обов'язково передбачати такі: «здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя» (*Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, 2019, с. 16*).

Слід підкреслити, що Українська бібліотечна асоціація як важливий стейкхолдер у розбудові системи неперервної бібліотечної освіти чітко визначила першочергові завдання бібліотек у сфері реалізації Цілей сталого розвитку (Пашкова, 2017). Необхідність виконання цих завдань передбачає набуття бібліотекарями додаткових умінь та навичок, які суттєво підвищують інтелектуалізацію їхньої праці. Відповідно перед вищою бібліотечною освітою постають нові виклики: підготувати такого фахівця, який здатний довести, що бібліотека є найефективнішим соціокомунікаційним закладом, спроможним через надання безперешкодного доступу до вірогідної інформації та фахової комунікації сприяти забезпеченню здорового способу життя громадян, набуттю якісної освіти всіх рівнів, створенню в суспільстві умов для гендерної рівності тощо. Наприклад, участь бібліотекарів у сприянні реалізації Цілі сталого розвитку №10 «Зменшення нерівності всередині країн і між ними»,

передбачає наявність у них вмінь: створити в бібліотеці нейтральне й гостинне середовище, відкрите для навчання всім, зокрема з такими особливими групами, як мігранти, біженці, меншини, корінне населення, люди з інвалідністю; забезпечити набуття користувачами навичок, необхідних для пошуку, розуміння та використання інформації, яка підтримує соціальне, політичне та економічне залучення (Пашкова, 2017). Окрім цього набуває значущості соціокультурний вектор діяльності публічних бібліотек, наділяючи бібліотекарів функціями соціалізації найрізноманітніших груп населення: від дітей та підлітків — до переселенців та ветеранів АТО. Означені завдання та функції бібліотечного персоналу зумовлюють поглиблене формування аксіологічної, психолого-педагогічної та комунікаційної компоненти змісту бібліотекознавчих освітніх програм, їх ефективної екстраполяції у відповідних результатах навчання.

Водночас активізується участь бібліотек у процесах цифровізації суспільства, розбудови в Україні цифрової економіки, у зв'язку з чим суттєво ускладнюються професійні компетентності бібліотечних фахівців, посилюючи інтелектуалізацію техніко-технологічної, проектно-аналітичної, дослідно-інноваційної, організаційно-управлінської компоненти змісту вищої бібліотечної освіти. Так, традиційне володіння випускниками бібліотечного бакалаврату методиками аналітико-синтетичного опрацювання інформації, технологіями систематизації документів в автоматизованому режимі та формування електронного довідково-пошукового апарату нині доповнюється їх готовністю до використання міжнародних стандартів обробки електронної бібліографічної інформації та обміну даними, агрегації різних видів реферативних та проблемно-тематичних БД. Слід зауважити, що наукові бібліотеки активно опановують такі інтелектуально ємні послуги, як: інформаційний супровід усіх етапів наукових досліджень, вебметричний аналіз показників цитування науковців та визначення їхніх рейтингів; наукометричну підтримку редакцій наукових періодичних видань з метою сприяння інтеграції їх до світового комунікаційного простору. Перспективними професійними компетентностями бакалаврів і магістрів в умовах реалізації концепції «Бібліотека 4.0» (Назаровець, Кулик, 2017) мають стати: здатність створювати когнітивно-орієнтовані ресурси та сервіси інтелектуальної бібліотеки, що передбачає застосування технологій вебметрії, інформаційного моніторингу, прогнозної аналітики та екстракції знань; володіння технологіями: управління великими даними (Big Data), використання відкритого програмного забез-

печення (Open Source), хмарних сервісів (Cloud Service), доповненої та віртуальної реальності.

Вивчення досвіду роботи бібліотек розвинутих зарубіжних країн світу дозволяє екстраполювати основні траєкторії їхньої діяльності на найперспективніші фахові компетентності бібліотечного персоналу, серед яких:

- здатність забезпечити надійну технологічну інфраструктуру для задоволення різноманітних інформаційних і соціокультурних потреб користувачів, надання їм дистантного доступу до цифрових ресурсів та послуг у режимі 24/7, віртуальних сервісів, мобільних і хмарних технологій бібліотечного обслуговування;
- готовність до підтримки мережевої корпоративної співпраці бібліотек, архівів, музеїв у напрямках поцифровування, збереження й надання доступу до національного культурного надбання, організації віртуальних екскурсій, формування іміджу бібліотеки як інтерактивної установи, що пропонує використання як традиційних, так і мультимедійних носіїв інформації та каналів комунікації;
- готовність до організації в бібліотеці креативних середовищ Makerspace («зроби сам»), які дозволяють користувачам реалізовувати інноваційні ідеї за допомогою сучасної техніки — 3D-принтерів і сканерів, робототехніки, обладнання для створення відеоігор, технологій віртуальної та доповненої реальності (Соляник, 2016, 2017, 2018).

Свідченням системного формування означених компетентностей є уведення в оновлені освітні програми бібліотечознавчого профілю таких актуальних навчальних дисциплін, як «Автоматизовані інформаційно-бібліотечні технології», «Організація баз даних», «Медіабібліотека», «Контент-менеджмент та цифрове кураторство бібліотек», «Інформаційна аналітика», «Інноваційні бібліотечно-інформаційні сервіси», «Високотехнологічне бібліотечне виробництво», «Інтернет-маркетинг» тощо. Лейтмотивом змісту означених навчальних дисциплін є підвищення іміджу бібліотеки як ключової установи в розбудові цифрової економіки та суспільства знань.

Збільшення питомої ваги дослідно-інноваційної компоненти в змісті сучасної бібліотечної освіти зумовлено об'єктивною необхідністю залучення дослідницького інструментарію в організацію роботи методичних і консалтингових служб бібліотек, інформаційно-аналітичних відділів, відділів маркетингу та зв'язків з громадськістю, реалізацію численних брендингових проектів і PR-акцій, проведення творчих конкурсів, тренінгів та науково-практичних

конференцій, різноманітних заходів професійної перепідготовки й підвищення кваліфікації. Важливим напрямом діяльності бібліотек є також налагодження зворотного зв'язку з користувачами на основі соціологічних методів вивчення ступеня задоволеності ними рівнем бібліотечного сервісу, масштабних маркетингових та статистичних досліджень, систематичних онлайн-опитувань на сайтах бібліотек, вивчення показників щодо їх відвідуваності й популярності. Участь бібліотек у корпоративних проєктах поцифрування національного культурного надбання потребує розроблення науково обґрунтованих критеріїв відбору об'єктів першочергового поцифрування, опанування правових, економічних, техніко-технологічних, організаційно-методичних та культурологічних аспектів управління цифровим контентом суспільної пам'яті у високотехнологічному електронному середовищі.

Висновки. Отже, головним орієнтиром когнітивної модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України є інтелектуалізація усіх ключових компонентів її змісту — техніко-технологічного, проєктно-аналітичного, дослідно-інноваційного, комунікаційного, аксіологічного (морально-етичного), психолого-педагогічного, організаційно-управлінського. Масштабність інформаційно-саппортної та соціокультурної місії сучасних бібліотек висувають перед вищою бібліотечною освітою завдання фундаменталізації змістового ядра фахових навчальних дисциплін, оновлення їхнього навчально-методичного забезпечення, запровадження широкого спектра актуальних дисциплін за вибором, інноваційних форм і методів навчання, що сприятиме високому рівню сформованості загальних та фахових компетентностей здобувачів, їх конкурентоздатності й адаптивності до умов ринку праці в динамічному та глобальному цифровому просторі.

Перспективи дослідження. Ефективному запровадженню моделі інтелектуалізації бібліотечно-інформаційної освіти як основи оновлення змісту бібліотечно-інформаційної освіти в українських ЗВО сприятиме вивчення зарубіжного досвіду підготовки бібліотечних фахівців в умовах цифровізації суспільства, виявлення засобів підвищення іміджевої престижності та конкурентоздатності бібліотечної професії на ринку праці.

Список посилань

- Бачинська, Н. (2015). Базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти в Україні. *Вісник Книжкової палати*, 3, 32–35.
- Бачинська, Н. А. (2018). Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні: етапи розвитку та характерні ознаки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 57–67.

- Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 №1556-VII. Відновлено з <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.*
- Матвієнко, О. (2018). Бібліотечна освіта в Україні: «креативне руйнування» чи шлях до поступового зникнення? *Вісник Книжкової палати*, 11, 39–42.
- Матвієнко, О. В., Цивін, М. Н. (2017). Вища інформаційна освіта: основні концепти визначення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 4–11.
- Матвієнко, О., Цивін, М. (2017). Проблеми професійного спрямування за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Вісник Книжкової палати*, 11, 29–33.
- Матвієнко, О. (2017). Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: чи буде збережена бібліотечна професія? *Вісник Книжкової палати*, 2, 10–12.
- Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: схвалено сектором вищої освіти Науково-методичної Ради Міністерства освіти і науки України: протокол від 21.06.2019 р. №3. Київ.*
- Назаровець, С., Кулик, Є. (2017). Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*, 5, 3–14.
- Новальська, Т. В. (2017). Наступність здобуття вищої бібліотечно-інформаційної та архівної освіти в умовах реформування. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 4–10.
- Пашкова, В. (2017). Бібліотеки і реалізація порядку денного ООН до 2030. *Бібліотечна планета*, 1, 6–10.
- Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. №266. Відновлено з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.*
- Сербін, О., Ярошенко, Т. (2015). Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти. *Вісник Книжкової палати*, 2, 12–15.
- Соляник, А. А. (2018). Інноваційні критерії результативності ступеневої підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 1, 64–75.
- Соляник, А. А. (2016). Нове покоління освітніх стандартів підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців. *Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири: міжнародна науково-практична конференція, 1-4 березня 2016 р., смт. Славське Львів. обл. Київ*, 10–14.
- Соляник, А. (2017). Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. *Вісник Книжкової палати*, 1, 21–24.
- Соляник, А. А. (2014). Якість підготовки бібліотечних фахівців у контексті новацій Закону України «Про вищу освіту». *Бібліотека — територія єдності: всеукраїнська науково-практична конференція, 28–28 листопада, 2014 р.: збірник матеріалів. Київ*, 30–33.
- Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліо-*

течна та архівна справа»: затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378. Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf>

Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019 р. № 728. Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-magistr.pdf>

Цілі сталого розвитку: Україна: національна доповідь. Відновлено з http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

References

- Bachynska, N. (2015). Basic concepts of modernization of higher library education in Ukraine. *Bulletin of the Book House*, 3, 32–35. [in Ukrainian].
- Bachynska, N. A. (2018). Library and information education in Ukraine: development stages and characteristic features. *Library Science. Documentary science. Informology*, 3, 57–67. [in Ukrainian].
- On higher education : Law of Ukraine from 01.07.2014 N 1556-VII*. Retrieved from <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. [in Ukrainian].
- Matviienko, O. (2018). Library education in Ukraine: “creative destruction” or the path to gradual disappearance? *Bulletin of the Book House*, 11, 39–42. [in Ukrainian].
- Matviienko, O. V., Tsyvin, M. N. (2017). Higher information education: basic definition concepts. *Library Science. Documentary science. Informology*, 3, 4–11. [in Ukrainian].
- Matviienko, O., Tsyvin, M. (2017). Problems of professional orientation in the speciality «Information, library and archiving». *Bulletin of the Book House*, 11, 29–33. [in Ukrainian].
- Matviienko, O. (2017). Higher education standard of Ukraine in specialty 029 «Information, library and archiving»: Will the library profession be preserved? *Bulletin of the Book House*, 2, 10–12. [in Ukrainian].
- Guidelines for the Development of Higher Education Standards: Approved by the Higher Education Sector of the Scientific and Methodological Council of the Ministry of Education and Science of Ukraine: Minutes of 21.06.2019*, 3, Kyiv. [in Ukrainian].
- Nazarovets, S., Kulyk, Ye. (2017). Library 4.0: technologies and services of the future. *Library Bulletin*, 5, 3–14. [in Ukrainian].
- Novalska, T. V. (2017). Continuity of obtaining higher library-information and archival education under the conditions of reforming. *Library Science. Documentary science. Informology*, 1, 4–10. [in Ukrainian].

- Pashkova, V. (2017). Libraries and the implementation of the UN agenda by 2030. *Library Planet*, 1, 6–10. [in Ukrainian].
- On approving the list of branches of knowledge and specialities for which higher education applicants are trained: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine 29.04.2015. № 266. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>. [in Ukrainian].
- Serbin, O., Yaroshenko, T. (2015). Aspects of reforming and improving modern library education. *Bulletin of the Book House*, 2, 12–15. [in Ukrainian].
- Solianyuk, A. A. (2018). Innovative Criteria for the Effectiveness of Degree Training of Specialists in the Speciality 029 «Information, library and archiving». *Ukrainian Journal of Library Science and Information Science*, 1, 64–75. [in Ukrainian].
- Solianyuk, A. A. (2016). A new generation of educational standards for training library and information professionals. *Modern information and library education: European landmarks: international. Research Practice Conf, 1–4 March. 2016, smt. Slavske Lviv. region*, 10–14, Kyiv. [in Ukrainian].
- Solianyuk, A. (2017). Modern trends of modernization of higher library and information education of Ukraine. *Bulletin of the Book House*, 1, 21–24. [in Ukrainian].
- Solianyuk, A. A. (2014). Quality of training of library specialists in the context of innovations of the Law of Ukraine “On Higher Education”. *The Library is a territory of unity: All-Ukrainian. Research Practice Conf., 28–28 November. 2014: collection of materials*, 30–33, Kyiv. [in Ukrainian].
- Higher Education Standard of Ukraine: the first (bachelor’s) level, branch of knowledge Culture and art, specialty 029 “Information, library and archiving”:* approved and introduced of the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 12.12.2018. № 1378. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiy-na-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf> [in Ukrainian].
- Higher Education Standard of Ukraine: the second (master) level, branch of knowledge Culture and art, specialty 029 “Information, library and archiving”:* approved and introduced of the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 24.05.2019. № 728. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/029-informatsiy-na-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-magistr.pdf> [in Ukrainian].
- Sustainable Development Goals: Ukraine : National Report*. Retrieved from. http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 1.10.2019 р.

Розділ 3. Журналістика та засоби масової інформації

Part 3. Journalism and Mass Communication

https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.07

УДК 659 (477)

В. О. Осаула, викладач кафедри зв'язків з громадськістю та журналістики, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

osaula@ukr.net

https://orcid.org/0000-0002-7056-3162

ПАТРІОТИЧНА РЕКЛАМА: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ¹

Проаналізовано актуальність, сутність та роль патріотичної реклами, зокрема в сучасному українському суспільстві. Запропоновано визначення патріотичної реклами як різновиду ідеологічно вивіреної соціальної реклами (інколи як складової комерційної), яка на основі емоційно-мотиваційної актуалізації символів патріотизму (любов, мова, армія, держава, країна, єдність тощо) впливає на формування відповідних психологічних стереотипів та моделей поведінки, виховує населення в дусі патріотизму, відродження державності, пріоритету національних цінностей, формування позиції «громадянської відповідальності». Досліджено, що патріотична реклама — це візуальний медіатекст, можливості якого розширені засобами новітніх технологій, що мають здатність впливати на рівень загальної патріотизації суспільства, зокрема українського.

Ключові слова: *соціальна реклама, патріотизм, патріотична реклама, українське суспільство, медіаосвіта.*

В. А. Осаула, преподаватель кафедры связей с общественностью и журналистики, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

ПАТРИОТИЧЕСКАЯ РЕКЛАМА: СУЩНОСТЬ И РОЛЬ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

Проанализированы актуальность, сущность и роль патриотической рекламы, в частности в современном украинском обществе. Предложено определение патриотической рекламы как разновидности идеологически выверенной социальной рекламы (иногда как составляющей коммерческой), которая на основе эмоционально-мотивационной актуализации символов патриотизма (любовь, язык, армия, государство, страна, единство и т.д.) влияет на формирование соответствующих психологических стереоти-

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

пов и моделей поведения, воспитывает население в духе патриотизма, возрождения государственности, приоритета национальных ценностей, формирования позиции «гражданской ответственности». Исследовано, что патриотическая реклама — это визуальный медиатекст, возможности которого расширены средствами новейших технологий, обладающими способностью влиять на уровень общей патриотизации общества, в частности украинского.

Ключевые слова: социальная реклама, патриотизм, патриотическая реклама, украинское общество, медиаобразование.

V. O. Osaula, lecturer of Department of Public Relations and Journalism, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

PATRIOTIC ADVERTISING: THE ESSENCE AND ROLE IN THE MODERN UKRAINIAN SOCIETY

The aim of this study is to analyze the relevance, essence and role of patriotic advertising, in particular in the modern Ukrainian society. The definition of patriotic advertising is proposed.

The research methodology is based on the use of general scientific (analysis, synthesis, generalization, etc.), and special methods, integrated with a number of sciences — communication, sociology, psychology, cognitive science, etc.

Results. Patriotic advertising is a kind of ideologically verified social advertising (sometimes as a component of the commercial), which is based on emotionally motivational actualization of the symbols of patriotism (love, language, army, state, country, unity, etc.) and affects the formation of appropriate psychological stereotypes and behavioural patterns, educates the population in the spirit of patriotism, the revival of statehood, the priority of national values, the formation of the position of “civil responsibility”. The author concludes that patriotic advertising is a visual media text, the possibilities of which are expanded by the latest technologies, which have the ability to influence the level of general patriotization of society, in particular, the Ukrainian one.

Novelty. The importance and role of advertising in patriotic education in modern Ukrainian society is explored.

The practical significance. The research can be useful for anyone interested in social advertising and the possibilities of its influence on consciousness and behaviour, in particular in the aspect of patriotic education.

Keywords: social advertising, patriotism, patriotic advertising, Ukrainian society, media education.

Постановка проблеми. У червні 2015 р. вийшов Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патриотичного виховання дітей та молоді», а у жовтні 2015 р. видано Указ «Про Стратегію національно-патриотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки».

Укази Президента України насамперед є свідченням, на нашу думку, прагнення привернути увагу суспільства до проблеми національно-патриотичного виховання в нашій країні та розробити

заходи, які повинні вплинути на реалізацію першочергових завдань, що зумовлюються потребою вирішення цього комплексного і надзвичайно важливого для українського сьогодення питання.

Особливим приводом для активізації розуміння необхідності виховання патріотизму в українському суспільстві стали події зими 2013–2014 рр., подальша агресія з Росії, так звана «антитерористична операція» на Донбасі, розширення суспільних рухів у країні, зокрема у вигляді різних форм волонтерства. Це, з одного боку, свідчило про зростання рівня патріотизму українців, а з іншого — про необхідність тлумачення основних ідейних цінностей та підтримки на належному рівні, зокрема державних структур, позаяк громадянська дискусія, зумовлена почасти різновекторністю української політики, не завжди доходила одного висновку, викликаючи різні емоції, почуття, розчарування. Усі ці тенденції актуалізують питання виховання патріотизму в українському суспільстві, а також розробку відповідних стратегій та засобів їхньої реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Патріотичний контекст соціальної реклами та її можливості щодо формування почуття патріотизму досліджують О. Ковтун (2015), Н. Череповська (2016), Т. Безверха (2008) та ін. Можливостям психологічного впливу соціальної реклами на морально-етичні концепти присвячені дослідження О. Грабчак (2015), Н. Грицюти (2013), М. Докторович (2014), Е. Ромата (2017), І. Стацук (2015) та ін.

Проблеми соціальної реклами як засобу виховання, зокрема патріотичного, привертають увагу магістрів українських ЗВО, що можна вважати позитивною тенденцією, яка свідчить про розуміння молоддю перспективності подібних досліджень, зокрема в межах таких праць: С. Славіков «Вдосконалення соціальної реклами як одного з важливих чинників інформаційного впливу органів влади на свідомість громадян» (2008), Ясір Хамза Салман Аль Худірі «Креативні стратегії соціальної реклами на патріотичну тематику: український досвід» (2017), А. Архипенко «Соціальна реклама та механізм її впливу на молодь», «Соціальна реклама патріотичного характеру в Україні в 2014–2015 роки».

Мета статті — дослідити роль і важливість соціальної патріотичної реклами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість науковців розуміють патріотизм у психологічно-когнітивних термінах піднесеності, емоційної рефлексії, як вияв любові тощо. Це водночас повинно проявлятися в певній діяльній-відповідальній формі,

системі цінностей і смислів, мотивацій до конструктивних дій, що є критерієм істинного патріотизму в конкретного суб'єкта, здатного захищати за потреби інтереси держави навіть зі зброєю в руках.

На сайті Інституту модернізації освіти мета патріотичного виховання зокрема конкретизується через систему таких завдань: утвердження у свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, підвищення престижу військової служби, а звідси — культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя; усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю тощо (Національно-патріотичне виховання дітей та молоді).

На жаль, сучасні українські реалії свідчать, що не вся молодь прагне виконувати один зі своїх моральних обов'язків, до яких належить військовий, тобто захист Батьківщини, — як свідчення любові до неї, що власне і є конотацією поняття «патріотизм».

В аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень «Загальнонаціональна та регіональна ідентичність громадян України у зв'язку з подіями на Донбасі в 2014–2016 рр.» зазначається, що динаміка національно-громадянської і регіональної ідентичності українців пов'язана з ціннісними орієнтаціями людей. Головним об'єднуючим консолідуєчим чинником у формуванні загальноукраїнської ідентичності, відповідно до загальнонаціонального опитування населення України, виявилися саме патріотичні почуття, значущість яких стрімко зростає: у 2013 р. на патріотизм як чинник суспільного єднання вказали 8% населення України, а в 2015 р. — 41% (на Донбасі цей показник — 17,5%) («Загальнонаціональна та регіональна ідентичність громадян України у зв'язку з подіями на Донбасі в 2014–2016 рр.»).

Далі констатується, що відповідні зміни мають потенціал стати каталізатором прогресивних модернізаційних трансформацій у суспільстві і державній політиці. Для їхньої реалізації слід проводити ініціативну державну політику, серед найважливіших складників якої — масова інформаційна та пропагандистська робота з розвінчування конфліктогенних міфів та стереотипів у свідомості громадян України всіх її регіонів, а також роз'яснення спільних для всіх громадян України національних інтересів та цінностей («Загальнонаціональна та регіональна ідентичність громадян України у зв'язку з подіями на Донбасі в 2014–2016 рр.», с. 18).

Загальновідомо, що чи не найважливіший аспект інформаційної війни — це її інтенсивні емоції, здатні пригнітити раціональне мислення. Тому візуальні й вербальні образи відіграють стратегічну роль

у мобілізації населення для вирішення конкретного політичного чи соціального завдання. Основною рекомендацією аналітиків є вироблення комплексної «Стратегії формування загальнонаціональної ідентичності та патріотичного виховання» («Загальнонаціональна та регіональна ідентичність громадян України у зв'язку з подіями на Донбасі в 2014–2016 рр.», с. 20), а також впровадження в країні медіаосвіти як засобу, який не лише формує здатність і вчить протистояти інформаційній агресії в період гібридної війни, а й формує навички, необхідні для життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

Водночас виховання патріотизму й медіаосвіта не дарма сьогодні дедалі частіше виступають у нерозривному зв'язку. Так, у «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» зазначається, що медіаосвіта стає фундаментальною складовою інформаційної безпеки країни, відіграє стратегічну роль у вихованні патріотизму молоді, формуванні української ідентичності, консолідації суспільства і свідомої громадянської патріотичної позиції особистості. Медіаосвіта передбачає забезпечення процесу національно-патріотичного виховання молоді за допомогою застосування різноформатного медіа-контенту патріотичного змісту та формування інструментальних умінь критичного сприйняття, аналітичного опрацювання медійних повідомлень, оцінювання їхньої достовірності та об'єктивності, а також набуття нових смислів, утвердження патріотичних почуттів. Розвинена медіаінформаційна грамотність стає невіддільною складовою конструктивного патріотичного світогляду особистості в умовах інформаційної доби («Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція)»).

Позаяк патріотизм утримує емоційну, когнітивну та поведінкову складові з пріоритетом першої, психологічним механізмом виховання патріотизму є активізація емоційно-когнітивної сфери через вплив патріотично наповнених Образів і Слова, а також мотивація до реалізації своїх патріотичних переконань. Психологічними засобами здійснення є сприйняття (як засвоєння) образної, вербальної і вербалізованої інформації та готовність особистості до дії або її здійснення (Череповська, 2016, с. 47–48).

Соціальна реклама багатофункціональна і багатозмістова, і, відповідно, ці ознаки проявляються насамперед в її багатотематичності. У зв'язку з такою здатністю соціальну рекламу можна вважати одним з ефективних способів і засобів продукування і поширення широкого спектра цінностей — естетичних, етичних, етнічних, національних, духовних, ментальних, патріотичних тощо. Так, Є. Ромат

констатує, що «соціальна реклама більше, ніж всі інші типи реклами, пов'язана з усталеними в середовищі одержувачів цих повідомлень традиціями, нормами моралі й стандартами суспільної поведінки» (Ромат, 2017, с. 47).

Як відомо, всі класичні визначення патріотизму центральним компонентом означають любов до Батьківщини. Саме «символи любові, які об'єднані в матрицю, залежно від їхнього комбінування в символічні комплекси, можуть викликати в аудиторії конкретні відчуття та сформувати певні поведінкові практики відповідно до цілей створення рекламного повідомлення», — зазначає О. Ковтун (2015, с. 86). Водночас зрозуміло, що соціальна реклама транслює ідею-повідомлення, яка пропагує позитивне явище в суспільному житті, «по-новому формулює деякі морально-етичні переконання певної аудиторії» (Грицюта, 2013, с. 141), а також «може виступати в образі освітньої інформації, тим самим залучаючи молодь до активного громадського життя» (Цуканова, 2014, с. 13). Тобто соціальна реклама, як і будь-яка інша, — це продукт візуального медіаформату, що більше за інші може активізувати емоційно-когнітивний мікро-модуль сприйняття і опрацювання інформації.

А. Біденко вважає, що за допомогою соціальної реклами (якісної та ефективної) можна навіть у ворожому середовищі *нав'язати* правильні звички. Але, крім поведінкових зразків, соціальна реклама може передавати емоцію — позитивну, об'єднавчу, спрямовану на підтримку і захист («Виховання патріотизму»).

Відтак, соціальна реклама володіє здатністю за допомогою формування різних морально-етичних переконань стимулювати до певного вибору, діяльності чи поведінки. Навіть якщо соціальна реклама і не спроможна вплинути на поведінку людей, то щонайменша її змістовна сутність — це інформація, яка надає привід замислитися. Тому соціальна реклама повинна бути емоційно наповненою, апелювати до тих прихованих мотивів і почуттів, які нікого не залишають байдужими. Така здатність соціальної реклами проектується в площину її вагомого значення як чинника виховання або апелювання за певних умов до патріотичних почуттів. Недарма немало вчених розглядають соціальну рекламу винятково як інструмент педагогічно-виховної діяльності засобами суспільного впливу. Тому на соціальну рекламу в більшості країн виділяються великі кошти. Саме так соціальна реклама стає таким інформаційним феноменом, що відіграє чи не найважливішу роль у формуванні суспільства.

Водночас зрозуміло, що в Україні соціальна реклама достатньо нове явище, лише зі здобуттям незалежності почала набувати того інформаційного наповнення та ціннісного змісту, які можна вважати

специфічними для вітчизняного інформаційного простору. Відтак вона ще не визначилася зі своїми основними пріоритетами, а тому не завжди відповідає суспільним інтересам.

Українська дослідниця М. Докторович (2014) вважає, що негативна ситуація з соціальною рекламою в Україні почасти пов'язана з: відсутністю єдиної концепції соціальної реклами; дефіцитом фахівців, які спеціалізуються на соціальній рекламі; браком коштів і як наслідок — складністю доступу секторів соціальної роботи до каналів розміщення соціальної реклами; розмитістю меж між соціальною рекламою і політичною (часто комерційною); невизначеністю рекламодавців соціальної реклами; незначним обсягом замовлення соціальної реклами (хоча не менше 5%), з її сумнівними якістю та ефективністю.

Однак останнім часом можемо спостерігати зміну вектора соціальної реклами в Україні, спрямування її в інше русло, що здебільшого зумовлено тією непростою ситуацією, яка склалася в Україні за останні п'ять років. Можна навіть констатувати, що саме нині соціальна реклама починає відігравати свою основну функцію — доносити до населення ті ідеї, які здатні формувати диспозиції, що стимулюють до певних дій, зокрема тих, які відповідають пріоритетним суспільним цінностям та національним інтересам.

До найвагоміших переваг сучасної соціальної реклами можна віднести не лише розширення спектра традиційних носіїв, а й виготовлення якісного з точки зору мистецтва та етично виваженого з точки зору моральних цінностей рекламного продукту, що надає їй змоги, з одного боку, привертати увагу до актуальних суспільних проблем, а з іншого — впливати на світогляд та формувати підґрунтя нових цінностей. Відтак, соціальну рекламу можна розглядати як своєрідну соціальну технологію, що здатна впливати, керувати й програмувати суспільство. Усе це потребує від замовників, творців і розповсюджувачів соціальної реклами високого рівня громадянської свідомості та відповідальності.

Прикметно, що розширення тем соціальної реклами — характерна ознака більшості розвинених країн. Так, нині соціальна реклама дедалі частіше стосується питань національної та громадянської самосвідомості, етнонаціональних цінностей, що дозволяє виокремити в ній окремих різновид — патріотичний.

До патріотичної реклами О. Ковтун відносить символічне вираження патріотизму засобами реклами як візуального каналу інформації, оскільки, отримуючи разом з інформацією певні моделі поведінки щодо Батьківщини, реклама патріотизму впливає на

формування відповідних психологічних і поведінкових стереотипів (Ковтун, 2015, с. 83).

Особливе місце серед патріотичної соціальної реклами, зокрема в Україні, відіграє реклама на військову тематику, позаяк, як констатує українська дослідниця О. Ковтун, «сьогодні ми спостерігаємо актуалізацію емоційного аспекту патріотизму українських громадян, що базується на любові до Батьківщини, тоді як поведінково-діяльнісна сфера не задіяна в повній мірі» (Ковтун, 2015, с. 84).

Правильне наповнення соціальної реклами надає змоги не тільки підвищити рівень довіри до неї чи того, що в ній пропагується, а хоча б привернути увагу суспільства. У результаті формування стимулів і патернів поведінки соціальна реклама стає важливою складовою світогляду морально зрілого суспільства. Таку рекламу можна вважати зразковою, позаяк вона привертає увагу і залучає широке коло населення до аналізу ситуації, яка склалася, з метою пошуку шляхів її вирішення, а також стає чинником формування патріотизму.

Висновки. Отже, патріотична реклама — це різновид ідеологічно вивіреної соціальної реклами, яка на основі емоційно-мотиваційної актуалізації символів патріотизму (любов, мова, армія, держава, країна, єдність) впливає на формування відповідних психологічних стереотипів та моделей поведінки, виховує населення в дусі патріотизму, відродження державності, пріоритету національних цінностей, формування позиції «громадянської відповідальності». Тому найбільшій увазі, на нашу думку, вартують особливості сучасної патріотичної реклами як візуального медіатексту, можливості якого розширені засобами новітніх технологій, що мають здатність вплинути на рівень загальної патріотизації суспільства, зокрема українського, представити і сформувати основні ціннісні моделі відповідної цільової аудиторії, більшість якої становить молодь, а також сформувати у неї активну життєву позицію, відповідальність за майбутнє своєї родини та держави загалом, бажання захищати її інтереси та територіальну цілісність. Саме ці аспекти патріотичної реклами потребують подальших досліджень.

Список посилань

- Архипенко, А. В. *Соціальна реклама та механізм її впливу на молодь* (Дипломна робота). Відновлено з: <http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/06/%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B8%D0%BF%D0%i>.
- Безверха, Т. (2008). Роль соціальної реклами у втіленні української національної ідеї. *Державне будівництво: електронне наукове фахове видання*, 1. Відновлено з <http://www.kbuapa.kharkov.ua>

- Біденко, А. *Виховання патріотизму*. Відновлено з <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bidenko/53f6f95d95d6d/>.
- Грабчак, О. В. (2015). Соціальна реклама та її роль у процесах саморегуляції суспільства. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. Вип. 24, 44–52
- Грицюта, Н. М. (2013). Суспільно-етичні концепти соціальної реклами в Україні. *Наукові записки Інституту журналістики*. Т. 50, 134–142
- Докторович, М. О. (2014). Соціальна реклама: структура, функції, психологічний вплив. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Вип. 115, 70–73.
- Загальнонаціональна та регіональна ідентичність громадян України у зв'язку з подіями на Донбасі в 2014–2016 рр.* Відновлено з <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/identychnist-169d1.pdf>.
- Ковтун, О. (2015). Механізми конструювання реклами патріотизму на основі матриці символічного простору любові. *Український соціологічний журнал*, 1–2, 83–90.
- Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція)*. Відновлено з https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
- Національно-патріотичне виховання дітей та молоді*. Відновлено з <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/>
- Ромат, Е. В. (2017). Социальная реклама: основные подходы и особенности. *Маркетинг и реклама*, 2–3, 36–47.
- Славіков, С. В. (2008). *Вдосконалення соціальної реклами як одного з важливих чинників інформаційного впливу органів влади на свідомість громадян* (Магістерська робота). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ.
- Стащук, І. (2015). Соціальна реклама: від (ре)трансляції цінностей до аксіологічної інтеракції. *Наукові записки УКУ. Ч. 6: Журналістика. Медіакомунікації*. Вип. 1, 156–168
- Цуканова, Г. О. (2014). Інтерактивна соціальна реклама у міському середовищі. *Інформаційне суспільство*, 19, 6–59.
- Череповська, Н. І. (2016). *Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді*. Навчально-методичний посібник.
- Ясір Хамза Салман Аль Худірі (2017). Креативні стратегії соціальний реклами на патріотичну тематику: український досвід. *Наукові записки Інституту журналістики*. Т. 1., 77–85

References

- Arkhypenko, A. V. *Social Advertising and the Mechanism of Its Impact on Youth* (Thesis). Retrieved from <http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/06/%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B8%D0%BF%D0%ї> [in Ukrainian].

- Bezverkha, T. (2008). The Role of Social Advertising in the Embodiment of the Ukrainian National Idea. *State Construction: An Electronic Scientific Professional Edition*, 1. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua> [in Ukrainian].
- Bidenko, A. *Education of patriotism*. Retrieved from <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bidenko/53f6f95d95d6d> [in Ukrainian].
- Hrabchak, O. W. (2015). Social advertising and its role in the processes of self-regulation of society. *Collections Sciences works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ogienko. Series: Socio-pedagogical*, 2, 44–52. [in Ukrainian].
- Hryysuta, N. M (2013). *Social and Ethical Concepts of Social Advertising in Ukraine. Proceedings of the Institute of Journalism*. Vol. 50, 134–142. [in Ukrainian].
- Doctorovych, M. O. (2014). Social advertising: structure, functions, psychological influence. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University*, 115, 70–73. [in Ukrainian].
- National and regional identity of Ukrainian citizens in connection with events in the Donbas in 2014-2016*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/identychnist-169d1.pdf>. [in Ukrainian].
- Kovtun, O. (2015). Mechanisms of constructing advertising of patriotism on the basis of the matrix of the symbolic space of love. *Ukrainian Sociological Journal*, 1–2, 83–90. [in Ukrainian].
- Concept of implementation of media education in Ukraine (new edition)* Retrieved from: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya [in Ukrainian].
- National-patriotic education of children and youth*. Retrieved from <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi> [in Ukrainian].
- Romat, E. V. (2017). Social advertising: basic approaches and peculiarities. *Marketing and advertising*, 2–3, 36–47. [in Russian].
- Slavikov, S.V. (2008). *Improving social advertising as one of the important factors of informational influence of the authorities on the consciousness of citizens* (Master's work). Dnipropetrovsk: DRIDA NADU. [in Ukrainian].
- Stashchuk, I. (2015). Social advertising: from (re) translation of values to axiological interaction. *Proceedings of UCU*. Part 6: Journalism. Media Communication, 1, 156–168. [in Ukrainian].
- Tsukanova, G. A. (2014). Interactive social advertising in the urban environment. *Information Society*, 19, 6–59. [in Ukrainian].
- Cherepovska, N. I. (2016). Media education resources for the development of patriotism and critical thinking of youth. *Educational and methodical manual*. [in Ukrainian].
- Yasir Hamza Salman Al Khudiri (2017). Creative strategies of social advertising on patriotic topics: Ukrainian experience (pp. 77–85). *Proceedings of the Institute of Journalism. Vol. 1*. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 13.05.2019 р.

https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.08

УДК 659.4:378.4

В. П. Яременко, аспірант, кафедра журналістики та філології, Сумський державний університет, м. Суми

vadymrk.21@gmail.com

https://orcid.org/0000-0002-0023-5198

УПРОВАДЖЕННЯ СПОРТИВНИХ PR-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ¹

Розглянуті спортивні PR-технології, які застосовуються для формування іміджу сучасного вищого навчального закладу в Україні. Визначено механізми впровадження спортивних PR-технологій для формування іміджу сучасного університету. Показано важливість таких технологій: робота з регіональними ЗМІ, зворотний зв'язок з аудиторією (можливість коментувати на сайтах, висловлювати власну думку та ставлення до поданої інформації тощо); робота з державними структурами, спонсорами — все це надає можливості для розвитку сучасного університету. Виявлено, що спортивні комунікації посідають одне з провідних місць у висвітленні успіхів студентів та співробітників.

Ключові слова: *імідж університету, спортивні PR-технології, ключове повідомлення, цільова аудиторія.*

В. П. Яременко, аспирант, кафедра журналистики и филологии, Сумской государственной университет, г. Сумы

ВНЕДРЕНИЕ СПОРТИВНЫХ PR-ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА СОВРЕМЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Рассмотрены спортивные PR-технологии, применяемые для формирования имиджа современного высшего учебного заведения в Украине. Определены механизмы внедрения спортивных PR-технологий для формирования имиджа современного университета. Показана важность таких технологий: работа с региональными СМИ, обратная связь с аудиторией (возможность комментировать на сайтах, выражать собственное мнение и отношение к представленной информации и т. п.); работа с государственными структурами, спонсорами — все это способствует развитию современного университета. Выявлено, что спортивные коммуникации занимают одно из ведущих мест в освещении успехов студентов и сотрудников.

Ключевые слова: *имидж университета, спортивные PR-технологии, ключевое сообщение, целевая аудитория.*

V. P. Yaremenko, postgraduate student, Department of Journalism and Philology, Sumy State University, Ukraine, Sumy

THE INTRODUCTION OF SPORTS PR-TECHNOLOGIES IN FORMING THE IMAGE OF A MODERN UNIVERSITY

The aim of this study is to determine the role of sports PR technologies in forming the image of a modern university.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Research methodology. The author applies the descriptive method (for studying the theoretical basis of the subject matter); the method of comparison (for comparing the existing phenomenon of PR communications with related concepts in order to identify their relationship, that is, the description of identical ways of introducing PR communications of sportsmen students to enhance the image and rating of the university); an axiomatic method for the deductive construction of the scientific concept of a mechanism for conducting PR communications of an educational institution as a scientific term and outlining its role in the formation of an image.

Results. Nowadays the concept of “image” is central to the study of PR communications, but is new for the sports industry. There is a small number of scientific publications dealing with the study of PR communications, which are applied in building the image of a modern university. The author describes the mechanisms of conducting PR communications of an educational institution, distinguishes the ways of realization of PR communications of sportsmen students for the formation of a positive image of Ukrainian university, investigates the role of PR communications of sportsmen students in forming the positive image of their educational institution. The term “Mechanisms for carrying out PR communications of an educational institution” is proposed and possible ways of their implementation are described. Two basic approaches for building a successful image of an educational institution are singled out as the fulfillment of the leading role of modern PR communications of sportsmen students. Successful graduates of the Sumy State University (Taras Shelestiuk, Yevhen Patraniuk and others) were chosen as an example.

Novelty. The paper is the first attempt for analyzing the mechanisms of forming the image of the modern higher educational institution by means of sports communications. The author suggests a new approach to the communication component for the research, which makes it possible to improve the studies at a higher educational institution for the better, demonstrating the benefits of the educational process.

The practical significance. An important element of sports PR technologies is the creation of an appropriate relevant key message. To study the significance of key messages, an online survey of 850 recipients and 152 Ukrainian experts is conducted, which has confirmed the importance and necessity of sports PR communications for the formation and maintenance of the image of the university.

Keywords: *university image, sports PR-technologies, key message, target audience.*

Постановка проблеми. Актуальною в наукових колах є дискусія щодо функціонування системи PR-технологій для формування певного типу іміджу людини чи організації. Саме цей вид комунікаційних технологій належить до зовнішніх комунікацій, які нині посідають чільне місце в комунікаційному процесі.

Зовнішні комунікаційні технології мають на меті «...обмін інформацією та встановлення необхідних ділових відносин з вищими організаціями, державними органами, партнерами, клієнтами, постачальниками ресурсів, споживачами продукції та іншими

організаціями, з якими компанія має справу в процесі своєї діяльності» (Байцев, 2019). Для вивчення впровадження PR-технологій для формування іміджу в цьому дослідженні звужено спектр й обрано спортивні комунікації та формування іміджу сучасного університету на прикладі Сумського державного університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан наукового розроблення впровадження спортивних PR-технологій для формування іміджу сучасного університету нині не відповідає практичним потребам суб'єктів цих відносин. Загальна теорія PR ґрунтовно викладена в працях закордонних учених, базується на досвіді розвинутих ринкових країн, а тому не адаптована до сучасних українських умов. Праці таких вітчизняних авторів, як: О. М. Берегової (Берегова, 2006) — відомого фахівця у сфері комунікативних технологій, теоретика з питань стратегії та маркетингу; В. М. Бебик (Бебик, 2005), що представляє інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рілейшнз — значною мірою є аналізом і узагальненням закордонного досвіду, у яких недостатньо приділено уваги проблематиці PR для навчальних закладів. Аналіз останніх публікацій і досліджень засвідчує необхідність визначення сутності впровадження спортивних PR-технологій для формування іміджу сучасного університету в означеній сфері та окреслення головних особливостей спортивних PR-технологій.

Мета статті — визначити механізми впровадження спортивних PR-технологій для формування іміджу сучасного університету.

Об'єктом статті є спортивні PR-технології, спрямовані на формування іміджу установи, організації. Предмет вивчення — механізми впровадження спортивних PR-технологій для формування іміджу сучасного університету (на прикладі Сумського державного університету).

Для реалізації мети статті обрано такі методи дослідження: описовий (для окреслення проблемності та актуальності питання); індуктивний та дедуктивний (для зіставлення наявних наукових поглядів та окреслення власного ставлення до проблеми); анкетування (для вивчення соціальної думки щодо спортивних комунікацій).

Виклад основного матеріалу дослідження. PR-технології для формування іміджу сучасного вищого навчального закладу відбуваються за допомогою: ділового листування на сторінках сайтів та приватними дописами, репрезентації іміджевого спілкування, участі та висвітлення в конференціях, організації зустрічей з успішними випускниками, публікацій про успіхи студентів та викладачів університету в різних змаганнях, олімпіадах тощо (Бебик, 2005).

Упровадження спортивних комунікацій можливе через комунікаційні канали, які утворюють систему управління необхідною інформацією для формування іміджу:

PR — зв'язки з громадськістю;

GR — зв'язки з чинними державними органами;

IR — зв'язки з наявними та потенційними інвесторами;

ЦА — співпраця з потенційною та реальною цільовою аудиторією.

Окремої уваги заслуговують механізми формування іміджу університету загалом, а не відокремленого підрозділу чи наданої освітньої послуги. У цьому полягає відмінність між PR та рекламою.

Як слушно зауважує М. О. Зацерківна, «Формування ефективного іміджу вищого навчального закладу та його підтримка впливає на посилення позицій на ринку освітніх послуг, свідчить про рівень розвитку освіти в регіоні та країні, що значною мірою позначається на іміджі української освіти. Ефективна стратегія формування позитивного іміджу вищого навчального закладу є інструментом впливу на сприйняття вишу різними суб'єктами і групами зацікавлених осіб, що підвищує потенціал його конкурентоспроможності» (Зацерківна, 2018, с. 74).

Методи формування іміджу СумДУ сприяють розумінню майбутніми студентами та їхніми батьками надійності, стабільності, освітньої, соціальної та екологічної благонадійності університету, а реклама, як комунікаційна технологія, демонструє конкретні переваги університету. Отже, реалізація технології PR формує ставлення аудиторії до університету, а реклама має на меті залучити максимальну кількість майбутніх вступників, тобто розширити аудиторію абітурієнтів.

Спортивні заходи посідають чільне місце в комунікаційному процесі СумДУ, про що свідчить велика кількість публікацій на сайтах, присвячених зірковим випускникам-спортсменам. Наприклад: «Сумський державний університет здавна славиться не лише своїми науковими чи культурними досягненнями, а ще й високими спортивними результатами. В університеті навчається 40 чемпіонів олімпійського, європейського та світового рівнів, а ще 200 — всеукраїнського» (Вечканова, 2019). Отже, видно, що сам університет готовий підтримати студентів, які займаються спортивною діяльністю, й активно висвітлює таку інформацію. Варто детальніше вивчити, як саме працює система спортивних комунікацій, спрямована на побудову довготривалих зв'язків з громадськістю та успішного іміджу університету, напрацювання репутації. Ми погоджуємося з думкою Н. В. Горбенко, що «імідж сучасного університету можна розглядати

як збірний образ, що відображає позитивне враження, престиж, репутацію освітнього закладу, які цілеспрямовано чи мимоволі формуються і підтримуються інструментами раціонального та емоційного впливу на людей, окремі професійні та непрофесійні групи, широку публіку і громадськість, створює додаткові невідчутні споживачем цінності, що сприяє досягненню успіху в справі придбання конкурентних переваг і зміцнення позицій на ринку освітніх і наукових послуг (Горбенко, 2014, с. 41–42).

Основними інструментами формування іміджу є актуальні публікації в мережових засобах масової інформації та на сайтах університету, організація конференцій та майстер-класів зіркових випускників та їхні публічні виступи для студентів.

На думку Н. І. Ленської та Є. І. Масленнікова заходи PR по частині іміджмейкінгу мають 5 основних цілей:

- позиціонування об'єкту;
- піднесення іміджу;
- антиреклама (або зниження іміджу);
- відбудова від конкурентів;
- контрреклама (Масленніков, Ленська, 2016, с. 62).

Публікації на сайтах і в регіональних ЗМІ є важливим аспектом спортивних комунікацій, адже доволі часто стаття на сайті СумДУ присвячена спортсмену-випускникові та його здобуткам. Це сприймається як новий інформаційний привід, і в такому випадку пресслужба університету є «нюсмейкером».

Ще одним механізмом упровадження спортивних PR-технологій є організація різноманітних заходів із залученням зіркових випускників-спортсменів. «Це дає можливість і безпосередньо поспілкуватися з цільовою аудиторією, і створити новинний привід» (Берегова, 2006, с. 12). Такі заходи допомагають сформувати успішний образ університету, сприяють різноманітним здобуткам студентів. Наприклад, сайт СумДУ зазначає про одного зі своїх колишніх випускників, який нині є успішним спортсменом: «Навіть зараз в 40 з хвостиком років Хавренко грає в чемпіонаті міста, а в минулому сезоні ще допомагав команді «СумДУ» в Екстра-лізі. Наскільки я знаю, незабаром він візьме участь у чемпіонаті України серед ветеранів. Олег показує, що його рівень майстерності настільки високий, що всім сумським воротарям разом узятим складно його переплюнути. Я не скажу, що це нереально. Цілком, просто треба дуже багато працювати над собою» (Лавський, 2019).

Тобто читачам одразу зрозуміло, що й нині університет підтримує студентів, котрі бажають займатись спортом та навчатись. Така

комунікація ненав'язливо демонструє прихильне ставлення до здобутків, розвиваючи комунікаційну площину: надаючи можливості коментувати, висловлювати власну думку з приводу опублікованого матеріалу та систематично слідкувати за контентом на сайтах університету для постійного зв'язку з цільовою аудиторією.

Наступним способом застосування спортивних PR-технологій є презентація університету на заходах, організованих силами інших структур. Як результат — постійне перебування СумДУ в полі зору цільової аудиторії, ненав'язлива підтримка позитивного іміджу, нагадування про себе, демонстрація переваги перед іншими університетами. Тобто завдання спортивних PR-комунікацій університету — добре запам'ятатися та підтримувати прихильне ставлення до СумДУ. На думку Н. Лисицької: «Велика частина PR-активності базується на принципі взаємної вигоди» (Ачкасова, 2005, с. 123). Тому співпраця з регіональними ЗМІ надзвичайно важлива для комунікаційної політики організації.

Спортивні PR-технології як вид зовнішніх комунікацій, зазвичай, спрямовані на певну групу людей і можуть відрізнитися для різних заходів та в різний час. Це зумовлено самою подією чи особою, яка представлена у висвітленому матеріалі, рівнем зацікавленості нею. Отже, залежно від одержувача PR-повідомлення, прес-відділ університету вносить корективи щодо підвищення ефективності ведення комунікаційної політики.

Цільова аудиторія університету ніколи не буває однорідною, адже це не лише студенти, а й абітурієнти та їхні батьки.

PR-технології ґрунтуються на бажанні донести інформацію до всіх категорій споживачів.

Для цього треба вміти правильно обирати комунікаційний канал. О. В. Курбан зазначає: «Для того щоб досягти успіху, подача інформації для цієї частини цільової аудиторії повинна відчутно відрізнитися і за формою. Крім того, PR має справу з іміджем компанії... Обчислити загальну цільову аудиторію всієї компанії, вибрати правильні канали комунікації і способи подачі інформації — справа далеко не проста» (Курбан, 2008, с. 34). Частиною комунікаційної політики є співпраця з певними групами цільової аудиторії, що можуть відрізнитись. У результаті цього підгалузь спортивного PR університету може відокремитися, що, зрештою, посприяє налагодженню PR-зв'язків з інвесторами. Для університету це буде гарним кроком, адже спонсорінг допоможе його діяльності, розширенню можливостей співпраці на світовому рівні.

Метою спортивних PR-технологій є формування стабільного позитивного іміджу вищого навчального закладу. Але слід акцентувати і на унікальності, тобто віднайти справжню унікальну торгову пропозицію. Отже, методика ведення успішних спортивних PR-комунікацій для університету має забезпечувати передачу інформації, що здатна сформувати позитивне ставлення громадськості до університету. Двосторонню комунікацію вможливорює зворотний зв'язок.

Прикладом є публікації на сайті університету СумДУ та цитування успішного футболіста-випускника Євгенія Петракова: «...Рівень команд і гри зараз на матчах вищої ліги надзвичайно високий, є рух вперед. Ми бачимо, що тим же командам “СумДУ” (учасник Першої ліги і Кубка України) і “Сумихімпром-СДПУ” (учасник Національного Кубка) не так і просто здобувати бали. У таких матчах відбувається зростання молодих виконавців <...>» (Лавський, 2019). Такий коментар наголошує, що університети беруть участь у спортивних заходах різного рівня, водночас, готують кваліфіковані кадри, всебічно розвинених особистостей, зокрема й у спорті.

Одним із механізмів упровадження спортивних PR-технологій є робота з регіональними ЗМІ. Більшість сучасних науковців виокремлюють принципово важливі особливості ЗМІ як інструменту PR-діяльності. До них належать:

- ефективність спортивних PR-комунікацій. Лише багаторазова співпраця зі ЗМІ з приводу висвітленого питання формує позитивний образ та надає уявлення про переваги. Дієвим є закон, запропонований У. Дж. Скоттом, відповідно до якого загальна кількість повторів рекламних звернень сприяє ефективному психологічному впливу (Котлер, 2008, с. 33);
- сучасні засоби масової інформації наповнюють інформаційний простір актуальними для сучасників повідомленнями. Це надзвичайно важливо для спортивних PR-технологій, оскільки такий підхід дієвий під час роботи з цільовою аудиторією та формування позитивного іміджу університету;
- університетські медіа висвітлюють переважно ті події і факти, що сприяють репрезентації власного позитивного ставлення до спорту та студентів, які ним займаються, готові описувати та презентувати матеріали про зустрічі з випускниками тощо.

Важливим є поняття ключового повідомлення. На думку В. Бебика: «Повідомлення, у якому в максимальному обсязі відображаються інтереси цільової аудиторії. Ключове повідомлення — це розуміння, яке має з'явитися у свідомості обраної аудиторії в

результаті нашого інформаційного впливу» (Бебик, 2011, с. 42). Тобто це своєрідний висновок, представлений аудиторії, що усвідомлено сприймається як правда та єдиноправильна інформація про університет. Тому важливо не плутати повідомлення із представленим текстом, який надається для загальних відомостей про заклад вищої освіти. Під час розробки ключового повідомлення у спортивних PR-технологіях важливим є його правильна структура.

Як зазначає Н. Яцько: «Текст ключового повідомлення повинен сприйматися свідомістю як звичний за формою, цікавий за змістом, як корисний за своїм практичним значенням. Довіра до тексту переноситься потім на висловлювані ідеї, доводи, аргументи і впливає на прийняття рішення особами, на плановану зміну поведінки публіки» (Яцько, 2013, с. 58). Тобто, ґрунтуючись на самому ключовому повідомленні, створюються так звані адресні повідомлення й розповіді успішних випускників-спортсменів, які в процесі спілкування репрезентуються в різний час. Як і кожна комунікаційна одиниця, ключове повідомлення має свою структуру. Вона охоплює: зміст, слова й зображення, тривалість, оптимальну для сприйняття, канал передачі тощо.

Сам текст ключового повідомлення мусить легко сприйматися як традиційний інформаційний формат, що має практичне значення. Такий текст повинен мати належний рівень та має сприяти позитивному іміджу, правильним рішенням цільової аудиторії щодо конкурентоспроможності університету. На думку сучасних практиків (Связи с общественностью как социальная инженерия, 2005; Курбан, 2008, с. 33–36; Котлер, 2008) до правил формування тексту ключового повідомлення належать:

- не говорити більше, ніж треба;
- виключити слова, які не допомагають донести зміст повідомлення;
- не використовувати слова з негативним контекстом (Котлер, 2008, с. 21).

Текст ключового повідомлення може бути простим, навіть дещо примітивним, що не є вадою, адже головне передати одну думку, адже нині сучасна аудиторія має безперервний доступ до інформації. Одне із завдань ключового повідомлення — бути актуальним для аудиторії. Це певний стрижень, до якого, у необхідних ситуаціях, піарники добирають відповідні деталі, які найкраще відповідають потребам цільової аудиторії, а контекст — тому, що хоче почути споживач.

З метою створення позитивного іміджу через спортивні PR-технології проведено опитування в мережі методом анкетування.

Виявлено ставлення студентів, абітурієнтів та їхніх батьків до університетів, які підтримують комунікаційні технології і цікавляться створенням позитивного іміджу навчального закладу.

Опитано 850 осіб, з яких — 350 студентів, 300 абітурієнтів та 200 батьків абітурієнтів. Їм були запропоновані закриті запитання. Результати подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Ставлення цільової аудиторії
до спортивних PR-комунікацій університету**

№	Запитання	Відповіді у відсотках					
		Студенти		Абітурієнти		Батьки абітурієнтів	
		так	ні	так	ні	так	ні
1	Чи вважаєте за доцільне ведення спортивних комунікацій між університетом та студентами (абітурієнтами)?	80	20	87	13	92	8
2	Чи слід, на Вашу думку, висвітлювати спортивні події, пов'язані з університетом чи його студентами?	67	33	70	30	85	15
3	Чи потрібно публікувати на сайтах університету матеріали, пов'язані з успішними випускниками?	68	32	61	39	89	11
4	Чи важливо для вас мати можливість залишати коментарі на сайтах університету?	70	30	55	45	72	28
5	Чи слід університету влаштовувати заходи для студентів з успішними зірковими випускниками?	96	4	88	12	93	7

Отже, більшість опитаних схвально ставляться до спортивних PR-технологій університету. На їхню думку, це позитивно впливає на імідж навчального закладу. Систематичне висвітлення подій, організованих університетом і пов'язаних з діяльністю студентів-випускників, позитивно впливає на зв'язки з цільовою аудиторією.

Цю ж анкету поширили серед викладачів та працівників закладів вищої освіти університетів України, які виступили як експерти в галузі PR.

Опитано 152 викладачі та співробітники, що надало нам такі результати на кожне з 5 поставлених запитань (див. табл. 2).

**Експертна оцінка
щодо впровадження спортивних PR-комунікацій університету**

№	Запитання	Позитивна відповідь	Негативна відповідь
1	Чи вважаєте за доцільне ведення спортивних комунікацій між ЗВО та студентами (абітурієнтами)?	123	29
2	Чи слід, на Вашу думку, висвітлювати спортивні події, пов'язані з університетом чи його студентами?	141	11
3	Чи потрібно публікувати на сайтах університету матеріали, що пов'язані з успішними випускниками університету?	152	0
4	Чи важливо, на Вашу думку, мати можливість залишати коментарі на сайтах закладів вищої освіти?	152	0
5	Чи варто університету влаштовувати заходи для сучасних студентів з успішними зірковими випускниками?	147	5

Отже, експерти підтримують висвітлення матеріалів про випускників-спортсменів, загалом співпрацю із засобами масової інформації, можливість обговорювати інформаційні ресурси в коментарях, на сайтах тощо.

Висновки. Сучасні механізми впровадження спортивних PR-технологій, які застосовуються для формування іміджу сучасного університету, є малодослідженим питанням, що потребує подальшого детального вивчення. Багато університетів реалізують свою комунікаційну політику з урахуванням динаміки розвитку освітнього ринку та потреб аудиторії.

Під час дослідження виявлено, що впровадження спортивних комунікацій може бути реалізоване через комунікаційні канали, де варіаціями є: зв'язки з громадськістю, чинними державними органами, наявними та потенційними інвесторами, співпраця з потенційною та наявною цільовою аудиторією.

Слід і надалі досліджувати загальні механізми створення іміджу ЗВО, адже саме вони демонструють різницю між PR та рекламою закладу вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні наявних та пошуку нових механізмів формування спортивних PR-технологій, а також дослідженні їхнього рівня впливу на цільову аудиторію.

Список посилань

- Ачкасова, В., Володина, Л. (ред.). (2005). *Связи с общественностью как социальная инженерия*. Санкт-Петербург: Речь.
- Байцев, А. Ю. (2018). *Коммуникация. Философский энциклопедический словарь*. Взято из <http://ariom.ru/wiki/Коммуникация>
- Бебик, В. М. (2005). *Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік релейшнз*. КиМАУП.
- Бебик, В. М. (2011). Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації. *Інформація і право*, 1, 41–49.
- Берегова, О. М. (2006). *Сучасні комунікації в культурі України*. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Вечканова, О. (2011). *Боксер, медійник, письменник*. Відновлено з <http://humf.sumdu.edu.ua/uk/component/content/article/614-bokser%20medjnik-pismennik.html>
- Горбенко Н. В. (2014). Особливості формування іміджу сучасного університету. *Освітологічний дискурс*, 1(5), 36–43.
- Зацерківна, М. О. (2018). Застосування PR-технології у формуванні іміджу вищу соціокультурної сфери. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 72–79.
- Котлер, Ф. (2008). *Корпоративна соціальна відповідальність*. Київ: Стандарт.
- Курбан, А. (2008). Социальная ответственность бизнеса в условиях всеобщего финансово-экономического кризиса: глобальные проблемы и украинские перспективы. *Профспілки України*, 12, 33–36.
- Лавский, В. (2016). *Евгений Петраков: Мне сегодня тридцать лет*. Взято из <https://futsalua.org/blog/post/evgenii-petrakov-mne-segodnya-tridcat-let-chast-1-sluga-saryu-otec-soldatam>.
- Масленников, Є. І. Ленська, Н. І. (2016). Роль PR-технологій у формуванні іміджу компанії. *Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті*: матеріали VII Міжнародної науково-практична інтернет-конференції (м. Одеса, 5-9 грудня 2016 р.) Відновлено з <https://economics.opu.ua/files/science/ipreed/2016/61.pdf>.
- Ромат, Е. Р. (2008). *Реклама в системе маркетинга*. Київ: Студцентр.
- Яцько, Н. Б. (2013). *PR та маніпуляції: практичний словник*. Київ: Видавець Карпенко В.М.

References

- Achkasova, V., Volodina, L. (Ed.). (2005). *Public Relations as Social Engineering*. St. Petersburg: Rech'. [in Russian].
- Baytsev, A. Yu. (2018). *Communication. Philosophical Encyclopedic Dictionary*. Retrieved from <http://ariom.ru/wiki/Коммуникация> [in Russian].
- Bebyk, V. M. (2005). *Information and Communication Management in a Global Society: Psychology, Technology of Public Relations*. Kyiv: MAUP. [in Ukrainian].
- Bebyk, V. M. (2011). Global Information Society: Concept, Structure, *Communication Information and Law*, 1, 41–49. [in Ukrainian].

- Berehova, O. M. (2006). *Modern Communication in the Culture of Ukraine*. Kyiv: NMAU named after P. I. Chaikovsky. [in Ukrainian].
- Viechkanova, O. (2011). *Boxer; Media Specialist, Writer*. Retrieved from <http://humf.sumdu.edu.ua/en/component/content/article/614-bokser%20medjnik-pismennik.html> [in Ukrainian].
- Gorbenko, N. V. (2014). Features of Forming the Image of Modern University. *Osvitohichnyi Dyskurs*, 1 (5), 36–43. [in Ukrainian].
- Zatserkivna, M. O. (2018). Application of PR Technology in Forming the Image of Higher Educational Institution of Socio-Cultural Sphere. *Library Science. Documentary Science. Informology*, 1, 72–79. [in Ukrainian].
- Kotler, F. (2008). *Corporate Social Responsibility*. Kyiv: Standart. [in Ukrainian].
- Kurban, A. (2008). Social Responsibility of Business in the Conditions of the General Financial and Economic Crisis: Global Problems and Ukrainian Prospects. *Trade Unions of Ukraine*, 12, 33–36. [in Ukrainian].
- Lavsky, V. (2018). *Yevgeny Petrakov: I Am Thirty Years Old Today*. Retrieved from <https://futsalua.org/blog/post/evgenii-petrakov-mne-segodnya-tridcat-let-chast-1-sluga-caryu-otec-soldatam> [in Russian].
- Maslenikov, E. I., Lenska, N. I. (2016). The Role of PR Technologies in Forming the Company's Image. *Problems of the Market and Development of the Regions of Ukraine in the 21st Century*: Proceedings of the 7th International Research and Practice Online Conference (Odesa, December 5–9, 2016). Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/science/ipreed/2016/61.pdf>.
- Romat, E. R. (2008). *Advertising in the Marketing System*. Kyiv: Studcenter [in Russian].
- Yatsko, N. B. (2013). *PR and Manipulations: Practical Dictionary*. Kyiv: Publisher Karpenko V. M. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 10.10.2019 р.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ АВТОРСЬКИХ ОРИГІНАЛІВ ДЛЯ НАУКОВИХ ЗБІРНИКІВ ТА УМОВИ ЇХ ОПУБЛІКУВАННЯ

Статті, які подаються до публікації в збірнику, приймаються українською та англійською мовами, готуються автором у двох форматах: надрукований на принтері текст і текстовий файл у форматі «.doc», «.rtf» на електронному носіїві (USB-накопичувач «флешка») або надсилаються електронною поштою.

Зміст має відповідати профілю збірника.

Рукопис подається в 1 примірнику, надрукованому на папері з однієї сторони аркуша (формат А4).

Обсяг статті зі списком літератури має становити 0,5 друк. арк., тобто 12 стор. тексту, надрукованого через 1,5 інтервали. Розмір шрифту — 14. Шрифт «Times». Береги по 20 мм.

У текстовому файлі таблиці та формули виконуються інструментами MS Word. Схеми, графіки, ілюстрації тощо — у форматі сторінки А5. Ілюстрації подаються також окремими файлами у форматах «.jpg» або «.tif», з роздільною здатністю не нижче 300 dpi. У збірнику публікуються монохромні ілюстрації, кольорові рисунки — на сайті.

На першій сторінці статті зазначають **індекс УДК, e-mail-адресу**, обов'язково **номер ORCID** (по лівому краю), **ініціали та прізвище автора** в називному відмінку (з нового рядка по правому краю), **науковий ступінь, учене звання, посаду, повну назву організації**, де працює автор, **місто**. Для статей, написаних **українською мовою**, на наступних рядках — назву статті, анотацію, ключові слова *цією мовою*. Далі надають відомості про автора, назву статті, анотацію й ключові слова *російською та англійською мовами*. **Анотації українською та російською** мовами обсягом по 800–900 знаків за змістом мають бути ідентичними. **Анотація англійською мовою** обсягом **1800–2300** знаків надається згідно з вимогами наукометричних систем як структурований реферат, містить такі елементи: актуальність теми, мету, методологію, результати, новизну, практичне значення, висновки. До **англомовних статей** надається **анотація українською мовою** обсягом **1800–2300** знаків разом з ключовими словами.

Основний текст статті повинен мати такі необхідні елементи: постановку проблеми, аналіз останніх досліджень та публікацій, мету статті, виклад основного матеріалу дослідження, висновки, перспективи подальших досліджень. Заголовки підрозділів статті виділяються жирним шрифтом.

Прикінцевий список посилань має бути оформлений відповідно до міжнародного стандарту **APA Style**. Список може містити тільки назви праць, на які посилається автор. Рекомендовані списки, переліки тощо можуть бути оформлені як додаток (значні за обсягом) чи згадуватися в зносках як уточнення. Назви праць у прикінцевому списку впорядковуються за абеткою. Блок **references** наводиться після списку посилань для введення публікацій до наукового обігу та їх коректного індексування наукометричними системами. З цією метою список посилань перекладається англійською мовою, цитування також слід оформити за міжнародними стандартами. Якщо наукова публікація, на яку посилається автор, має ідентифікатор DOI, його треба зазначити в кінці опису праці.

Статті підлягають редагуванню.

На кожну статтю має бути рецензія, завірена печаткою установи, де працює автор або рецензент статті. Подані до редколегії збірника статті обов'язково рецензуються редакційною колегією та зовнішніми незалежними експертами.

Рукопис авторові не повертається. Умови опублікування платні. Якщо автор не дотримуватиме хоча б одного правила оформлення, стаття не публікуватиметься.

Додаткова інформація розміщена на веб-сайті збірника:

<http://v-khsac.in.ua>

ISSN 2410-5333

Наукове видання
Scientific edition

Вісник Харківської державної академії культури
Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture

Серія: Соціальні комунікації
Series: Social Communications

Збірник наукових праць
Scientific Journal

Випуск 55
Issue 55

Редактори:
А. А. Троян
Г. С. Положій

Дизайн обкладинки
І. Р. Акмен

Комп'ютерна верстка
І. Г. Колесник

Підписано до друку 5.11.2019 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап.
Ум. друк. арк. 6,2. Обл.-вид. арк. 11,2. Наклад 500 пр. Зам. №

Адреса редакції і видавця:
ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4

Віддруковано в типографії «Мадрид»
Україна, 61024, м. Харків, вул. Гуданова, 18